

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DAĞ VE FİLOZOF

Beden
Varyasyonları

MICHEL SERRES

ÇEVİREN / ZEYNEP HAYAL ERDOĞAN

DAĞ VE FİLOZOF
BEDEN VARYASYONLARI

FOL 265

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.
SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 193
ÇAĞDAŞ FELSEFE 09

DAĞ VE FİLOZOF –BEDEN VARYASYONLARI–
MICHEL SERRES

ÇEVİREN: ZEYNEP HAYAL ERDOĞAN

ÖZGÜN ADI: VARIATIONS SUR LE CORPS
EDİSYON: EDITIONS LE POMMIER, 2002

EDİTÖR: EBUBEKİR DEMİR
REDAKSİYON: N. HÜMA BAKIŞ
GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY
GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-8242-60-7

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.
MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

1. BASKI: MART 2023

İLETİŞİM ADRESLERİ
CİNNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4
06420 ÇANKAYA ANKARA
TEL.: 0312. 439 01 69
www.folkitap.com
bilgi@folkitap.com
siparis@folkitap.com
www.twitter.com/folkitap

DAĞ VE FİLOZOF

BEDEN VARYASYONLARI

MICHEL SERRES

ÇEVİREN
Zeynep Hayal Erdoğan

MICHEL SERRES

1930 doğumlu Fransız filozof ve bilim tarihçisi. 1949'da Fransa'nın deniz akademisi olan École Navale'e ve 1952'de École Normale Supérieure'ye girdi. Felsefe okudu ve 1955'te *agrégation*da başarılı oldu. Sonraki birkaç yılını deniz subayı olarak geçirdi ve nihayet 1968'de Paris Üniversitesi'nde *Le Système de Leibniz et ses modèles mathématiques* başlıklı tezi ile doktora çalışmalarını tamamladı ve 1969'da University of Paris I'de akademisyenliğe başladı. 1990'da, Fransa'nın en önde gelen entelektüellerinden biri olarak konumunun tanınmasıyla Académie Française üyeliğine seçildi. Bruno Latour, Robert Pogue Harrison ve Jonathan Bate gibi entelektüeller üzerinde etkisi oldu. Stanford Üniversitesinde görev yaptı. 2012'de Meister Eckhart Ödülü ve 2013'te Dan David Ödülü ile ödüllendirildi. 88 yaşında öldü (2019). Başlıca eserleri: *Hermès I, la communication* (1969), *Hermès II, l'interférence* (1972), *Hermès III, la traduction* (1974), *Esthétiques sur Carpaccio* (1975), *Feux et signaux de brume* (1975), *Hermès IV, la distribution* (1977), *Le Parasite* (1980), *Genèse* (1982), *Détachement* (1983), *Les Cinq Sens* (1985), *L'Hermaphrodite* (1987), *Statues* (1987), *Doğayla Sözleşme* (1990), *La Légende des Anges* (1993), *Les Origines de la géométrie* (1993), *Atlas* (1994), *Hominescence* (2001), *Rameaux* (2004), *Récits d'humanisme* (2006), *Petites chroniques du dimanche soir* (2006), *L'Art des ponts : homo pontifex* (2006), *Le Mal propre : polluer pour s'approprier?* (2008), *La Guerre mondiale* (2008), *Temps des crises* (2009), *Musique* (2011), *Yeux* (2014), *Le gaucher boiteux : puissance de la pensée* (2015), *Écrivains, savants et philosophes font le tour du monde* (2015), *Darwin, Bonaparte et le Samaritain: une philosophie de l'histoire* (2016), *C'était mieux avant!* (2017), *Morales espieuses* (2019).

ZEYNEP HAYAL ERDOĞAN

Ankara'da doğdu (1999). Bilkent Üniversitesi İngilizce-Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Bölümünden üçüncülükle mezun oldu (2022). *Öncül Analitik Felsefe* dergisi, *Araştırmacı Çocuk* dergisinde ve film dağıtım platformlarında çevirmenlik yapmaktadır. Çevirileri: Manuel Knoll, *Rawls'un Farkı İlkesinin Refah Devleti İlkesi Olarak Yorumlanması* (2020); Jesse M. Mulder, *Realizm/Anti-realizm İkiliğini Oluşturan Nedir?* (2021); A.W. Benn, *Modern Felsefe* (2021); J. M. E. McTaggart, *Zamanın Gerçek-dışılığı* (2023); Bertrand Russell, *Zaman Deneyimi Üzerine* (2023).

*Bana nasıl düşünceğimi öğreten
jimnastik eğitimlerime, koçlarıma,
dağ rehberlerime...*

İÇİNDEKİLER

I

DÖNÜŞÜM	13
<i>İnsanlar ve Hayvanlar</i>	13
<i>Doğum Hâlindeki Beden</i>	14
<i>Hareket Hâlinde Beden</i>	15
<i>Beden Duyuları İlişkilendirir</i>	18
<i>Yazılı Beden</i>	20
<i>Panik</i>	22
<i>Neşe</i>	24
<i>Ters Yüz Olan Beden</i>	26
<i>Yeri Gelmişken; Etik</i>	30
<i>Beden Nasıl Ayakta Durur ve Yürür?</i>	32
<i>Dolu Dönmek</i>	34

2

POTANSİYEL	38
<i>Öğretmenlerim</i>	39
<i>Zayıflık</i>	40
<i>Acı</i>	42
<i>Unutma</i>	45
<i>Dengeden Sapma Olarak Varoluş</i>	48
<i>Etik</i>	49
<i>Gizil Beden; Hak, Siyaset</i>	53
<i>İki Dönüşüm</i>	55
<i>Anlamak</i>	58
<i>Üretmek</i>	60
<i>Görünüm Değişimi</i>	62
<i>Potansiyeli Çıkararak Diğer Geçişler</i>	64
<i>Beyaz Saç</i>	64

3	
BİLGİ	67
<i>Beş Duyudan Kültüre</i>	68
<i>Bilginin Kökeni Olarak Taklit</i>	70
<i>İlk Evre</i>	71
<i>Sırasıyla: Almak, Öğrenmek, Anlamak</i>	74
<i>Bedenin Belleği; Dünyanın ve Yaşamın Belleği</i>	77
<i>Altı Kahraman</i>	80
<i>Kopyalamaya Dönüş: Soyutlamanın Zayıflığı ve Kırılğanlığı</i>	82
<i>İkinci Evre:</i>	83
<i>Şeylerle Birlikte Bedenden Bedene</i>	83
<i>Geometri ve Oranlar</i>	85
<i>Astronomi</i>	88
<i>Kendini Aşan Esneklik</i>	88
<i>İlk Beyaz Ürünler</i>	90
<i>Gürültülü, Sesli, Sözlü, Müzikal, Anlaşılır Bir Ara</i>	90
<i>Yumuşak Trans Hâlinde Dil</i>	91
<i>Taklit ve Çatışma</i>	95
<i>Üç Başlangıç</i>	96
<i>Bilgisayar Bilimi Tez Modeli</i>	96
<i>Enformasyon, Yazılım ve Program</i>	97
<i>Donanım Bilgileri, Yazılım Bilgileri</i>	98
<i>İçkin Fikirler</i>	100
<i>Kökenin Yanlışlanması</i>	100
<i>Meditasyon, İlaç</i>	101
4	
VERTIGO	104
<i>Dik Duruş: Omurlarda Diklik</i>	104
<i>Yüz Metre</i>	106
<i>Bisiklet: Pek Çok Tekerleğimiz Var</i>	108
<i>Halatları Çözmek: İcat</i>	110
<i>Dönüştürmenin Gizemi</i>	113

<i>Bakirlik</i>	116
<i>Ilinx: Deniz Tutması ve Deniz Bırakması</i>	117
<i>Akışkan Türbülanslardan Hava Girdaplarına</i>	118
<i>Düzen ile Düzensizlik: Yaşama Doğru</i>	120
<i>Yaşamdan Ruha Doğru</i>	122
<i>Terk Ediş</i>	124
<i>Bilgi Vertigoları</i>	127
<i>Geometrinin Bir Kökeni</i>	128
<i>Matematiksel Beden ve Tuvaz:</i>	129
<i>Uzay ve Zaman</i>	129
<i>Esneme Çabası</i>	132
<i>İşe Yararlılık ve Kiplik</i>	134
<i>Sonsöz: Uçuran Batmazlık</i>	136
 <i>Dizin</i>	 138

I

DÖNÜŞÜM

“Pek az zamanın kaldı
Bir dağdaymış gibi yaşa kalanını
Orada veya burada fark etmez...”
Marcus Aurelius, *Düşünceler*, X, 15.

Eğimi usulca yükselen bir zeminde yürüyorum. Bir süre sonra durup ‘ellerimi kullanmaya’ başlıyorum: Asıl dağ şimdi başlıyor, tırmanıyorum. Sırtımı eğdiğim anda dört ayaklı hâle geri mi dönüyorum? Neredeyse; bedenim dönüşür; ayakların ele dönüşmesiyle dengemi sağlamlaştırıyorum. *Homo erectus* yani modern dik duran insan, geldiği soya, arkaik dört eli hayvana geri döner. Yıldırım gibi çarpan bu hatıra zihnimde öyle solmuş ki, artık o yaratık hakkında konuşmaktan korkmuyorum: Önceden kim olduğumuzu hatırlıyorum.

Dağın risklerini herkes bilir; tedbirli dağcıların bile sağ salim evlerine geri dönemediği olur. Tehlikeli olduğu ayan beyan ortadayken ne diye insan serinkanlılıkla böylesine bir tutkunun peşine takılır, üstelik bir yandan da yoğun güvenlik arzusu duyarken? Tırmanıştan önce kaygı hissiyle birlikte korkunun geri döneceği kuşkusuz bir gerçek, ancak bu korkuya rağmen beden kayanın yüzeyinde, yani duvarda âdeta korunuyormuş gibi ilerler. Rehberleri, kazıkları, halatları ve size eşlik eden dağcılar bir kenara bırakırsak bu hareketi sağlayan ne ya da kimdir?

İnsanlar ve Hayvanlar

Kollarınızı ve bacaklarınızı iyice gerin: El ve ayak parmaklarınız boşlukta büyük bir dikdörtgen çerçeve ya da daire oluşturur. Bir denizyıldızının, ahtapotun veya gibbonun kavrayacağı en büyük

tutuş budur. Muktedir olduğunuz gücünüz ve duyumsama yeti iz, oluşturduğunuz bu şeklin uç noktalarına yayılır. Bu perçinleri böylece tuttunuz mu ne yatağa ne ocağa ihtiyacınız olur; yarattığınız alan size bir yer, mesken, yuva olur. Şimdi kol ve bacaklarınızı hareket ettirin ve etrafınızda şekillendiğini hissedin. Yeryüzünde alan kapladığı için geometrik adlandırmalar yapmak istiyorum: Oluşturduğunuz düz çerçeve; küp, prizma veya büyük bir kaldırım taşı gibi yüzeyleri, kenarları ve köşeleri olan görünmez ve hareketli bir paralel yüzeyli, hatta belki de nokta, çizgi ve hat gibi elemanlarıyla top veya küre hayvanın doğum yerini, ilk sığınağını, ilkel mimarisini inşa edecek niteliktedir. Dört elin kuvvet eğrilerinden oluşan rahimde kıvrılmış bir maymunun çatıya ihtiyacı yoktur. Bedenin yukarı ve arka kısımları onu korur. Hayvan, kendisiyle örtüşecek dünyayla ilişkisini kuran bu kılıfa, deriye veya zara yerleşir. Bu örtülere o kadar çok maruz kaldım ki onları görmezden gelemiyorum. Duvara tırmanan kim? Boşluktaki görünür beden değil; içerisinde maymuna benzeyen organizma bulunan, hareket eden ve genişleyen kürenin kendisidir bunu yapan. Dışarı çıkmadan önce duvarı ölçer biçerim ve muhtemel tutunmamla örtüşen görünmez ağıları görürüm: Küre, örülü yolda yapışık hâlde durur. Ağı uzaklara kadar giden örümceği, sekiz eklemli bacağıyla ilmek ilmek ördüğü bu kılıfı şimdi anlıyorum; benim de sıkça kayanın üzerindeyken uzun bacaklı örümceğe dönüştüğüm ya da dağdan inerken ipin ucunda asılı kaldığım olmuştur nitekim. Dünyayla olan bu temel ve hayvani ilişkii nasıl oldu da unuttuk?

Doğum Hâlindeki Beden

İnsan öncesi duruma geri dönüş sırasında tırmanıcı, anlaşılacağı gibi, arkaik, görünmez ve esnek bir rahim içinde korunur. Bu rahmin değişken kılıfı, içindeki uzanmış bedeni gözünü bile kırpmadan kavrar, sarıp sarmalar ve ona destek

oluşturur. Bu sırada içerde uyuyan aptal/hayvan¹ kafa da korunuyordu: Düşüncenin olmadığı zamanları biliyorum. Hayvan doğum öncesi konumunda uzanıyor.

Eğim düzleştğinde dağcı tekrar iki ayağı üzerindedir. O hâlde nasıl bir civciv gagasıyla yumurtayı kırar ya da yavru kanguru annesinin kesesinden kendisini kurtarıp arka ayakları üzerinde dikilir ve dünyaya gözlerini açarsa, aynı şekilde iki ayağı üzerinde duran insan, adımlarını atan bir kız çocuğu da dört eli hayvan atalarımızın bu zarı yırtmasıyla dünyaya gelir. Gövdeden sıyrılıp yere paçavra olarak düşen bir elbiseden çıkar âdeta. Böylece içinden çıkılan elbise destek poligonuna;² dakik, işe yaramaz ve acemi bir bez parçasına indirgenir, bu indirgenmeyle birlikte dengesiz hâldeki iki el, iki ayak ve bir kafa doğada yarı dikliğe, harekete ve özgürlüğe bürünür: Şaşılacak derecede işe yaramayan iki el, çakıl taşlarında tökezleyen iki ayak, havada bir kafa; çıplak, doğurulmuş, ortaya çıkarılmış, rüzgâra, güneşe, soğuğa teslim vaziyette, saf doğada, yani tehlikededir. Ve aniden insan düşünmek zorunda kaldı... Neyi? Yeni elleriyle kendisine ev inşa etmenin yollarını düşündü. İnsanın ilk düşüncesi kaybettiği kürenin telafisi olarak kendine yeni bir sığınak yaratması oldu. Bu yüzden kendimize çatı ararız; bu yüzden evlerin içinde yaşıyoruz. Ayakta duran insan artık doğdu.

Hareket Hâlinde Beden

Nüfuz eden karın ve ezen güneşin altında, rüzgârla savrulan, nefes darlığından konuşamaz hâle gelen halatlı dağcılar böylece duvara tırmanıyor. En küçük bir yanlış adımın hemencecik acısını çıkarabilir yerçekimi. Beden yalnız kendi cesaretine ve karşılığında cömertlik bekleyenlerin eli açıklığına güvenir. Bu makul sertlik; şeylerin, başkalarının ve kişinin hakika-

ainsi que sa tête, bête, qui, alors, dort; Fransızcada *bête* hem 'hayvan' hem de 'aptal' anlamına gelir. (Çev.)

Bir cismin yerçekimine göre oluşturduğu denge noktası. (Çev.)

hini yanıltmadan öğretir.³ Beden egzersizleri ani bir kararla ilk felsefenin programını mucizevi bir şekilde başlatır. Tüm şüphelerini kısa kesmek zorundasın, çünkü dağın tepesinde olmak, tereddüt etmek, yanlış yöne sapmak, yalan ve hile ölümüne eşdeğerdir.

Öte yandan yazılı veya sözlü olsun, güvenle tekrarlanan dil, hareketsiz durabilen, kıpırdayabilen ve taklit edebilen papağanları çoğaltır. Ölü mesajlarla birlikte biri ötekinde hiçliğe; şey, balmumu, ekran, kâğıt gibi bir kayıt ortamına ve nihayet özne nöronlarına, ben'e, düşünceye indirgenir. Hakikat riski ortadan kalkar; taklit edilemez dünya, hareketler ve eylemler dayatır, bunların uygunluğuna karar verir. Topluluk, yalanlarıyla orantılı olarak kendisini orada yok eder. Ancak makul bir alışverişte bu dünya fenomenlerini tüm açıklığıyla gösterir, verilerini karşılıksız verir. Çıplak beden çıplak kaya karşısında yazılımla donatılmış bir otomat kadar az hile yapar: Simülasyon bu iki durumda sadıkken, başka her yerde yalan söyler.

Egoyu ya da bilinci nasıl tanımlayacağımı asla bilemedim. Ne kadar çok düşünürsem o kadar az kendim oluyorum; ne kadar az düşünür ve az harekete geçersem de o kadar çok kendim oluyorum. Kendimi bir özne ya da aptal bir tasarım olarak aramam; yalnızca şeyler ve ötekiler bir arada [şuradadır]. Bunların biraz daha az şey olanı ve çok daha az öteki olanı bedenimdir. Bunu makul bir şekilde açıklayayım, uzun zaman önce *Beş Duyu*'yu [*Les Cinq Sens*] yazmaya şöyle başlamıştım: Deri, işitmeyi sağlayan kulak kepçesi, tatların ve öpüşmenin sözcüklere ihtiyaç duymayan dili, dünyanın manzaralarına yapılan hareketli ziyaretler... duyumun nefis zevkleridir bunlar. Sıcak ve mayıştıran iç

Cümlelerin aslında; 'makul sertlik' (*rudesse loyale*) ve 'yanıltmadan' (*sans faux semblant*) ifadelerinde sadık, dürüst anlamına gelen 'loyal' ile aldatıcı, yanlış, sahte anlamına gelen 'faux' arasında tezatlığa gidilmiş. 'faux semblant' birebir çevrildiğinde yanlış/aldatıcı görünen anlamına gelir. Serres 'makul' (*loyal*) ifadesini yazının devamında da kullanıyor. (Çev.)

Saplar, yapraklar ve çok renkli çiçekler yukarı fırlar; şifa veren balık sudan çıkar; Rafael'in ayakları dere kıyısını terk ediyor... kanatların dönüşüyle yerden kopan bütün bedenler göğe yükseliyor.

Hüseyin, Tobias'ın Meleği, Hindistan, XVI. yüzyıl sonu-XVII. yüzyıl başı. Musée Guimet, Paris.

mekânın gizli girintilerinde kıpırdandığında kibir dolu olan, kim olduğumu keşfeden kurnaz, ikiyüzlü ve yalancı söylem; beden kendini soğuğa, tehlikeye ve ölüme maruz bırakınca, kemik, kas, sinir, algı, metabolizma, solunum, kanla ilgili bütünsel faaliyetlerin en derinlerinde, yeniden öğretici ve –bir kez daha bu sıfatta ısrarcıyım– makul hâle gelir: O hâlde beden de söylem de rüya göremez, kendinden emin yürüyemez, hile yapamaz ya da yalan söyleyemez. Hadi kalkın gidiyoruz.

Beden Duyuları İlişkilendirir

“Bütün kültürler dağlarını kutsallaştırır; bunun sebebi yalnızca dağların boyu değil, aynı zamanda tırmanış esnasında kişinin elleri altındaki kayanın ete dönüşmesidir...”

Tırmanış şafaktan önce başlar; tırmanma boşluğu keşfeder. Uçakta seyahat eden bir yolcunun dar koltuğa yığılmış bedeni uyurken gözleri bazen uçağın pencereleri gibi açılır. Bu gerçekten de bir kuş bakışıdır: Aşağıdaki manzara ne kadar geniş olursa olsun sinemadakine benzer bir seyir durumu oluşur. Burada izleyiciler karanlık bir odada bir bakışa indirgenmiş hâlde edilebilirler; yegâne faaliyetleri kara kutu kadar yoksun bir bedende olmalarıdır. Yarı ölü bir organizmayı saran hareketli göz, hâlihazırda soyut olan, neredeyse maddi olmayan duyular üretir. Öte yandan eller kayanın kanını çıkartırcasına kayayı kavrarken; göğüs, mide, bacaklar ve cinsel organlar duvara paralel dururken; sırt, kaslar, sinir ve sindirim sistemiyle sempatik sistem hep birlikte, eksiksiz çalışırken; kayadaki çıkıntılara olan materyal yaklaşımla, açık mücadeleyle, hakiki baştan çıkarma ilişkisiyle, dokunmanın etkisiyle taş sertliğini kaybeder, bu şekilde sevilerek, şaşırtıcı bir yumuşaklık kazanır; uzakları dahi görebilen görüş kuş bakışını kaybeder. Bu, tüm bedeni

ilgilendirir, sanki organizmanın tamamı berraklaşır, gözler hafif kararırken bakışa katkıda bulunur, yani yukarıdan seyirlik olarak kalan şey, dünyanın devasa boyutlarına karşılık olarak büyüyen bedenle bütünleşir. Duvardaki her dokunuş ve kavrayış endişeye –küresel kavrayışa ve muğlak bir korkuya– katkı sağlar. Görme, dokunma ile uykuya geçer. Dokular ve kemikler o kadar esnek hâle gelir ki henüz zirveye bile ulaşmadan 3000 metre aşağıdaki vadiye parmaklarımla dokunduğumu düşünürüm. Uzayan derim bölgeyi kaplayacak derecede oraya iyice yerleşirken uyuyan teorik ruh küçülür ve soyutlamanın unutkanlığına sığınır. Bu ikinci görüş kuş bakışını tamamen ters yüz eder: Ölü bedendeki canlı göz bir tür apaçıklık içinde teori üretir. Dağcı dışarıdan içeriye mi görür, çiviler ve kavrayışlarla yaşayan, gözlem yapan beyaz beden içinde bakışları kararırken kapladığı tüm evreni baştan aşağı mı seyrederek?

Hareket hâlindeki beden duyuları kendi içinde bir araya getirir. Bu küresel beden görüşü, muhteşem bir dönüşümle duvarı ete dönüştüren bu dokunuş, dilin yokluğunda sözsüz müziğin devamlı büyüğü altındadır. En zorlu dağ tırmanışını bile yorulmadan gerçekleştirmek için [tırmanışın] sessizlik dâhilindeki motif ve varyasyonlarını asla kaybetmemelidir: Bunlar dış kulaktan içeriye dengeye dair değerli güvenceler gönderir. Bu duyulmamış şarkı bedenden kalp, nefes ve bedenin iç düzeninden oluşan ritmik hareketin pençesinde devamlı yükselir; kas ile eklem alıcılarından, yani jest ve hareketten doğar gibi görünür. Önce bedeni işgal eder, sonra çevreyi; ihtişamını kutlayan, onu yayan ve onunla dolup taşan beden bu ihtişama uyum sağlar. Dünyanın başlangıcından bu yana sessiz olan yeryüzü, gökyüzü, ıssız gölge, şafak öncesi ışığı; pembe buzdan yollar ve sivri kayalarla birlikte zafer şarkısını söyler. Gün ışığı muazzam ufuk boyunca yayılır. İlahî olanın Evrene hükmettiğini duyuyorum.

Yazılı Beden

“Köylülerin doğrudan deneyimleriyle, yazarlar geçen yüzyılın başına kadar saban sürer gibi yazılarını yazıyorlardı; bugün kaç kişi kültürel bedenin bu eski pratiklerini hatırlıyor? İşte 20. yüzyılın büyük kırılması burada yatıyor.”
[George Clausen, *Sonbahar Sabahı* (1897) üzerine]

Kol, bilek, kamburlaşan sırtın ve şafaktan hemen önce başlayan zamanın uğraş ve çabalarıyla sayfaya yavaş yavaş dizilen saban izlerinden olsa gerek, atalarımın mesleğini almış olduğumu epey düşündüm: Yazar olarak Bustrofedon’un arkaik köylüsü gibi yaşadım. Eski bir sözcük bu, saban çeken öküzün oluğun sonuna geldiğinde ona paralel bir sonraki yöne geçmek için zıt yönde dönmesini ifade eder.⁴ Eğer saban sürmek ara vermeksizin bir emek ve toprakları çizgisel sürmek sadece sabır gerektiriyorsa engellenen bir gösteri, eksik belgeleme, kuraklıktan dolayı aniden duran büyüme ya da daha kötüsü beceriksizliği yüzünden cümleyi mahveden çirkinlik gibi beklenmedik engellerle karşılaşınca ne yapabiliriz? Bir yandan teknik hünerlere, iki kat güvenli koruma yöntemlerine ihtiyacımız varken öte yandan zarafete ve zorluk derecesine ya da tutacakların inceliğine bağlı olarak daha fazla esnekliğe ve güce ihtiyacımız var: Peki böylece duvarda, zor kısmı geçer miyim, geçemez miyim? Kesintili seyreden tırmanış gökyüzünün aniden değişmesiyle şaşırtıcı hâle döner. Bu yüzden yazı, arazi sürmekten daha çok dağ tırmanışına benzer. Sayfa yukarı kıvrılır, ilham verir, tarladan daha engebelidir, yakında dik ve heyecan verici olacaktır. Masanın üzerinde duran sayfa, eskiden düz, açık bir ovaya benzerdi; şimdiyse dağ yüzeyini bilgisayarın pürüzsüz ekranı oluşturuyor: Burada tutunacak ne var ki? Bu durumda evet,

Bustrofedon aynı zamanda ilk satırın sağdan sola sonraki satırın soldan sağa doğru okunduğu eski bir yazı sistemidir. (Çev.)

tüm beden ayaklardan kafatasına kadar kendisini toplar: Baş, karın, kaslar, cinsel organlar, sırt, uyluklar, ter, zihnin varlığı, duygu, dikkat, cesaret, daimi yavaşlık, hareketle birleşen beş duyu ama ansızın, yıldırım hızıyla, ilham ve odak, sessizlik ihtiyacı... Yazının asıl konusu sayfanın yüzeyine yapışır, ekranda tırmanır, onlarla göğüs göğüse bir güreşçi gibi makul, saygılı, aşına, büyülü, aşk dolu bir ilişki kurar ama şans eseri tuttuğu yeri bırakırsa ya da görmezse, güzelliğın en dibine, bozuk kukla gibi uçar. Büyüleyici bir sayfa bedeni ilahlaştırır, kötü sayfaysa çorak kafa kokar.

Yazmak da dağ kadar acımasız olduğundan yürüyüşçü-yazarların çoğu rehber eşliğinde hareket eder ve kendilerini halatlara bağlarlar: alıntılar beden koruyucuları, notlar dağ kulübeleri, referanslar kazıklar. Sahte zanaat özel isimlerin çoğaltılmasından ibaretken hakiki yazarın zanaatı tüm bedenın ve onun yegâne tekilliğinin tek başına etkileşimini gerektirir. Jimnastik hareketleri, sıkı bir diyet, açık havada yaşam, binlerce kas ve esneme egzersizleri; bunların hepsini tek bir ifadeyle söyleyecek olursak dağ tırmanışları on kütüphane yazmaya eşdeğerdir. Özel, farklı, kendine has olan bedenın tamamı icat eder; kafa ise tekrar etmekten hoşlanır. Kafa aptaldır; beden ise zeki. Bedenın yaratıcı gücünü neden daha önce öğrenmedim? Yaşım daha gençken, gerçek olanın yalnızca ihtişamlı beden olduğunu neden anlamadım? İşte hayatımın alacakaranlığında, tam da bu yüzden ben-den sonrakilerin eğitimi adına bu şarkıyı söylüyorum. “Bu yaştan sonra dağın tepesinde ne yapacaksınız?” “Kitabımı yazacağım.” Çalışın, öğrenin, şüphesiz hepsi bir şekilde sizin parçanız olacak ancak her şeyden önemlisi, bedeninizi eğitin ve ona güvenin çünkü beden kendisini doldurmadan da her şeyi hatırlar. Bizi makinelerden ayıran yalnızca ilahî tenimizdir; insan zekâsı yapay zekâdan yalnızca beden sayesinde ayırt edilebilir.

Panik

“Tüyden kalemin yerini fare alıyor; alfabe bellekten klavyeye geçiyor... sayfa dikey biçimde yükseliyor, tıpkı dağ sırtı gibi; eller el yordamıyla tutunacak yer mi arıyor...? Atalarımızın yazıyı ya da matbaayı icat ettiğindeki gibi biz de aynı belirleyicilikteki toplumsal ve bilişsel sonuçlarla kayıt ortamını değiştiriyoruz.”

Otuz beş yıl önce, fırtınalı bir günde, Akdeniz’in doğusunda neredeyse tüm mürettebatla birlikte batacak olan bir gemide panik çıkaran birkaç denizciye ve ne yazık ki geminin doktoruna sakinleştirici vermek zorunda kalmıştım. Yalnızca dağ yüksekliğindeki dalgalar görülebiliyordu. İnsanlar korkudan sancı içinde kıvranıyordu, delilik yıldırım hızıyla herkese yayılıyordu. Paniğin organizmayı yarı ilahî bir biçimde sarması, karanlık güçlerin musallat oluşuna benzer: İlişkilerin efendisi bir iblis, sahnesinde dans eden herkesi ele geçirir. Çığlıklar, yüz kasılmaları, kusma, soğuk terlemeler, kasılıp gevşeyen kaslar, rahatlayan bağırsaklar, ter ve kan kokusu, ölüm sancıları eşliğinde felç eden bir dans sergilenir bu sahnede. Düzgün bedeninizi yabancılaştıran bir canavarın yarattığı bu dehşet, gerçek korku, temsil oyunundan bir hayli farklıdır: Tırmanıştan önceki gece kendinize kaygılanma ayrıcalığı tanıyın, hatta titreyin, uyumayın. Kendinizi sıkıntıya sokun. Yataktan hiç çıkmadığınız için bunların hiçbir önemi yok, sevimli denilebilecek hayalî korkular hepsi. Fakat ne zaman ki ayağa kalkıp kafanıza feneri taktınız, artık korkmaya hakkınız yoktur. Çünkü bu sefer söz konusu gerçek korku olacak; gece korkusu ya da kitaplarda geçen teatral korku değil, insanı çarpan, yere seren, öldüren ve onu rahat bırakmamakla, halat arkadaşlarını öldürmekle tehdit eden misafirin yarattığı korku. Burada ahlak yasası; din, toplumsal nezaket kuralları ve beden temizliğinin çeşitli ilkeleriyle yeniden birleşir: Edilgenliği, hareketsizliği ve ağırlığı yüzünden

Mozaikte Yunanca “Kendini tanı!” yazıyor...

Bu da önce dizlerin ve omuzların eklemlerini, ayak ve el bileklerinin esnekliğini, kaburgaların esneyen merdivenini ve leğen kemiğinin güçlü desteğini tanımaktan geçer...

Hayır, iskelet ölümü çağrıştırmaz; yaşamsal habitatın sağlam ve canlı yapısının şarkısını söyler. Altta yatan uzun bir müzik notası varmış gibi gölgesini bu neşeyle ilişkilendirmek daha iyidir.

Via Appia'daki Aziz Gregor manastırından bir mozaik, Roma, 1. yüzyıl. Museo Nazionale Romano, Roma.

başkalarını ölüm tehlikesine sokacak, daha kötüsü midelerini bulandıracak bir dışkı torbasını dağcılara yükleyemezsiniz. İki korkuyu birbirine karıştırmayın: biri hiçbir amacı olmayan, sapkın bir edilgen zevk; öteki ise toplu cinayet ve intihara sürükleyebilecek gerçek korku.

Neşe

Herkes bir gün bütünlüğünün bir parçasını; bir kolu, sevdiği kadını, ülkesini kaybetmenin dayanılmaz acısını yaşar. Hayali bir uzva acı çektirmekten daha fena bir işkence var mıdır? Bedenimizden en ufak bir eksiklik, bölünmemiş bütünümden ağır acılar çıkarır. Varoluş tenimizi uzaya yayar. Bedenim artık yalnızca ayırmaların kalıntısı olarak yaşar. Birleşmeyi aşırı dengeli bir simetriymiş gibi anlamaya başlamak için bu derin acılara dalmış olmak gerekir. Ayrılmanın boşluğunda ‘eksi olan’ bütüne eziyet ederse; ‘artı olan’ zirvenin ötesine geçercesine fazlalığı aşar. Yüksek dağın zirvesi derin boşlukları taşıyarak doldurur, acının azalmak bilmeyen baş döndürücü yamacını örter. Evet, tutunamayıp dağdan düşmek, uçurumun bedenden ayırık kenarını tene maruz bırakan bir kayma başlatır. Bu kayma küçük bir adımla bilindik bir mezarlıktaki yeni mezara yapılan kısa inişin yerini alan bir yolculuktur. Parçalanmış bütünlük önceki sakin, tam ve mutlu sessizliğinden durmaksızın uzaklaşırken, artık tam tersine aşırı-gıda, aşırı-kapasite bu sessizliği aşar ve aşırı-derinleşmenin yerini aşırı eklenen bir aşırı-yükselme alır. Şaşırtıcı, naçizane, insanı aşan ya da fiziksel olarak aşkın-doğaya sahip bir neşe genişleyerek ansızın ortaya çıkar ve muhteşemliğiyle aşırı derecede yükselir, aşırı derecede bollaşır. Yaşam aşkın gelir.⁵

Serres bu paragrafta sözcüklerle oynuyor: aşırı-gıda (*suraliment*), aşırı-kapasite (*surcapacité*), aşar (*surpasse*), aşırı-derinleşme (*surcreusement*), aşırı eklenen (*surajouté*), aşırı-yükselme (*surélévation*), şaşırtıcı (*surprise*), insanı aşan (*surhumaine*), aşkın-doğa (*surnaturel*), ansızın ortaya çıkar (*survient*), aşırı

Massif des Écrins veya Mont Blanc dağlarında gece tırmanışları sırasında, Cervin Dağı inişinden sonra bu iki gün boyunca ya da başka ender durumlarda birdenbire sonu gelmeyen, hâkimiyeti altına alan bir sevinçle doldum, doydum, bayıldım, taştım, patladım. Öyle ki göğsümün patladığını; tüm bedenimin havaya yükseldiğini, dünyanın her yerinde olduğunu ve bütün dünyanın da içimde bulunduğunu düşündüm. İlahî bir mutluluk. Bu deneyim hiçbir şekilde yapay değildi çünkü az yediğim ve sudan başka şey içmediğim zamanlarda başıma geldi. Sinir ve kas sistemimi, tüm dikkatimi, düşmemeye odaklamam gerekiyordu. Böylece sert gerçeklik bütün bedenimi harekete geçirirken yaşadığım coşku da etken biçimde uyanıyordu. Mistisizmin patolojik analizlerinin kötü niyetli bir cehalet olduğunu düşünüyorum çünkü bu analizler gücünü hastalıklı bir zayıflığa, etkinliği edilgenliğe dönüştürür. Hiç kuşkusuz, pahalı ilaçlar ya da akıl hastalıkları sağlığın otantik coşkularını resmeden sanrılar üretir. Atletik vücutlu Avısalı Azize Thérèse ve Assiseli Aziz François her hava koşulunda İspanya ve İtalya'nın zorlu topografyalarında yüzlerce kilometre yürüdüler; çalışkan, normalden daha sağlıklı, güçlü, beden tekniklerinde uzman olma niteliklerini yaydılar. Bilginin eylemden gelmesi gibi, azizlik de sağlıktan gelir. Coşku denge gerektirir; dengeyi var etmesi bir yana, gerçeği olduğu gibi canlı ve doğrudan aktararak ve yerini olduğu gibi koruyarak dengenin de ötesine geçer. Coşkulu bir sevinç melankoliyle değil, kayaya doğrudan temasla ortaya çıkar. Genelde yaratılış uyuşukluktan veya narkozdan değil, eğitimden kaynaklanır, üstüne üstlük ödüllendirilir. Efsanelerimizin aksine bir eser aşırı ve aşkın bir güçten doğar. Hissedilen neşe razı geline çabayla artar, sınırlara kadar gider.

Formda bir atlet, antrenmanlı bir jimnastikçi, çalışan bir işçi, buza tamamen özenle yaklaşarak titizliğinin zirvesini ya-

derecede yükselir (*survole*; *voler*: uçmak), aşırı derecede bollaşır (*surabonde*), aşkın gelir (*survit*; *survivre*: hayatta kalmak, varlığını sürdürmek). (Çev.)

şayan bir dağcı bedenlerinin bütün katılımıyla –ter, gerginlik, soluma, esneklik, uyum– beklenmedik bir şekilde, ansızın kanatlanırlar. Şampiyonların başkalaşimleri olan, yumuşak bulutların üzerinde yayılmak yerine mükemmelden de mükemmel bedenlerin tadını çıkaran meleklerin hissettikleri duygulardan yararlanırlar. Bedeni göğe yükseltmeye hazırlayan egzersizler yapın. Mistik Yükseliş şöleninin yaşandığı duvarın yükselişi için sağlam ve güçlü bacaklara ihtiyaç olacak.

Ters Yüz Olan Beden

Tırmanış bu yüzden zirvede başlar. Tedbirli aşağı inmek kendine has bir eziyettir, tutunmanın yerçekimine karşı oynamasını ve kişinin cezbedici boşluğa doğrucesurca atılmasını gerektirir. Ancak yerçekimi yasasında ustalaştırarak, yani kasların işini tersine çevirerek, arkayı ön yerine koyar, dizleri arka kaslara, gözleri ayak parmaklarının altına gönderir. Bu, parçaların yerini değiştirerek tüm bedeni şaşı yapmaya benzer: Ön, arkaya; üst, alta; sol, sağa gelir. En sonunda beden açılarak veya düzleşerek, gücü kendine çekmek yerine ortaya çıkarır, büzülmeden ziyade genişler. Dev bir aynanın dağı ikiye bölmesi gibi, tırmanış zirveyi aşınca bizi ters yüz olmuş bir kuklaya dönüştürerek kendi imgesine mi iter? Hiçbir alıştırma kişiyi böyle korkutucu bir dönüşe hazırlayamaz.

Böylece rüzgârda dalgalanan bayrak gibi fora eden dağın sırtından inerken evrimin derinliklerine dört elli hayvandan bile daha derine battığımızı; deniz salyangozu, kayaya yapışmış bir midye ve deniz kabuğu gibi hâlâ tek kabuklu yumuşakçalar olduğumuzu bilmiyorduk, öğreniyoruz. Kırılgan, değerli ve yumuşak gözlerimiz, ağzımız, karın boşluğumuz, göğsümüz, göbeğimiz ve cinsel organlarımız ön tarafın yumuşaklığında rahat yaşayıp sert sırtın yüzeyinde korunur. Sanki kabuklu bir hayvanmış gibi kemikli tabanlar, çıkıntılı omuzlar, kavisli ve dik yapılı omurga; sıkı kalçalar ve zayıflıklara direnen bir

*Yaşlanmak, bizi kederlendirmekten ziyade özgür kılar.
Büyüme sancıları, ergenliğin acısı, rekabetten kaynaklı aptalca
yapılan davranışlar, beden kendini bunlardan kurtarır:
Bu kısıtlardan kurtulmasıyla gençleşerek ölüme yaklaşır.*

Hans Baldung, (1484/85-1545), *Kadının Yedi Çağı* (1544).
Museum der Bildenden Künste, Leipzig.

duvar gibi sağlam enseyle birlikte bir yapı oluşturur. Hareket ederken sertin içinde buradalaşan yumuşak bir varlık olur.

Beden kendini geriye yasladığı bu kabuğun içine uzanır, burada uyur: Ön taraftaki organlar hareketsiz ve algılanamayacak kadar karanlık katı bir kabuk, kapak ya da ev gibidir. Kişiye bağlı olarak sağa veya sola hareket eden, dönen veya eğilebilen yarı doğal bir yuva, yani gücüyle bir temel gibi omuzdan pantolona kadar ön tarafın akın ve atılımlarını destekleyen sırtın en rahat yerinde istirahat ederiz. Burası o kadar zayıf, cılız, narin ve hassastır ki sırtın bu yenilmez desteği olmasaydı böylesine cesaret girişimlerini sergileyemezdik. Cesur insan şeylerle yüzleştğinde yumuşak olanı ortaya çıkarırken korkak insan kaçtığında yalnızca sert olanı sunar. Duvara hücum sırasında da kaya ve sırt biri bize, diğeri dünyaya ait olmak üzere iki sert kabuk oluşturur, kabukların içine her zaman gölgelerin yumuşak, ikiyüzlü ve zeki sakinleri sığınır: Denizsalyangozu midyeye, istiridyeye ya da deniztarağına mı dönüşür? Yaranın içinde büyüyen inciyi biliyorum.

Daha iyisi, sığınaklarını ardına alarak ayakta duran beden, bir zamanlar olduğu dört elli hayvanın üst kısımlarını koruyan o çatıyı hatırlar: Kabuğu iskelet gibi içselleştiren bir kaplumbağa gibidir. Dört ayaklı canlının bir eve ne kadar benzediğine ve evin bu canavarı nasıl taklit ettiğine dikkat edin: Her ikisi de yukarıdan, yanlardan, her yerden kemik, kiremit ve tuğla ile çevrilidir. Altta yumuşak kısımlar: göbek ile mutfak, kalp ve cinsel organlar ile ısıtma... bunlar sert kısımların içinde yaşar: sırt ile çatı, göğüs ile evin iskeleti, sütunlar ile bacaklar. Ayağa kalkma ile kırılğan olan açığa çıkar. Evrimimiz ve belki de tüm yaşamın evrimi bu korkulu, çekingen ve pervasız cesarettten mi –dışarıdaki şeylerin dünyasına doğru gitmek, dinlenmemek, evde kalmamak; taşınmaktan mı– gelir? Doğmak; kırılğan olanı serte, sıcak olanı buza, yumuşak olanı serte ve hassas olanı şiddete maruz bırakmaktır: bilmenin anlamı budur.

Bu yüzden bazen, Darwin'in yasalarına teslim olan dış-

li, pençeli ve gagalı hayvan kardeşlerimizin aksine insanın zayıfları öldürmek yerine onları korumasının, ayaktayken kendi zayıflıklarını teşhir etmesinden kaynaklandığını düşünürüm. Özellikle insan türünün hamile dışısını düşünün. Dört ayaklı pozisyondayken dışının cinsel organı arkadan görünürken, erkeğinki göbeğinin altında saklıdır, ikisi ayağa kalktığında durum tam tersine dönerek dışide gizli olan şey erkekte görünür hâle gelir. Bizim cinselliğimiz dik durmaya başlamamızla birlikte tersine dönerek hayvanların ve atalarımızın cinselliğinden ayrılmış, farklılaşmıştır. Birden *a tergo* [arka] pozisyonundan yüz yüze geçmek; gülümseyen bakışları, cana yakınlığı, yeni sözcükleri de beraberinde getirdi: İtişip kakışma aşk ilişkisine dönüştü.

Duruşun tersine dönmesi, yürüyüş ve hareket için de geçerlidir. Nasıl bir zamanlar güçlü bir atletken sırt kısımlarımın kabuğu ve çatısı altında yaşıadıysam, şimdi de bir koşucu ya da çevik bir yürüyüşçü olarak aracımın titreyen kabloları ve güçlü parçaları gibi işleyen uyluk kaslarıma ve ayak bileği tendonlarıma sığınırım. Evet, tıpkı ön tarafın arkaya yaslanması gibi daha yumuşak olan üst kısım da daha sert olan alt kısma dayanır. Ancak dağın zirvesinde, aynayı kendisine yönelen evrensel çekimin altüst olduğu noktalardan geçirerek, bu tek kabuklu yumuşakça, bu sırt hamağında uzanan hilal, yumuşak tarafında kabuk olmak zorunda kalacaktı. Bir bilince sahip olacak veya sert ya da örtük tarafından, güçlü işlenmiş deriden uyanmak zorunda kalacaktı. Hatta daha iyisi, konaklayan yuva, evin duvarları da kiracı olacaktı. Bilinen hiçbir öğrenme, hiçbir eğitim bizi en iyi eğitimlilerin bile korktuğu böylesi bir başarıya yani inişin eziyetine götürmez. Kendisini çok uzun süre bilinçsiz bir kabuk veya çatı olarak kalmaya mahkûm eden, sıklıkla ağrıyan sırt şikâyet eder; başka bir kabukla bütünleşmenin, yeniden bir özne hâline gelmenin hayalini kurar. Dengedeyken bedenimizin içinde veya dışında kaç acil durum battaniyesi, kılıf, destek, yapı, kulübe, ev ya da yaşam alanı arayacağız? Kaç yuvanın içinde yaşayacağız

ve uyuyacağız? Kendimizi dünyaya teslim etme cesaretini tasavvur etmeksizin [daha ne kadar] yürüyecek ve çalışacağız?

Yeri Gelmişken; Etik

Dağdan iniş bize kendini bırakmış bir beden verir, tırmanış ise tutucaklara tutunmak, sınırlar ve kaslar yardımıyla bir nesneyi elde etmek, kendine mal ederek hedefe doğru çekmek, varmak veya istemek gibi bir merkeze yönelik olan tutkuların dizginlerini serbest bırakır. Kavramak, yutmak, tüketmek. Tutunarak iniş şeyleri geride bırakır. Jestler o zaman cömert olur. Kavrayan ellerden başlayarak kollar açılır, kolların veren ve artık almayan bir konumda olduğunu ve dağı verilmiş olana, yani düzenler tarihi en ufak bir aşınma olmaksızın yazılmaya başladığından beri insanların yakaladığı daimi verilere bıraktığını düşünürsünüz. Bir saat süren bir don olayı, hararetli ve beceriksiz ellerin binlerce kez dokunmasından daha fazla duvarı aşındırır. Pes edenlere güvenin; onlar aramızdaki en zekilerdir. Aşağı inenlere, geride bırakanlara, yapabilecek olup yapamayanlara, kayıtsızlara, yol verenlere, yoksullara ve ayrı yaşayanlara güvenin. Öte yandan yukarı çıkanlar ve kendini arzu edilene doğru çekenler, iştahlarından başka bir şey düşünmezler. Kültür, medeniyet, bilgelik, güzellik, hatta düşünce bile kendini bırakmakla başlamıştır: gevşeyen, merkezden kaçan bir kol hareketiyle. Etkin, hevesli, cesur, dinamik, istekli ve her şeyden önemlisi fazlasıyla arzulayarak başlayın. Aksi takdirde hayvan hâlinin başka bir biçimi olan edilgenlik yüceltilir. Yukarı çıkmak öncelikle ele geçirmek, istemek, terlemek, kendini tamamen vermek; zirveye ulaşıncaya kaybolmak, uçmak, ayrılmak, kendinden çıkmak... İşte zamanın doğru akışı budur. Bir zamanlar mutfaklarda asılı olan eski, kırmızı ve mavi baskı resimlerinde genç ve güzel figürlerin neşeyle varoluşun tam ortasına yükselip, sonra çirkin ve yaşlı bir hâlde aşağı düşüşü gibi. Bu yolculuk; beşikten yetişkinlik zaferine ve oradan mezara tamamlanan üçgenin öteki

*Adamın bacakları, kadının kolları ve
parmakları, ayaklarının oluşturduğu
açı, gölgedeki ya da dalgın yüzleri,
hepsi sıcakta çalışmanın yoğunluğunu
ölçer: Yorgunluğun sınırları,
dinlenmenin kazandıran zevklerini
tatmamızı sağlar.*

Jules Bastien-Lepage, *Çayır* (1877).
Musée d'Orsay, Paris

tarafını bir günde çizerken aynı zamanda ahlak ve bilgeliğin de bu evrimsel tarihi izlediğini öğretir. Çünkü bahar gibi taze, neşeli, sabaha ait olan kimi etkin erdemler doğum, açılış ve başlangıçlara eşlik eder; öğlen gibi güneşli, güçlü ve dingin diğer erdemler zirvede parıldar; son olarak gün batımı gibi berrak ve dalgın nihai erdemler ise sessizliğe ulaşmak için düşüncelerini sakince bir araya getirir. Ben bu inişlerden birinde öleceğim.

Beden Nasıl Ayakta Durur ve Yürür?

Ayakta durabildiğim ve yürümeyi bildiğim için rehberime, yalnızca ona, teşekkür etmeliyim; öyleyse sen ne yaptın anne? Bu öğrenme kırk yaş civarında gerçekleşince beden bu gecikmeye şaşırıyor ama yine de öğreniyor. Zamane insanı nadiren de olsa arabalarının kabuklarından dışarı çıktığında düz zeminde yürür, otomatik olarak pedal çeviren bacaklarını saymazsak kafaları bulutlara uzanır. Teknoloji uzun süredir yürüyüş yapmanın önündeki en küçük engelleri bile kaldırdı; öyle engeller vardı ki Marcel Proust karayollarının yakın zamanda düzeltilmiş olduğunu unutarak inişli çıkışlı kaldırım taşlarında yürürken belleğinin coşkularına dalandı.⁶ Bir keresinde Rio de Janeiro’lu arkadaşlarım bana ciddi ciddi Avrupa’da doğal, yumuşak yürüyüşü unutmayı öğrenip kendimize yapay ve sert yürümeyi öğrettiğimiz okulların olup olmadığını sormuşlardı: Dağ beni, arkadaşlarımdan kastettiği o ince ayrımı, bedene ya da makineye ait olanın ayrımını, sert ve yumuşak farkını hatırlamaya zorluyor. Kuşkusuz arkadaşlarım tendon ve kaslarına sabitlenen gözleriyle, iki esneklik arasında manevi bir bakış sağlayarak yürüdüklerini, bu sözü geçen sert ve robotumsu Batılıların ise kaval kemiği, fibula, talus ve kalkaneus kemikli ayakları üzerinde öylece dikildiğini kastediyorlar-

Marcel Proust’un *Kayıp Zamanın İzinde* romanında kaldırım yüzünden anlatıcının tökezlemesiyle geçmiş hatırlayışına gönderme. (Çev.)

dı. Peki, bu Riolu dansçılar eklemlerimizin ve kaslarımızın hassas alıcılarla donatıldığını benden önce biliyorlar mıydı? Diğer duyuları en çok birleştiren duyunun denge ve hareket olduğundan haberdarlar mıydı? Aslında uygun koşulda atıldığında adım, gözü ayak tabanının dokunma duyusuna bağlayan ve ardından bu duyuyu kontrolün ve beklemenin ardından daha hızlı bir şekilde göze geri gönderen bir döngü oluşturur: Yürüyüş kayaya dokunmadan önce göz kayayı okşar ve buna karşılık bakışın engel tanımazlığını doğrular, böylece göz bebeği âdeta dokunur, ayak tabanı da pratikte görür hâle gelir. Kavisli ve esnek dizler büküldüğünde, ayak parmaklarını gözlere ve gözleri ayağa geri bağlayan döngü başlar. Bunu yapan yalnızca dizdir, belin ikiyüzlü enseyi ve kör topuğu sonsuza dek ayırmasını sağlayan o sert çubuk değil. Yürüyüş, çit gibi alanı tarayan ve kaplayan sabit bir parça olmaktan çok, su büyütecindeki esnek ve devamlı hareket eden damlalarda gibi yaşar. İkinci ters yüz oluş görmenin dokunması ve dokunmanın görmesiyle gerçekleşir. Döngüyü bir an bile kırsanız düşersiniz. Ya görme yürür ya da yaşam durur. Yürümeyi bilmeyen, bir ayağını diğerinin önüne koyar, bilen ise ayakkabılarının tepesine bir göz koyar.

Bu sıvı kabarcık sanki su seviyesindeymiş gibi kendini merkeze alırken, zemin biraz eğilince kazık devrilir. Tırmanırken ve tekrar ayaklarınızın üstünde durmak üzere inerken ellerinizi hangi açıyla koyarsınız? Bu sorular hemen yaşınızı ve insan türleri arasındaki durumunuzu ortaya koyar. Buradaki çeşitlilik gülünçtür: birinde, beden hâlâ dik ama dört ayak üzerindeyken ötekinde yatay zemin üzerinde iki ayak üzerindedir. Böylece dört elli şempanze ile bir *sapiens sapiens*, aynı tür içinde birbirine yaklaşır. Yürümeyi bilen dağcıyı, yükselen bedeninden tanırırsınız. Dolayısıyla dik durmak edinilmiş bir durumdur ve bu durum göze kıyasla daha çok kulakla –ve şüphesiz bedenın bütünüyle ve zevkle– ilgilidir. Sarp ve zorlu zeminlerde yürümeyi öğrenirken aynı zamanda oradaki yerinizi bulmayı da öğrenmelisiniz. İşte ancak ve ancak ayağın bütün derisi bütün bedene kadife, yün ve ipeksi rahatlık

mesajları gönderdiği zaman insanın kendisini kabuklu, dört ayaklı ve maymun türlerinden çıkartıp dik hayvana, ayağa kalkmış bir çocuğa, bebekliğinden kalan her şeyden kurtulmuş yetişkin insana dönüşerek nasıl *hominin* hâle geldiğini öğreniriz. Çocukluğu ve hayvanı nihayet geride bırakmak ne de büyük bir sevinç: beden zevkten dört köşe.

Beş Duyu'nun sonlarına doğru yazılan nefes alma, uyanma, zıplama, yürüme, koşma ve taşıma gibi temel duyumsal zevklerin sınıflandırılması, ayakta durma dengesini kapsamadığı için eksik kalmıştı. Çeşitlemelerle çeşitlendirilemeyen ve kararlı değil, kararsız, daha doğrusu yarı kararsız bu denge bir sığınak veya yaşam alanı gibi kurulur, müzik notası gibi bestelenir. Hassas döngüler veya ufak hızlı elipsler, düz kam mekanizmaları, düzelmiş küçük engeller, pürüzsüz ve düz olanın huzuruna hızlıca dönen ayrımlı açılar veya sapmalar, eğimli ama esasen düz olan bir çatı... Aritmi ile prozodi, düzensiz ile düzenli ses, düzeltilen bir uyumsuz akor, karışık ahenk ile ahenksizlik, gürültüden çıkan huzur kaçırıcı sesler... Bütün bunlar, duruştan sorumlu iç kulağın labirenti ile müziği işiten ve üreten dış kulağın sarmal kıvrımları arasındaki muhteşem destek döngüleridir. İkisinin de karanlık ve gizli bir merkezde birleşmesiyle dili işiten ruh ile duran beden arasındaki birliğin karanlık gizemlerinin çözümünü aniden keşfettiğim ağlar... Kuşkusuz huzur kaçırıcı bir deneyim [*expérience*] varoluş [*existence*] gibi dengeden sapmayı, evet, coşkuyla gelen hareketliliği anlatır; 'huzur kaçırıcı' da huzurdan başka bir sapma, evet, sonsuz küçük heyecanlar anlamına gelir; ah bizim o ilkel sevinçlerimiz, hassas zevklerimiz! Müzikli bağışın ilahisinden sonra Söz'ün kendisi tenin dikliğinden, huzursuzluktan ve huzurundan doğmuş olabilir mi?

Dolu Dönmek

Dağdan döndüğüm vakit bahçede yatar, uyuklarım. Burada, düz ve açık hâlde ciğer dokularımın geniş bir bölgeyi kaplayacağı söylenebilir. Ama bunun yerine kıvrık ve çoklu

olduğundan bronşçuklarını deniz kıyısındaki pürüzlü kayalar ya da düzensiz tepelerle taçlandırılmış sıra dağlar gibidir. Bu sayede geniş açık alanda özgürce nefes alabilirim, tıpkı yarın rüzgâr ve okyanusa karşı uyuyacağım zamandaki gibi ya da dün Cervin piramidinde, dünyanın göğüs kafesinin zorlu kulelerinde uyanmış olduğum gibi. Beynin organizma üzerindeki hâkimiyetini sağlayan sinir uçlarını öyle dolanık bilirim ki kafa kemikleri açılacak olsaydı, beynin yumuşak, gri ve beyaz maddesini bulunduğu yerden, tüm bedenimden yavaşça çıkarmam gerekirdi. Karmaşık, kusursuz ve kalın küçük noktalı saçlarla düğümlü, bağlı, çizili bedenim; derinin tersini göstermek için bir eldivenin parmaklarını ters yüz eder gibi yoğun, sayısız, karmaşık ve hayranlık verici ağa dönuşürdü. Derinden hissettiğim bu ağ, duyumsanabilirliğin en küçük uçlarına kadar düşünmemi sağlar. Aynı şekilde kalbin organizma üzerindeki hâkimiyetini sağlayan kan damarlarının uçlarını öyle dolanık bilirim ki göğüs kemikleri açılacak olsaydı, kırmızı ve yumuşak kalbi *mediasten* bölgesinden yavaşça tüm bedenimden çıkarmam gerekirdi. Karmaşık, kusursuz ve kalın küçük noktalı saçlarla düğümlü, bağlı, çizili bedenim; derinin tersini göstermek için bir eldivenin parmaklarını ters yüz eder gibi yoğun, sayısız, karmaşık ve hayranlık verici ağa dönuşürdü. Derinden hissettiğim bu ağ, yaşamın en küçük uçlarına kadar beni ısıtır ve besler. Yaşamın kıvrımları sonsuza dek sürer mi? Türbülanslı hava yollarında sarsılan, fırtınalarda çarpınan bu bedenim ve çoklu ağlarının etrafında dallar ve dalcıklar, gözenekleri katmanlarla gösterilen yapraklar, ıslak parıltısıyla mavi gökyüzüne uzanan üç kavak... Küçük yaşam alanlarımız hayranlık verici ağlarını döker ve karıştırır, öyle karmaşıktır ki bilinçaltına kadar uzanan ve algoritmik olarak çözülemez problemler oluşturur. Bu problemler her yerdedir; heybetli dağ, fraktal kıyı, rüzgâr ve su akımları, girdaplar, yapraklı ağaçlardadır, Evren boyunca dağılmıştır.

İşte size yerler ve kıvrımlar, yakınlıklar, içe işlemler ve karışımlar yoluyla duyumsanan akla yatkın bir tanımın baş-

langıcı. Ancak kimse bu çıkmazların birinin bile yarattığı problemlerle nasıl başa çıkacağını bilmezse bunların karışımlarından oluşan problemleri çözmeyi nasıl düşünebiliriz? Hiç kuşkusuz zekâ yapay olarak yeniden oluşturulabilir, bunda özellikle şaşırtıcı bir şey görmüyorum ancak ten, duyumsanabilirlik, beden ne olacak? Bedenleşme en soyut bilginin olduğu kadar somut olanın da zirvesidir. Yani öğrenilenler tırmanışlarımızı ve duysal uykularımızı bozmadan önce, zekâ ve bilgeliğe ilişkin kültürel zevklerimize karışmadan önce, bedenlerimiz yeterli ilerlemeyi kazanır, bir kez daha mantık ve hesap olmadan karşılanır. Ağustosun ilk öğle sonrasında, şiddetli rüzgâr ve sıcak güneşte Cervin Dağı'nın zirvesinden yeni indikten sonra bahçemde yerde yatarken, içimin en küçük uçlarıyla dışarıdaki otuz metrelik ağaç tepelerinin çoklu titremeleri birbirine karışır. Alanlar, yaşanacak yerler içeride ve dışarıda çoğalsa ve benim, dünyanın, tarihin ve evrimin zamanları gibi birbirine düğümlense, dilden, renklerden ve müzikten oluşan tenim daha kaç gün ve kaç gece bıçak sırtında, rüzgârın dudaklarında yoğun titreşen bir kamışta kararsız dengeyle dans ederek hipnoz eden dağların arasında veya zirvesinde kalabilir?

Unutulmaz bir deneyim: Uzun arayışlar metnin coşkusuna karşılık gelecek çıplak ve neşeli bedenlerin bir görüntüsünü ortaya çıkaramadı. Çoğu zaman sınırı aşan ve ölümcül olan sembollerimiz şiddete ve ölüme yol açtığı için temsile güvenmeyen dindar Yahudileri, İslamı ve ikon düşmanı Hristiyanları haklı çıkarır mı? Çıkarsa bile, bazen korkunç bir yoksulluğun ortasında, özgür bedenler sevinçle coşar.

“Şafaktan önce halatlarıyla buzulları aşan iki dağcı nasıl bir yeni evrene doğru yol alıyor? Saydam ve siyah buzla milyonlarca yıl boyunca birikmiş, saklanmış bir evrene, bir sırda doğru: bedenlerindeki o aşına tuhaflığa doğru.”

Masa başı çalışan hiçbir öğretmen bana hayattaki tek değerli şeyi, yani üretken çalışmayı öğretmedi. Ama jimnastik öğretmenlerim, koçlarım ve sonrasında rehberlerim üretken çalışmanın koşullarını kaslarıma ve kemiklerime doldurdular. Bedenin neler yapabileceğini ancak onlar öğretebilir. Yazmak, araştırma yapmak, üretken bir hayat yaşamak mı istiyorsunuz? O zaman bu eğitimcilerin tavsiyelerine ve gösterdikleri örneklerle uyun yani hiçbir şeyin antrenmana karşı gelemeyeceğini, bunların neredeyse hiç doğal olmayan jestleri (şut atmak, tenis servisi atmak, yüksek atlama, yoga...) tekrarladığını ancak konsantasyon (basketbol ve yüksek atlamada), cesaret (ragbide), sabır ve stres yönetimi gibi gerekli erdemleri, örneğin dağdayken, size kolayca kazandırabileceğini öğrenin. Manastırvari kurallara, planlı zaman kullanımına uymadan üst düzey bir atlet gibi üretemezsiniz: Bunlar olmadan, beden ritmine tabi bir yaşamınız, sağlıklı uyku düzeniniz, ilaçsız diyetiniz olamaz. Yüksek atlama sporcusu nasıl yerçekimini kandıramaz ya da yok sayamazsa, hile yapan ya da yalan söyleyen bir araştırmacı da hiçbir şey bulamaz, icat edemez. Bu demir yasa; profesyonel, siyasi, medyatik, akademik vb. oluşumların çeteleri taçlandıran ve vasatları iktidara getiren her pratiğe sırtını döner. Her şeyden önce, düşünce yerine kendi başına buyuran şeye saygı duymak üretken yaşamı öğretir. Hangi faaliyete dâhil olursanız olun beden sezginin, belleğin, bilmenin, çalışmanın ve hepsinden

önemlisi icadın aracı olarak kalır. Mekanik bir süreç idrakin herhangi bir işleminin yerini alabilse de asla beden eylemlerinin yerini alamaz. Entelektüel bir alışverişte hiç kimse bana jimnastik eğitmenlerimin yaptığı gibi yardım etmedi. Onlara minnettarım, saygılarımı sunarım.

Öğretmenlerim

Şahsi olarak öğretmenlerime bu yüzden borçluyum; hepimiz, kolektif varlığımızla borçluyuz. Takım ruhu rekabet ateşimizi kontrol ederek ve hakem kararlarına uyararak var edilir. Takım sporları rakiplerimizle, birlikte ve yasal olarak kendimizin ve onların saldırganlığına karşı savaşmayı öğretir. Ragbi, boks, güreş, jimnastik aletleri ya da judo olmasaydı kaç genç adam hapse girerdi? Futbol holiganlarının öfkesi spor faaliyetlerinin kökeni kadar trajedinin kökenini de açığa çıkarır. Tarihin başlangıcından bu yana şiddete karşı beraber savaşmak için bir araya geliyoruz, şiddeti gözlemliyoruz ama her defasında, şiddet kendini yeniden gösteriyor, özellikle de geçici ve yıpranmaya meyilli olan çıkarlarımız rol oynadığı zaman: Yeniden başlamamız gerekir. Topu tutan kişi bu şekilde kurbanın rolünü öğrenir, ondan kaçmak için de topu başkalarına atar ancak bunun takım arkadaşına ceza getirmemesi için doğru koşullar altında yapılması gerekir.

Ne yazık ki uyuşturucu ve para yani yeni hile yolları, bu tür değerli öğretileri yok eder, bu da insan ticareti, köleliğin geri getirilmesi, aşırı antrenman ve zafer talebi ile aşağılanma gibi en arkaik uygulamalara yol açar, ulusları ve parayı yüceltmek uğruna insanlar kurban edilir. Bu durumda benim ahlakım öncelikle lümpen-proleter ekonomiye ve kurban edilmenin etnolojisine doğru bir düşünüşe geçer. Evet, bedenlere çiçek açtıran, fiziksel ve ahlaki erdemleri öğreten asil spor, rehberlerin sporu; zıt erdemleri geliştiren ve faşizmi yayan aşağılık spora, paranın sporuna karşıdır. Rekabet, insanları geliştirdiğinde mükemmeldir ancak bir çeşit sosyal Darwinizme uyduğunda yani en güçlü, tamamen

hayvani olan, kökeninden itibaren zayıfları koruyarak ilerleyen insanlaşma sürecini tersine çevirdiğinde rekabet acımasız olur. Çoğunlukla spor kulüpleri bir şampiyonluk bile kazanmaz, çoğu atlet boyunlarına asla madalya takmaz. Çoğu atlet kaybeder. İradelerinin kendilerine öğrettiği ders budur: diğerlerine karşı kaybetmek ama şeylerin kendisinde ve kendisi için kazanmak. Nazilerin zafer marşlarını küçümsemeyi bize öğreterek koçlarımız siyasette ve insan evrimindeki en iyi eğitimcilere dönüşür. Onlara minnettarız, saygılarımızı sunarız.

Zayıflık

Bedenimiz neleri yapabilir? Neredeyse her şeyi. Oysa pek çok bilgin doğanın tüm canlılar arasında en zayıf konuma yerleştirdiği çelimsiz insan bedeninin pek de bir şey yapamayacağını söyler. En az 3000 yıllık tarihi olan bu ahmak fikri en sürekli deneyim bile susturamamıştır. Ahmaklık saygın bir filozoftan uzaklaşabilir ama 25 yüzyıllık eğitim yine onun ocağına düşer, hatta en sağlam yorumlarla onu güçlendirir. Hâlbuki el, ayak, kalp, sinirler ve kaslarla; beceri, kuvvet, esneklik, uyum ve rüzgârla; denizciler, anneler, dağcılar, akrobatlar, cerrahlar, atletler, güreşçiler, kadın gezginler, sihirbazlar, yetenekli insanlar her türden performansta ve her sert fiziksel disiplinde yalnızca belirli harekete kabiliyeti olan tüm hayvanlardan üstündür. Dünyanın dört bir yanına dağılmış çeşitli etnik gruplar, milyonlarca yıl içinde sadece evrim sayesinde en sert iklimlere bile dayanabilir hâle gelmiştir. Diğer hayvan türleri sadece değiştirilemez, sınırlı bir işleyişe sahipken, daha özgür olan insanlar beklenmedik başarılarla devamlı imza atar. Bu genel deneyim zayıflıklarımızı tekrarlamakla meşgul olan felsefeleri etkilemiş benzemiyor. Kimin bedeninden bahsediyor bu felsefeler?

O hâlde bedeninin inanılmaz kapasitelerinin farkında olun. Yorulmak bilmeyen ve kıtlıkta yaşamak üzere yaratılan insan Pasifik Okyanusu'nu aşmak için aylarca kürek çekebilir; tüm yaşamı boyunca akranlarından bağımsız çalışabilir; buzlu,

Saç, görünüm, eğik duruş ve kas yapısı, denge ve simetrisinin kesinliği, birbirlerine ne kadar benzediklerine bir bakın! Güreştikçe birbirlerinden o kadar az ayırt ediliyorlar. Bu sağlam köprüden ya da bu dengeden çıkarılacak üç ders var: Her savaşta sorumluluk eşit parçalara bölünür; diyalektik tez ve antitezi, yani ikiz olguları ayırt edemez; son olarak, ötekini mükemmellikle taklit etmek için onunla dövüşmek daha iyidir.

Bir yarışmaya katılan genç Akhalar. Mermer kabartma. MÖ VI. yüzyıl. Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi.

yüksek dağların dikey duvarlarında kar fırtınasında yedi gün geçirebilir; bunalımlı ve ıstıraplı otuz yıllık bir hastalıkta müzik eseri besteleyebilir; herhangi bir hayvan için ölümcül olabilecek soğukları aşarak Grönland veya Antarktika'dan geçebilir; yolsuzluğa batmış bir devleti devirebilecek kadar onu koşullandıran toplu sözleşmenin tamamına karşı tek başına savaşılabılır. Kimi yaşlı adamlar birkaç saatte 100 kilometre koşabilirken, yetişkin bir erkek aslan 60 metre sonra kaslarının yanmasından ya da nefes nefese kalmaktan koşmayı bırakır. Pek çok insan bu koşulları ölümcül bulsa da aslında sefaletin dibine vurmuş insanlar böyle marjinal koşullarda hayatta kalır. Kaç sabırlı anne hanelerinde yaşanan işsizliğe, yoksulluğa, güvensizliğe ve çaresizliğe göğüs geriyor... Düşünün de daha dayanıklı bir canlı var mı söyleyin! Sınırlarını hiçe saydı mı canını vermek bu aziz hayvanın yapabileceği en kolay iş olur. Sadece hayvanlar sınırlarını bilir, onları içgüdüleri belirler. İnsanlar içgüdü olmadan kırılgan ve hareketli çadırlarını kurabilirler. Bunu yapmak için ne sert bir duvara ne de sınırsızlığa karşı korumaya ihtiyaç duyarlar.

Bedenin neler yapabileceğini kim bilebilir?

Acı

Zayıflığımızın her gün bize ihanet ettiğini, yüzlerce hastalığa karşı koyduğumuzu, bu acayip düzeni bir çırpıda yaktığımızı ve geride yalnızca kül bıraktığımızı kim inkâr edebilir? Bu aşırı kırılganlığın böylesine yüksek seviyelere ulaşmış en kötü acılarla savaşılabılmesine hayran olmak için fazlasıyla neden var. Ancak torunlarımızın hap almasıyla birlikte her şeye katlanır olduk; insan olmaya başladığımız andan dün sabaha değin, ıstırap bedenlere günlük yaşamlarında eşlik ederek her şeyin merkezinde pusuda bekledi. Kendi rahatımız için bunu öyle değiştirdik ki çocuklarımız en küçük yaralarını bile tedavi eder hâle geldi. Ama acıyı reddetmek bana her acıyı kabul

etmek kadar tehlikeli görünüyor. Nasıl ilaç evrensel teslimiyetimize galip gelemese anestezi de acıcılığa gelemes. Küresellik iddiasında bulunurken tüm ideolojiler eşit ve değersizdir. Acı duyabilen bir neslin yerini duyarsız bir nesil aldığında ne kazanmış olacağız? Her sınamada olduğu gibi acının da olumlu ve olumsuz iki yanı vardır: Eziyet eder ama rahatlatır, şiddeti arttıkça zayıflatır, bedeni ve bilgiyi yok etme noktasına kadar küçültür ama tüm öğrendiklerimizi soylulaştırır ve sağlığı yeniden icat eder. Kendi acım da dâhil olmak üzere insanların acılarına ne kadar merhamet duyarsam duyayım ve acıyı ne kadar koşulsuz yatıştırırsam yatıştırıyım acı beden sınırlarını egzersizle aynı şekilde sınar. Bunu egzersiz etken, acı edilgen olarak yapar. Sınama [*épreuve*] sözcüğünün birbirine neredeyse zıt iki anlamı barındıran tek bir anlamı vardır: denemek, ölçmek; tehlikeye girmek veya çile çekmek. Buradan şöyle bir çekince doğar: Böyle bir sınama teşvik mi edilmeli yoksa bu bela ret mi edilmeli? Kalbi bir maratona koyan veya aşırı ağır halterleri kaldıracak kasları geliştiren antrenman bu olanaklarla ölümün kıyılarına değin gider gelir; kaza ve hastalıkta da durum farklı değildir. Bir doku, aslında yara izi dışında da yırtılabilir, aynı tepki mikropta olunca artık sizi öldüremez. Öldürmeyen şey güçlendirir. Peki bu güç mahvolma riski olmadan nasıl kazanılabilir? Tedavi edip etmediği veya öldürüp öldürmediği bilinmediği zamanlar ilk çıkan aşılarla dehşetle yaklaşılmasının sebebi budur. Bulaşıcı hastalıklar antikör oluşturur ve uzun vadede parazitleri simbiyotik/ortak yaşayan canlılara dönüştürür. Bu, tek kollu masa tenisi şampiyonlarının servis için topu attıktan sonra raketini koltuk altından şimşek hızıyla almasına benzer. Bu nedenle geri dönüşü olmayan bozukluklar yaratabilecek engellerin tam tersine motive ederek yarattığı yüzlerce bedensel başarıya oldum olası hayran kalmışımdır. Dengenin nasıl rol oynadığına bakın: Maruziyetin güçlendirdiğini; korumanın güçsüzleştirdiğini, karşılaşmanın yerinden ettiğini, yardımcı olmanın yatıştırdığını görün. Her zaman tehlikeye göğüs

germek zorunda mıyız? Saçmalık. Kimi sınırlar var ki aşılmaz. Yoğun antrenman ve olağanüstü beceriler insanı tüketir, öldürebilir. O hâlde her seferinde insanlara koltuk değneği mi vereceğiz? Bilmem. Kansere, AIDS'e, her gün aralıksız çekilen acıya karşı dirençle savaşılan kaç gizli kahraman biliyoruz? Bu acıları yenen sürülerce insan var. Zorluklarla karşılaşıldığında yaşlı ve bıkkın zenginlerin lüksü olan kötümserlik, zayıfların savaş felsefesi olan iyimserliğe boyun eğer. Yoksulların savaşılan bir yürekten başka neleri var ki? Kendime gelince, ne hasta olmaktan ne üzmekten ne de aşk acısı çekmekten pişmanlık duydum. Duyum yaşama rehberlik eder: Acı ölüme karşı uyarır. Acının sağır eden ulumalarını yeterince dinledim. Her şeyi bu acı sınırı belirler: Fakat çizginin yerini nasıl belirleyeceğiz? Sırf kendimizi güçlendireceğiz diye anesteziyi, her türlü destek ve yardımı ortadan kaldırmak mı gerekir? Cevap evetse, güçlünün görkemi zayıfı öldürür ve toplu suçu meşrulaştırır. Cevap hayırsa, toplumsal koruma, halk sağlığı, tıp ve ölüme karşı acıma duygusuyla acıyı uzun süre yatıştırma ortaya çıkar; sonuçta ölüm olmasaydı insanlık var olamazdı. Egzersiz ve mücadelenin iyimserliği, tersi olana kadar doğru kalır, sosyal Darwinizmi ve insanların hemcinsleri tarafından sömürülmesini gerekçelendirmekten şiddetle kaçınır. O hâlde acıyla nasıl uzlaşırız? Tıpkı şiddete yaptığımız gibi acıya da olumlu ve olumsuz yaklaşarak.

Beden bu çifte körlüğü iyi bir hesaba çevirerek hayatta kalır. Yaptığı şey hile değildir, sadece sessiz kalır: Doğruyu söyler ama onu pek iyi dinlemeyiz. Beden deneyimi tüm spekülasyonlara üstün gelir. *Patior, ergo sum*. [Acı çekiyorum, o hâlde varım.] Ben her şeyden önce acının bedenimde yarattığı şeyim; ancak çok ve çok sonrasında düşündüğüm şey olurum. Ne çektiğini ve acıya katlanmak için neler yaptığını anlıyorum, sana kim olduğunu söyleyebilirim: Düşündüklerin nadiren itiraf eder, söylediklerin ise sonsuza dek yalan söyler.

Unutma

Ancak nasıl itiraf samimiyetsizliği beraberinde getirirse ve düşünce düşünülmeenin gölgesiyle ikiye katlanırsa; beden de belli jestleri, mümkün olduğunca en az dikkatle ortaya çıktığında, kolayca sergiler. Beden elbette aldatıcı değildir ancak yalnızca bilinmezliğin içindeyken, sırlar mezarlığında yatarken rahattır. İradeye bağlı ya da iradeden bağımsız da yürütebildiğimiz nefes alma işleminin, irademiz dışında olduğunda ne kadar rahat gerçekleştiğini düşünün. Başka şeyler düşünüyorken daha iyi koşarız, daha iyi yürürüz, daha iyi işeriz, hatta karışık işleri daha iyi yaparız. Bir kayakçıya dönüşlerini nasıl ayarladığını veya bir piyaniste tuşları nasıl ustalıkla çaldığını sorun. Açıklayamazlar, aptal olduklarını düşünürsünüz. Hâlbuki aptal olan sizin sorunuzdur, beden hakkında hiçbir şey bilmediğinizi göstermiş olursunuz. Hünerlerini ışıktan da hızlı sergileyen beden bunu zihnin denetimi olmadan yapar, bilinci sevmez. Duyguları karşılıklıdır: Bilinç de onu sevmez. Bilincin katılaştırdığı şeyi unutma esnekleştirir. Narcissus kendi yansımasına baka baka ölümcül bir melankoliye kapılır ve en sonunda taşlaşır. Siz en iyisi sakarları bilinç kaybı sırasında eğitin.

Öğrenme, jestleri ve düşünceleri bedenin karanlığına iter: Bilmek unutmaktır. Esnek gizil güç ve eyleme geçiş bir tür bilinçsizlik gerektirir. Bedeninizin içinde daha iyi yaşamak için ve bedeninizi kontrol etmek için hiç değilse kısmen onu unutun. Çünkü uzuvları iradeyle kontrol etmemiz, hatta onların bilincinde olmamız onları kontrol etmediğimiz ve onların tamamen bilincinde olmadığımız anlamına da gelir. Kaybetme, kopma ya da varlığını unutmaya artık uzvumuzu kontrol edemesek bile hayalî uzvun hissi hâlâ onun içinde yaşadığımızı gösterir. Sempatik sinir sisteminin de yardımıyla beden unutmaya ihtiyaç duyar. Esnek gücüyle ve kendini gizleyerek hiç dikkat çekmeyen bu yorulmak bilmez yoldaşı

seviyorum. Oysa bilincin ve dilin daimî kibri beni ağırlaştırıyor. Alçakgönüllülük ile kibrin bu birlikteliği ne de tuhaf bir tablo oluşturuyor!

İster fiziksel ister ahlaki olsun acı haykırarak sesini duyurur: Dayanması zor olan bu bedeni nasıl olur da unuturuz? Aslında alışık olduğumuz o yaşam alanı içinde daha rahat yaşayabilelim diye unutmayı gerektirir. İstirap yarı yok bir bedenin belirsiz arka planına aşırı mevcudiyet ve berraklık getirir. Günlük yaşamımız ve en zor eylemlerimiz için çok gerekli olan bu körlüğü söküp atar. Acı farkındalıkla, farkındalık da acıyla artar. Acı çekerken eksik olan nedir? Bakir ve capcanlı bedensel bilinçsizlik. Sanıyorum bu beyaz bakirlik, bu gürültü ve duyu yokluğu, bu kara kutu bilinmezliği, bu düz denge; uzuvları birleştiren bir sıfır yaratır. Bu yokluk tüm uzuvlara tekil çağrılar, kısmi mevcudiyetler, kendilerine has renkler ve sapmalar verir, bunların hepsi ortaklaşa hareket ederek eksik düğümü meydana getirir. Sağlık bu hiçlikten ibarettir. Acının pençesinde, uzuvlardan biri bu işbirliğinden ayrıldığında –izninizle bunu söylemekten kaçınmayacağım– âdeta konuşur ve ben bu sıfır sonucundan kopuşu duyarım: Garip bir güç kendini dengeden koparır, kendisiyle birlikte bütünün yeniden doğuşunu da peşinde sürükler; denge yoksunu bedenden geri kalanının yaydığı yeni arkaplan gürültüsünden bir mevcudiyetin uluması duyulur. Uzuv ne kadar çok ayrılırsa o kadar çok çılgılık atar. Ne kadar inlerse o kadar uzaklaşır. Parçalanmış bedenin inlemesini duyarım. Ancak dinlemem, bu karmaşıklığın içinde tekil ağıt ile onu saran arkaplan gürültüsünü ayırt edemediğinden acı veren yer bedenimin merkezinde ve bütününde yatar. O hâlde acı yer kaplar. Sağlık beni susturulan bir şeffaflığa, yokluğa, dünyada yeri olmayan bir noktaya, ben-sizliğe çevirir; acı ise çevreyi aşacak kadar şişirir. Ben bir gölgeydim; sadece yoğun ve hacimli acıdan var olurum. Bilinç ve benlik, ilk patolojiler, sağlığın ilahî bilinçsizliğine karşıdır. Bilinçdışı olan nedir? Beden. Daha doğrusu, sağlıklı bir beden. İnsan-

Bir kez daha ölümlü iskeletin anlamını tersine çeviriyor, tırpanın yıkımı yerine ekilen kemikleri getiriyorum: dağılmış uzuvlardan, ayaklardan, ellerden, kafalardan, hatta taçlardan... herkesin bedeni her an fırlıyor.

Marsilya Tarotu'nun 13. kartı.

ların en bilinçlisinin adı ismini narkozdan alan Narcissus'tu: narkozdan sarhoş olacak kadar ıstırap duyan ve aşırı dozla boğulan bir genç adam.

Akhilleus, kılıcıyla Hector'u tam öldürmek üzereyken Hector ondan bedenini kesmemesini diledi. İstırap hakkında antik mitlerde ve kimi Hristiyan efsanelerinde devamlı anlatılan parçalanmış uzuvlardan daha derin ne söylenebilir? Acı bedeni infilak ettirir: Hector'un da belirttiği gibi böyle sine bir ayırma ölümden de beterdir. Yunanlılar insanlığın Dünya'nın kendisine ekilen kemiklerinden doğduğunu söylediklerinde bizi acının çocukları yaptılar: Yaratılmamız için ilk kadın sırtını dönüp arkasından taş attı. O gün bugündür mevcudiyetimizle, bilincimizle, uzuvlarımızla ve acılarımızla yer kaplıyoruz. Sona doğru topallıyor, küçülüyor ve bölünüyorum. Kalan organlarımdan hangisi yolculuğumu bitirecek?

Dengeden Sapma Olarak Varoluş

Boşluğa çıkan dik eğimin tepesinde dururken, tek bir dürtü yeterlidir: boşluğa doğru küçücük bir hareket. Düz ve küçük adımlarla yürümek gerekir. Buna karşın vadinin dibinde oturan kişi bu noktadan sapan bir kuvvetle yere düşer, oturan kim olursa olsun yerçekimi onu aşağı çeker. Bilim insanları bu iki konumu yani dairenin tepesinde olmak ile en aşağı noktasında olmayı, kararsız denge ve kararlı denge olarak adlandırır. İlkinin olması için her kuvvetin bir arada toplanması gerekir ancak bunların en zayıf olanı bile dengeyi bozmaya yeter. İkincisinde ise kuvvet nasıl olursa olsun denge yeniden kurulur, bozulamaz. Benzer şekilde organların sessizliği susturulmayı gerektirir ancak en ufak bir rahatsızlık berrak sağlığı bulanıklaştıracak bir damladır çünkü en lokal acı bedenin bütününe kaplar ve kendine mal ederken eşi benzeri olmayan haz, ayakkabının topuğunda küçücük bir leke bile bırakmamacasına tam bir işbirliği gerektirir. İyi

ve kötü de bu iki denge durumu gibidir: Barışın sağlanması için herkesin aynı şekilde davranması gerekir. Bir kişi kavgacı çıkarır, birine kötülük eder ya da onu kıskanırsa herkesi savaşa sürükler. İşte o zaman hiç kimse onu bu cehennemden kurtaramaz. Mecburen iyi; ortaklık ve birlik gerektirir. Kötü ise yalnızca tek bir bireyin küçücük hareketine, hatta niyetine bakar. Ulaşılma açısından ikisi de zordur: Biri olağanüstü bir nadirlikte azamiyet isterken öteki çok basit bir asgariyet gerektirir. Acı ve kötü tek bir kişiye zalimce ahkam kestirir. İyi ya da zevk seslerin bütünlüğünü sağlar. Bu yüzden Tanrı her şey, Şeytan tekil olarak tanımlanır. İlahî olan sağlık, şeytani olan acıdır.

Yine de beden bazen gizemli bir şekilde bu sabit yasaları bozabilir. Oyununu denge dışı oynayarak, sınırlarıyla karşılaşarak kararsızlığın içinde başka bir koltuk kurar. Fakat beden önceki dengeden bu yeni denge dışı durumu inşa edebilirse o zaman en başından beri yaşamın kendisinin her bakımdan buna benzer bir ilk sapmayla kurulmuş olduğu düşünülebilir. Defalarca maruz kalınan bu konum –tekil varoluşlar ve yaşam içinde sarılı bu sır– bedenın gerçeğın alanını geride bırakarak potansiyelin alanına girmesine neden olur. Evet, bedenın düşünölen her anlamda potansiyeli vardır. Bu yeni apaçıklık olmadan antrenmanda kaydedilen ilerlemeyi, ikinci rüzgârı, tam odak çalışmayı, yaşam atılımını, adaptasyonu, acının ötesindeki hoşnut esenliğı, erdemi nasıl anlayabiliriz?

Etik

Açgözlölük toplar; öfke ve gurur kabarır; oburluk kendini doldurur veya sarhoş olur; şehvet biriktirir; kıskançlık tuttuğı kinin kara deliğini kazar; her şeye esneyecek kadar yorulan tembellik yine dinlenecek yer arar. Tüm bunlar yeni başlangıçlara yol açmasaydı ölümcöl günahlar zevkli olmazdı.

Acıklı ve kalıcı olarak iltifattan yoksun kalmış kibirli insan her yerde, herkesten iltifat bekler. Doyumsuz bir zavallı her zaman kuruşu liraya çevirme ve akıtan kasasını doldurma derdindedir. Öfkesi kabaran kuduruk insan her duruma öfkelenmek için sebep arar durur. Alkolik obur bir domuz bir daha asla bulmamak üzere tokluğunu kaybeder. Zampara bin, hatta daha fazla kadını koynuna koyar. Her ayrıntı kıskanç insana nefret kazandırır. Aylak insan kendini yatağa şartlayarak yıpranır. Asla tatmin olmayan, kendilerini saran sarmalın içinde sürüklenen bu yedi kusurlu insan tek bir hastalıktan mustarıptır: büyüme. Her biri içlerinde sonsuz bir kuyu taşır ve karşı konulmaz anestezi onları kuyuyu doldurmaya zorlar: Her seferinde taze bir bedelle, iştahsızlığı yeniden uyarmak, can sıkıntısı hissini yeniden canlandırmak, soğuğu yeniden ısıtmak durumunda kalırlar. Kusurlar bu insanları kendi sarmalında yeniden yakalar.¹

Erdem anlaşılmayınca kusurlar koleksiyonu hoş ve tutarlı bir birlik kazanır: Bütün bir yaşam kendini şişmeye, genişleyen bir kütleyi büyötmeye adar. Bu büyüme uyuşuk görönlümlü bir eğime göre gelişir: Zavallı, aylak ve obur insanlar kendilerini uyku, alkol ya da parayla uyuşturur. Öfke, kıskançlık veya gururun uzun süre büyüü altında kalabilmek için galeyan, nefret veya nam dozları arttırılmalıdır. Neden artık erdemden bahsetmiyoruz? Çünkü içinde yaşadığımız dünya hem genel hem de ölçülebilir anlamda tam da büyüme üzerine kurulu: Ekonomi, finans, tüketim, bilim ve teknolojideki yenilikçi gelişim, önemli ve ciddi görönen her şey büyüme kader kadar zorunlu, bağımlılık kadar vazgeçilmez kılıyor gibi. Bunun sonucunda kültürümüz; bağımlılığıyla kendine köle eden artan narkozla kaybolmaya yüz tutuyor. Çocuklar neden kendilerini uyuşturur? Para, iş, planlar, tüketim ve toplumsal

Le vice reprend le vicieux dans sa spirale; le vicieux (kusurlu insanlar) ile cercle vicieux (kısır döngü) arsında sözcük oyunu yapılarak kusurlu insanların kısır döngüye girdiğine gönderme yapıyor. (Çev.)

13 yaşına geldiklerinde televizyonda 20 binden fazla cinayet görmüş olan çocuklarımızın –insanlık tarihinin yeni felaketi– her şeye gücü yeten öğretmenlerini katliama teşvikten mahkemeye verme cüretini kim gösterebilecek? Kurban hâline gelmiş çocuklar o yaştan bu yana uzun süredir taklit silah kullanmıyor. Roma, 1951: Dolayısıyla bu olay çocuklarımıza uygulanan şiddetin tarih öncesi döneminde gerçekleşti.

rollerle sarhoş olan, bunları zorunlu saatlik dozlarla alan, büyümenin derin büyüü altındaki ebeveynlerini taklit etmek için. Genç nesiller hiç bu kadar itaatkâr olmuş muydu?

Tamamen akla dayalı hakiki doğasını anlamak daha kolay olduğundan kusurlar hakkında konuşmak daha kolaydır. Kafa durmadan hesap yapar: zevklerin, dozların, fethedilen kadınların, biriktirilen servetin, uğuldayan namın, hasma vurulan karşılaştırmalı darbelerin, hiçbir şey yapmadan geçirilen saatlerin gri ve basit aritmetiği... Bunların hiçbirinin bedenle ilgisi yoktur; aksine içlerindeki her şey sayılara atıfta bulunur: Akla dayalı bu kusurlar, söylemi çağırır. Her şeyden önce kendimizi sayılarla ve dille uyuştururuz. Bunun aksine bedenden yani kalpten çıkan ahlaki değer cesarettir gelir:² sonluluğumuzun tanınmasından ve reddedilmesinden. İcat eleştiriyi nasıl küçük görürse diğer erdemleri türeten ilk ve en önemli erdem olan cesaret de aynı şekilde akla sırtını döner. Doğası gereği bedensel, içten, kalpten olan cesaret temel ve birincildir, yaşam atılımını [*élan vital*] anlamak kadar zordur. Düşünme veya uzun meditasyonlar olmadan cesaretin cömertliği hemen uyuma, sadakati de merhamete kavuşur.³ Dolayısıyla erdemi keşfetmek için yaşamın köklerine, ta enerjinin birincil biyokimyasal tepkilerine veya zamanın temel ritimlerine kadar inmek gerekir: Orada, cesaret kendi ilkesinde etkinliğinin sırrına ve güçlerinin başlatıcı ifadesine doğar. Kalbin atışı ile metabolizmanın sıcaklığından ya da yükselen yaşam atılımından... cesaret tam buradan dünyaya, başkalarına, komşuya ve nesnelere karşı kendini tamamen ve sıcak bir şekilde unutarak fırlar. Doğum anında hamile kadının bacakları arasındaki zamanın açık kapısından fışkıran bir akım, bir yokluk seli, ılık ve canlı bir gayzer, potansiyel hazinesi, vahşi bir çığlık, dışarıdaki dünyayı ısıtabilecek bo-

Courage (cesaret) ve *cœur* (kalp) aynı kökten gelir. (Çev.)

Uyum (*concorde*) ve merhamet (*miséricorde*) arasında kafiye var. (Çev.)

ğuk bir son nefes kendini bırakır. Canlılık erdemi, yaşam ve hatta sevgi verir.

Yaşamın hangi mucizesiyle cesaret karanlık diyarında ölümle alay eder, onu kızdırır ya da kışkırtır? Kalp bizi tüm yargılarımızla gitmeyi reddettiğimiz yere çeker. Bu erdem akliselim olmakla alay eder, tıpkı bedenın kendisi üzerine her şeyi düşünebilen kafanın ötesine nasıl geçeceğini bilmesi gibi. İnsanlığımızı dolayısıyla tüm ahlakımızı, erdemlerimizi ve erdemsizliklerimizi sadece ölüm temellendirir. Azrail'le yüzleşen cesaret sınırlarımızı çizir ve sınırsıza olan arzularımızı açığa çıkarır. İnsan denen iyi huylu hayvan öleceğini bilir ancak bunu görmezden gelir. Beden dengeden sapmalarını cesaretle ya da kalple gerçekleştirir.

Gizil Beden; Hak, Siyaset

Kalp küt küt atar, kaburgalarım kalkıp iner, topuklarım yere çarpar, hareketten kaynaklı saçlarım dalgalanır. Yaşam da hareket eder: Bitkiler büyür ve tozları uçuşur; algler yüzer; mantarlar bakteriler kadar çok olmasa da yayılır. Yaşam sadece yer değiştirmekle kalmaz değişim de geçirir. Vivipar hayvanlar embriyojenez sırasında dönüşüme uğrar, bazı böcekler pupadan erginliğe geçer. Organizmalar büyür, gelişir, bozulmaya uğrar, ölür, çürür, ayrışır, en sonunda da ilkel moleküllere dönerek evrensel hazneye geri döner. Yaşam yalnızca hareket edip değişmekle de kalmaz, alışverişte bulunur; metabolizma ve çevresiyle uzlaşan çeşitli işlemler aracılığıyla düzensizliğe karşı savaşıır. Bu basmakalıp sözler yaşamın tanımını için gerekli olsa da başka bir boyutu açıklamakta yetersiz kalır. Bedenimiz alır, verir ve hareket eder, kuşkusuz. Hatta değişir. Ancak bu değişim her zaman bir plana göre ve doğrusal zaman üzerinde gerçekleşmez. Beden büyüyen entropiye karşı da kendisini savunamaz. Değişim ya beden hareket hâlindeyken ya bedenın gelişimi sırasında ya da bozulmaya

karşı gerçekleşir. İnsanlığın başkalaşimleri şüphesiz genetiğin öngörmediği beklenmedik yollara da girer: Piyanist olup bütün gün gamları çalabilecekken küçük çarkları onarmak zorunda olan bir saatçi olabilirim. Tenis oyuncusu futbol oynamanın eksikliğini duyabilir. Bedenim bir biçimler grubundan uzaklaşırken bir başkasını benimser. Geçirdiği dönüşümler onu diğer canlılardan ayrı kılar. Yepyeni bir çeşide girer. Aslında yaşam bilimlerinin öngöremediği bu sürece yeni bir isim vermek daha doğru olur. Bakteriler, mantarlar, bitkiler veya insan da dâhil olmak üzere hayvanlar metabolizma ile yaşar. İnsanlık bunlardan kendi başkalaşımı ile ayrılır. Diğer türler yapabileceği alışverişlere ek olarak tavır benimseyebilse de bunları kendi iradeleriyle çoğaltamaz. Öte yandan biz sonsuz jest sergileyip surat asabiliriz. Bakın, koştuktan ve tenis oynadıktan sonra eve dönen at tutkunu cerrah sabah öfkeleniyor ama akşam çocuklarının başını okşayacak. Bu kadar çok tavır, jest ve mimiğe teslim olan bir bedeni nasıl tanımlarız? Ne zaman ve hangi biçimindeyken beden kendisi olur? Nasıl olur da tavır ve hareketlerimiz kişiden kişiye farklılık gösterir? Ne zaman ve hangi biçimimizdeyken biz biz oluruz? Bu çoklu hâller bizi konuşmaktan alıkoyar. Bedenim ve türümüz somut gerçeklikte, 'potansiyelinde' veya gizil gücünde olduğu kadar var olmaz.

Çoğunlukla felsefeler ve siyaset teorileri özgürlüğü tanımlamaya çalışırken tükenir çünkü tanımlamalarında ve tespitlerinde kısıtlılık veya zorunluluk rahatsız eden ve ters düşen bir ikiz gibi sürekli karşılırlarına çıkar. Bu labirentten kurtulmak için bedenden ve onun tekil yaşamından yola çıkmak yeterlidir. O zaman her hâl ve koşulda tüm güçler bedenin bütünlüğünde kendilerini durdurmalıdır. Ellerin geniş hareket alanında serbest oluşuyla birlikte beden istediği gibi kımıldama hakkına sahiptir. Beden kendi doğasını dolayısıyla kapasitesini kontrol edebilmelidir. Gizil gücü bu nedenle tüm iktidarlara karşıdır. Özgürlük bedenle; beden potansiyelle tanımlanır.

İki Dönüşüm

Tüm canlıların jest ve mimik gösterebildiği öykülerden oluşan fablların derin öğretileri vardır. La Fontaine son kitabına *Ulysses'in Arkadaşları* ile başlar: Hayvanlara dönüşen arkadaşları yeniden insan olmayı reddeder böylece en sonunda dengedeki yerlerini kesinleştirdiklerini, asıl kimliklerini ve temel tutkularını bulduklarını itiraf etmiş olur. Bu, insanların nasıl ve neden hayvan olabileceğini, bedenlerinin neden bir türü taklit ettiğini ve fablların nasıl yazıldığını açığa çıkarır niteliktedir. Çocukların bedenlerine tamamen özgürlük bahşettiği ve tıpkı jimnastikçi ve dansçılarda olduğu gibi bu bedenlerin her mümkün dönüşümden geçebilmesini sağladığı için peri masalları çocukları büyüler. Neredeyse sonsuz esneklikteki bu kabiliyet çocuklara hoş bir içsel duyumla sihirli değneğin yaratabileceklerini kavramalarına imkân verir. Bu sihir gizil olmasından daha gerçektir ve büyücülükten çok olanaklı olanın pedagojisinden ilham alır. Ulysses'in denizcilerinin kaybettiği işte tam da budur.

Büyücü Merlin'in arkasında kim saklıdır? Bedenin ta kendisi: Beden, isterse Carabosse perisine,⁴ Eşek Derisi⁵ ile at arabasına, Güzel ve Çirkin'e, pul kalçalı küçük denizkızına, kuzuya, kurda, Akela ve Baloo'ya, panter Bagheera'ya,⁶ Bororo ve Arara'ya,⁷ öküz kadar büyük olmak isteyen kurbağaya, tarla faresiyle şehir faresine, tanrıya, masaya, havzaya yani özetle çok biçimli Proteus'a dönüşebilir. Fablların, peri masallarının, dansın ve fetişlerin güçlü büyüsü bu çoklu simülasyonlardan doğar. Sihirli bedeni ve onun muhteşem çiçekler açan biçimlerini unuttuğumuz için artık böyle efsanelere inanmıyoruz. Hadi, erkek ve kadın dansçıları, atletleri, jimnastikçileri, avcıları, balıkçıları, elleriyle çalışan her mes-

Uyuyan Güzel masalındaki cadı. (Çev.)

La Peau d'Âne; Charles Perrault'nun masalı. (Çev.)

Akela, Baloo ve Bagheera; *Orman Çocuğu* karakterleri. (Çev.)

Bororolar ve Araralar Amazonlarda yaşayan kabileler. (Çev.)

lekten insanları, sağıruları, dilsizleri, çekingenleri, eğitimsizleri, kısaca felsefe söz aldığından bu yana konuşmayı kesen herkesi çocukların tarafına çağırırım. Bu ilk dönüşüm bedeni kendi isteği ve yetisine göre dönüştürür: Zihni hayrete düşürecek pek çok şeyi yapabilir.

Tam tersi olan ikinci dönüşümdeyse canlandırılan simülasyon sürecini her birimizi türleştiren yaşlanma denetler. Yaşlanma kişinin kendi kaderine göre özelleştirdiği, totem hâline getirdiği, doldurduğu ve koruduğu tutkuları, korporatizmin saçmalığını ya da kıskançlık, nefret, sıkışık açgözlülük, aptallık, oburluk ve böbürlenmeden oluşan kusurlarımızı açığa çıkararak türleştirir. Karşınızda gösterişli kabuğu içindeki bir böcek, küçük gri bir fare, aptal bir kaz, doymuş kıllı bir domuz, kendinden memnun bir hindi, zalim bir köpekbalığı, korkak bir akbaba ve sürünen bir sürüngen hâliyle insan... İlk dönüşümle birlikte gençlik her türün içinden geçer, *homo sapiens* diğer türleri taklit ederek onları toparlar. Ancak yaşam akışının denetlenmesi insanı heykelleştirdi, sanki onu yaşlandırıp bir çeşit hayvana dönüştürdü. Yaşam boyu işleyen ölüm bizi aidiyete zorlayarak bir türe sokar, bir birliğin niteliği yapar. Bu aidiyetin obur tutkusu alışkanlıklarımızı katılaştırır, hareketlerimizi dondurur, kemiklerin kuruluşunu esnek et ve yumuşak deriye tercih eder. Bu tutkuyu bir iskeletle temsil etmemiz bu yüzdendir. Yaşam devamlı seçenekler sunsa da tutku bizi ahşap bir yapıya dönüştürür. Yaşın katılaşmasına karşı savaşmak; bir olarak kalmak isteyen kişinin kendi kategorisine yerleşme rahatlığını reddetmesini, dolayısıyla türleşmeye, aşamalarla ve deriyle gıcırdayan kadifemsi tekilliğine karşı çıkarak bu ikinci dönüşüme direnmesini ya da daha iyisi; tersine çevrilebilir kalması koşuluyla her mümkün simülasyona hazır olmasını gerektirir: Birey sabah hızlı sularla köprüünün iskeleleri arasından geçmek için balık olmayı kabul eder ancak akşam araştırma yaparken ve düşünürken tekrar tilkiye, dans edecekse çekirgeye dönüşebilmelidir. Öyleyse ruhum, fabllar oku. Beden bu gizil güçleri ruhtan önce açar ve öğretir.

Hamile kadının saçlarından ihtiyar ebenin sakalına akan nehir öyle bir mucize ortaya çıkarır ki izleyen ya da eyleyen fark etmeksizin orada bulunan dört kişi de bunun sonucunda gözlerini kapatır. Musa Nil'den, Romulus Tiber'den akmıştır... Türlerin oluşumundaki muazzam akış bireyleri kör ederek ilerler.

Georges Lacombe (1868-1916), *Doğum*. Musée d'Orsay, Paris.

Anlamak

“Gözlerimiz farklı optik ekipmanlardan yapılmış olsaydı hangi nesneleri görürdük? Hangi görüntüleri üretti? Sinyallerin analizi, onun klasik resmi büyüleyen örnekse-li bu soruyu yanıtlıyor.” [Domenico Piola (1627-1703), *Rubens’in Anamorfozu* üzerine]

Bir sürüngen ya da köstebekken karanlık ve soğuk deliklerin içerisinde çoktan bir cesede dönüşmüş hâlde saklı uzanırım. Ama aynı zamanda yuvanın ya da yaşam kaynağının nemli toprağında ve kuru kayalarındayım, buralara karışan ağaç kökleriyim. Aynı zamanda çimen, fare, ağaç kabuğu, boğa, arı, glayöl çiçeğiym. Kaya balığı ya da bofa balığıyken akan nehir sularında yüzerim. Tirsi ya da somon balığıyken kay-nağa doğru nehrin yukarısına giderim ya da denize inerim. Ama su dalgalanırken yapışkan yeşil alglerimle nehir yatağı boyunca sulara eşlik ederim ve yüzerek nehrin ikiye ayrıldığı yere ilerlerim. Türbülânsta ve değişken esintilerde kartalları ve akbabaları taşıyım ancak aklın gerektiği vakitlerde kanatla-rımla yükseklerde süzülürüm. Kırlangıç, tarla ya da kerkenez kuşuyken pençelerime yakalayacağım av için tetikte, aşağıda, çırpınırım. Tanrı’nın ateşi, alevin dili, ateşin ruhu, dallanan alev ve Semender⁸ olduğumda doğumumdan itibaren ıslak ve ağır küçük bir kül yığınına dönüşene dek, eriyerek kaya ve toprak⁹ oluncaya kadar yanarım, solucanları beslerim, okyanus gelgitleri veya şeffaf rüzgâr tabakaları ile ışığa, ele-mente dönüşerek ya da uçarak yok olurum. Bitkiler âlemi gibi hareketsiz, hayvanlar âlemi gibi canlı, element kadar ilkel, fani yere dikili ayaklar, ufka uzanan göğüs, bulut ve ışığa çıkan kafa, uçsuz bucaksız evrende dağdan yıldızlara uçan nöronlar, şöminenin yanında titreyen gözenekler; büzülmüş,

Ateşten etkilenmeyen efsaneye dayalı bir hayvan. (Çev.)

Boulbènes; Fransa’nın güneydoğusunda, özellikle Gaskonya vadilerinde (Serres’i büyüdüğü bölgeye yakın) bulunan kil ve kum karışımı toprak türü. (Çev.)

genleşmiş, yoğun ve nadir, çözülmüş, sıvılaşmış ve dönüşümün çekiç ve fırınıyla dövülmüş ben, diğer şeylerden ve dünyadaki diğer insanlardan başka bir şey değilim. O zaman ancak o zaman anlıyorum.

İyi de olsa kötü de olsa aynı şekilde yakınımnda olanların artıklarına ve azizliklerine ve büyük bir sabırla kültürlerin en ucunda en uzağımdakilerin suçuna ve iyiliğine dönüşürüm. Onları taklit etmem; özümserim, sindiririm ve birleştiririm böylece içimdeki yaşlı siyahi biraz daha beyazlaşır. Siyahi olan etimi yapar, dönüştüklerimin etleri benimkine karışır. Tam buradaki, daha beyaz olan ise bedenime musallat olur. Hayvan da bedenimi ele geçirir ama ondan da önce esas bu beyazlık bedenime girer, karma ve melez bu siyahıye nüfuz eder. O büyük kalabalığın ortasında beni silerek kaybolur, buharlaşırm. Antik totemizmlerin sırrı budur: Martılar antiloplarla dalga geçer, stadyumda boğalar mavi alakargalarla kapışır. Ama tutkularıyla, kaplanınkine benzer öfkenle, dünyevi aylaklığıyla, dağ kadar gururunla, maymunun açgözlülüğüyle, sürünen şefkatinle, kalça sevdanla, baktığımda seni daha iyi anlıyor gibiyim. Sana içimin ateşini ve ağaç gibi yavaşlığını gösterirsem sen de beni daha kolay anlayacaksın; mineraller, bitkiler, hayvanlar ve dünyadan oluşan dört temel doğamız aracılığıyla birbirimize ulaşmak çok daha kolay hâle gelecek. Şeyli-biz başka bizlere giden yolu inşa eder, hayvanlı-biz yakında akıllanacak bizlere giden yolu aydınlatır. Bir köpeğin dişisini saf koku duyusuyla sevişi, bir ahtapotun sekiz kolunu dalgalandırması, bir ağacın rüzgârla birlikte dallarını sarmalaması gibi seviyorum ben de seni. Âşık bedenın dönüşümleri evrensel sevginin kumdan, çiçek oyunlarından [*Ludi Florales*]¹⁰ ve hayvan ırklarından geçmesidir: Âşık olanlar birbirine taç takıp kendilerini bedensel mest içinde Tanrı'da bulmadan önce, şeyleri ve dünyayı arzularlar. Ancak bütün bu karışım-

lar döngüsünde veya dansında bir araya geldiğimiz zaman birbirimizi anlayacağız.

Üretmek

Çalışmanın gerektirdiği dikkat, transa geçiren bir çıkış üretir. Bu çıkış öyle bütün ve radikaldir ki istendiğinde dikkat vereni, dikkatin sabırlı niyetini odakladığı yöne çevirir: Kör, sadık ve âşık Hermes elinde asasıyla haberciyi oynar. Çarın kardeşinin kellesini kurtarmak için Sibirya'yı koşar.¹¹ Aynaya baktığında melez ya da siyahi bir yaşlı Arleken görür. Melek gibi uçar ve şarkı söyler; Atlas gibi hareketsiz dikilir; Herkül gibi gezinir.¹² Ama hayır, sadece bir erkeğe ya da kadına, hayvana ya da meleğe dönüşmez, aynı zamanda bir nesne ve taş, ceset ya da heykel, ateş ve duman, nehir ve türbülans, atom ya da kristal, rölyef ya da koku, okyanus ya da rüzgâr, şema olur. Kişi körfez akıntısıyken nasıl olur da körfez akıntısının aktığı yeri bilmeyebilir? Dikkat bu sözde birinci şahsı; nesneye, hayvana veya insana yani üçüncü şahsa yönlendirir. Bunun sonucunda ben bu üçüncü şahsı bir iblis gibi ele geçiririm, yönlendiririm, içine yerleşirim ya da daha doğru bir ifadeyle, dikkat kendisini bana yönlendirir ve bunun sonucunda iblisiyle beni ele geçirir, içime yerleşir. Hayır, artık ben mi oyum yoksa o mu ben bilmiyorum: Bir şeyi daha iyi bilmek; bu karmaşa ya da izdihamla, bu yarı kimyasal tepkiyle, bu ince faz geçişiyle değil de nasıl olur? Her durumda dikkat veren

¹¹ Jules Verne'in Çarlık zamanında önemli bir haber taşımak için Sibirya'yı gezen Michel Strogoff isimli karakterin maceralarını anlattığı *Michel Strogoff* kitabına atıf yapılmış. (Çev.)

¹² İletişimin ve haberciliğin tanrısı Hermes, yer ile gök arasına köprü kuran Melekler ve aslen İtalyan tiyatrosunda geçen siyah maskeli soytarı kılıklı bir uşak karakteri olan Arleken haberci, aracı, unsurlar arasında ilişki kuran niteliklere sahiptir. Hermes, Atlas, Melekler, Herkül, Arleken figürleri aynı zamanda Serres'in kitaplarında da geçer, *Hermès* (dört cilt), *Atlas* ve *La Légende des Anges* (*Meleklerin Efsanesi*) isimli kitapları vardır. (Çev.)

bilir. Bu karışım olmadan, simülasyon ve ürettiği dönüşümler olmadan bilgi ve bilim olmaz.

Çalışma bedeninin bir ağaca dönüşmesini ister: Hermes bir koldan veya daldan çiçek açar, tıpkı druidlerin ökseotu gibi Parazit¹³ de bacaklarını açarak ötekilere meyvesini verir; Arleken ve Melez ötekiler üzerinde soyunur. En tepedeki dalda Melekler şarkı söyler ve gövdenin dibinde kaskatı duran Heykeller¹⁴ tahtta oturur, kubbenin üstünde Beş Duyu'nun haykırışları, renkleri, kokuları, okşamaları ve tatları bir yaparak gibi hışırdar. Garip hayvanlar âlemini barındıran bitkiler âlemi ya da *Lot*, *Gers*, *Tarn* ve *Baise* kollarına çıkan bir nehir dalı gibi ateşi bedende akıtan kolları ana gövdeye dağıtan akışkan bir ağ kitaplarımin başlıklarını süsler. Yazar, bu ağaç şekilli beden değil de nedir? İyi bir yazar içinde binlerce karakter barındırır; yaşam, ateş ve bereket içindedir. Yaratıcılık zamanla birlikte varlığını sürdürür; boşluğun her bir yanına, rüzgârın çalkantılı kilitlerinde hareketlenen ve akımları yakalayan esnek dallardan fışkıran yapraklara yayılır; sıcaklığın, ana suların, sezgisel tozlaşmanın ince ve evrensel dolaşımını çocuklara kedicik, meyve, yuva, şarkı ve oyun evi topluluğu olarak yeniden üretmek üzere yakalar. O hâlde yazar, bu yaşam üreten beden değil de nedir? Doğa tarihinde ağaç bir bitki türünden ibaret değildir, beş krallığı ve tüm aileleri taşır.

Ancak bu terim ve imgeler selinin içi boştur ve bu kitap eksik kalır. Çünkü onu bir erkek yazıyor. Bedenin neler yapabileceğini yalnızca kadınlar bilir: kendisine benzeyen bir o kadar da farklı bir başka beden üreten kadınlar. Bir anne rahminin yumurtayı milyarlarca kez farklı ve düzenli hücrelere dönüştürdüğü bu müthiş süreçle ilgili hiçbir deneyimim olmadığından üretmekle ilgili gerçek anlamda ne bilebilirim ki? Madem kayda değer bir sözüm yok, susup kenara çekilme-

Aynı zamanda yazarın insan ilişkilerini parazit-konak ilişkisine benzettiği *Le Parasite* isimli kitabı vardır. (Çev.)

¹⁴ Yazarın heykeli; bilginin, toplumun, özne ile nesne arasındaki temel olarak anlattığı *Les Statues* isimli kitabı vardır. (Çev.)

liydim. Erkek bedeni rüzgâr aracılığıyla konuşur. Doğurgan, ağır, gerçek olan kadın bedeni gebe kalır, taşır, doğurur, büyütür. Bedeni en az iki kere yaşamı tadar. Söz uçar, ten üretir.

Görünüm Değişimi

Sağlığın huzurunda, her şeyde olma kapasitesinde özümse-
nen beden, aidiyete tamamen yabancıdır. Hastalık onu bir
tanımın içine düşürür. Sadece sendromlar olur, sağlıklılar
tek söz söyleyemez. Bu nedenle tekil hâliyle sağlıklı bir be-
denin doğal olarak her şeyi yapabildiğini yani binlerce olası
dönüşüm üretebileceğini söyleriz. Böylece tüm bu dönüşüm-
lerde her şeye kadir olan katman, aşkın beden beyaza döner.
Gizil olduğu için beyazdır. İnsan bedeninin beyaz armasıdır:
Bürünebileceği renkler kümesi, kemikli yapının giyebileceği
kıyafetlerdir. Beyazlığı idrak kadar zeki; ruh kadar şeffaftır.
Evrensel bir beyazdır.

Matta şöyle der (17:1-8): “Yüksek bir dağda onların gözü
önünde İsa’nın görünümü değişti; yüzü güneş gibi parladı ve
giysileri ışık gibi bembeyaz oldu...” Bedenin bir teolojisi olan
Hristiyanlık, Bedenleşmede bedeni kutsal görür, Komünyonda
onunla bütünleşir ve en sonunda onu şanlı bir şekilde diriltir.
Beden sadece ölümden sonra değil, tüm yaşamı boyunca yüce-
liğe erişir. Tanrı’nın ve İnsanın Oğlu kendi bedenini ve kanını
bellekte bırakarak kadın rahminde bedenlenir. Bedenleşmenin
gizemi tenin tanrısallığa katılmasıyla onun ne olduğunu veya
ne yapabileceğini bilmediğimizi ifade eder; Spinoza’nın da
devamlı söylediği gibi etin bir gizem barındırdığını belirtir.
İsa Mesih ruhundan çok bedenini anlatır: Ruh Hristiyanlıkta
ölümden sonra varılacak olan bedensel ihtişam ya da sevinçtir.
Edimsel olmaktan çok gizil olan şanlı beden gerçek bedendir.
Görünüm değiştirerek güneş gibi parlayan yüzler ve kar gibi
bembeyaz tenler gördüm. Görünüm Değişimi olasılıkların
ışılığını ve dönüşümlerin her-yerdeliğini ortaya koyar.

Bu iki kadın ne söylüyor? Yukarıdan bestelenen bir müzik: oğlanlar, kızlar, gençler ve yetişkinler duvarın üstüne dizilmiş, dördlük ve yarım notalarla şarkı söylüyor gözüktüyor, hâlbuki aslında benzer gözlüklü bu yaşlı ikizlerin kalbinde toplanmış ve ötüşüyorlar.

Fransa, 1987.

Potansiyeli Çıkaran Diğer Geçişler

İşte yine karanlık çukur, geceleri bedenın uykunun bilinçsizliğine usul usul kayarken girdiğı potansiyelin kuyusu. Bedenin yarının jest ve hareket akışı için güçlerini toparlayacağı yer burası değil midir? Bir başına kalarak uzanmış sırt, gevşemiş kaslar; yarı açılmış ağız, kapalı gözler, kör ve sessiz... Teslim olmuş savunmasız kollar başın üstünü sarmış, yavaş ama düzenli nefeslerle kalkıp iniyor... İşte duruş yokluğunun ardında aranan bir başka hâl: beden; bilinmeyenden, beyazdan, yeniden veya önceden konumlanandan ve evrenselden uyanarak birkaç saat içinde gerçek jest, savunma ve yakalamalar zincirine dökülecek. Gece ve öğle uykusu bedeni gizil güce geri getirir. Beden bazen cenin pozisyonunda kıvrıldığında uykusunda rahim içindeki coşkusunu ve uyanma yoluyla doğumunu tekrarlayarak tarih öncesi beyazlığına yeniden dönebilir mi? Uykuya dalmak eyleme geçişi tersine çevirerek potansiyele geçer. Uyanırken kazı ya da inşaat işleri için elimize mala ya da kürek aldığımızda genellikle ne yaptığımızı biliriz ancak aynısını uykuya dalarken de söyleyebilir misiniz? Kendinizi gizilin akışkanlığına bırakmak için sözcüğün tam anlamıyla her türlü eylemi bırakırsınız: Potansiyelden daha az edilgen olursunuz. Her jest, her ayrı tavır bir kaya üzerindeki sarsıntılı kaymayı engeller, kişi kayaya bakmadığı için daha iyi düşer. Bedenin varoluşu uyanık pandomimlerde çözülürse geceyle siyaha, potansiyelle beyaza dönen uyku bedenın cevherini sarar. Ay döngüsünde bu ikisinden hangisi diğerinden önce gelir?

Beyaz Saç

Çocukken yaşlı adamların omuzlarında taşıdığı ağırlığı görebildiğim yaşa artık gelmiş bulunuyorum. Acaba bugün kendi bedenimde hissettiğim gibi onlar da kendi içlerinde, kırıksıklık-

ların ve kamburlaşan sırtlarının altında kahkaha atan aynı çocuğu, neşeyi, gençliği taşımış mıdır? Bir sayı yılları saydığı kadar bu esnek, kıpır kıpır geveze adam ve kendisinden geriye kalan sert eklemler arasındaki aralığı da ölçer. Kuyruklu yıldızın kuyruğunu ve her daim orada bulunan parlak çekirdeğini oluşturan o eklemleri ne de iyi bilirim. Bir zamanlar büyü-kannem ve büyükbabamın beni kalplerinde tempo tutan ve aldıkları her nefesle zamana kök salan matruşkanın en küçük bebeğinin yaşayan bir kopyasıymış gibi sevdiklerine inanmalı mıyım? Benim dışındaki gülmeye, koşmaya yeni başlayan yaşamları; sevmekten, umut etmekten ve dans etmekten hiç vazgeçmeyen göğsümdeki kişiye birebir karşılık gelen bu hayatları gördüğüm anda gözlerim yaşıyor.

Peki benim içime, tenimden yapıma duvarlar içine, plan yapan ergeni ve geç gelen mutluluklara üzülen yetişkinleri barındıracak kaç çadır sığar? Sayılar bunaklığın çürüten görünümünde konaklanan bu insanları da birer birer sayar. Sırf benimle aynı ad ve soyadı taşıyorlar diye birbirleriyle iyi anlaştıklarını düşünmeyin, her zaman aynı dili konuşmazlar çünkü: En genci çat pat Gaskonca konuşurken¹⁵ en yaşlısı tekleyerek İngilizce konuşur; ilk konakçılardan biri balık tutmaktan ve Garonne'nun kayalarını kırmaktan başka bir şey düşünmezken bir başkası yalnızca geminin rotasını Guernsey'e giden rüzgârda tutmayı düşünür; ateist olan dua edene sırtını döner, atlet olan keşiş olana şaşırır; sessiz ve yalnız olan akademisyenle alay eder; düşünceli olan girişimcinin işine devam etmesine izin verir ve gizemli olan tuhaf bir şekilde âşık olduğu ikiziyle iyi geçinir.

Hangisiyle konuşuyorsunuz?

Duruma bağlı olarak ben, sen, o dediğim kişi Paris'i hemen Şili'ye bağlayan ve Amerikalıların Japonlarla konuşmasını sağlayan santral görevlisi gibidir. Yaşlılığın hantal sakarlığı

Fransa'nın Gaskonya bölgesinde konuşulan yerel bir dil. Serres'in doğduğu Agen şehri bu bölgeye çok yakın. (Çev.)

binlerce fiş ve bağlantı arasında sıkça karışıklık yaşanmasından doğar ancak usta esnekliği tüm bu insanlarla içerde aynı çatıyı paylaşmasından; dolayısıyla dışarıdaki benzerlerinin de doğal olarak onlara katılmasından kaynaklanır. Siz kimseniz ya da kim olacaksınız ben de oyum. Bu yüzden yaşlılık kendisini değil, tam tersine gençliği yapayalnız ve soğuk görür. Genç bir başına; yaşlı adam kalabalıktır. Gençliğin yeşil canlılığı tek bir renktir oysa yaşlılığın gökkuşağından yelpazesi vardır. Ancak yelpazenin ortasındaki zümrüt hâlen parlar. Bedenimiz gizil güçlerle doludur.

Ben de burada, karanlığı her renkten, geceyi her ışıktan daha çok tadını çıkardığım; sessizliği her müziğe, sese ve mırıltıya tercih ettiğim; üzerimdeki ağırlığı tüy gibi hafif olan yalnızlığı aradığım ve ektiğim; o renk kalabalığının çekilen dalgalar gibi kaybolmaya yüz tuttuğu; yoğun ya da gri gökyüzünün, ilahi ve şarap koyusu denizin, topraksı ve semavi çölün, berraklığı yeşil yarıklara kör olan buzulun, düz çayırın, bitmeyen bir cennetin ilginç herhangi bir öyküden beni daha çok beslediği ve büyülediği andayım, eşikteyim. Sonsuzluğu sevmek için farklılığı terk ediyorum.

Kuşkusuz tüm bu insanlar ve ikizleri bir ve aynıdır; kuşkusuz, iç ve dış kaynaşma tek bir çeşitte birleşir: Herkes ben, ben bir olan herkesim; herkesi barındıran dünya beni özümser. Renkli yelpazeye gelirsek, o beyaz ışığı başka bir hâle çevirir. Her ayrıntısı parlayan ve hışırdayan, parıldayan ve ısıldayan, gereksiz yankılarla çoğalan, analizleri kafa ütöleyen ve yoran bir bilimle bu sezgisel parlaklıktan uzaklaşır, bizi yaşatmaz. Kuru çayırılara yaklaştıkça gizemli uçsuz bucaksız çöllerde yürüdükçe, berrak okyanusa ya da parlak gökyüzüne daldıkça kör eden buzullara ulaştıkça ikisinin, birkaçının ve birinin henüz çiçek açmadığı o birincil ve sakın pınarda gençleşmiş hâlde daha iyi yaşıyorum. Sonsuzluk bu dakik döngüyle mi ölçülür?

“Gökbilimci, gökyüzünün geometrik modelleri i manipüle eder. Bir mucize: Beden, evreni ellerinde tutar!”

İlk resimler: 1749’da *İnsanın Doğal Tarihi* [*Histoire naturelle de l’homme*] kitabının “Genel Anlamda Duyular Üzerine” başlıklı sekizinci bölümünde Buffon ilk insanın duyularını ve dış dünyayı yalnızca dokunma yoluyla nasıl keşfettiğini anlatır. O zamanın mitlerinde ve felsefelerinde çizilen ilkel atalarımızın resimlerine duyuların beş kahramanı eklenir: Condillac 1754’te yazdığı *Duyumlar Üzerine İnceleme*’sinde [*Traité des sensations*] Buffon’un Âdem’ini aşırarak taşlı gövdesi kokulu kalıntılardan oluşan, gül gibi kokan bir heykel betimler. Aynı şekilde Molyneux’nün doğuştan kör olan adamı ameliyattan sonra görmeye başlar,¹ Abbot de l’Épée sağır-dilsizlerin işaretlerle konuşabilmesini sağlar. Menon’da² geçen cahil köle çocuğun öğrenmeden bildiği geometri belki de doğadan kültüre geçiş yapınca sudan çıkmış balığa dönen Aveyron’un Vahşi Çocuğu Victor’a katılır. Bilginin kökenine ilişkin soru, deneyimlerin genelde gizil güç durumunda kaldığı öykülerdeki karakterleri tanıtır.

Miyelin kılıfı haftalar sonra oluştuğundan dolayı bebek doğumdan hemen sonra tam bir koku ya da dokunma duyusuna sahip olmaz. Beş duyu da yavaş yavaş oluşur. Bu süre zarfında bebek motor hareketleri kazanır: Duyuları henüz oluşmadan

İrlandalı bilimci ve siyasetçi William Molyneux’nün (1656-1698) küp ile küreyi dokunma yoluyla ayırt eden doğuştan kör bir adamın, ameliyatla görme yetisini kazanırsa dokunmadan iki cisim arasındaki farkı ayırt edip edemeyeceğini sorduğu ünlü problemi. (Çev.)

Platon’un yazdığı diyalog. Sokrates ile Menon’un bilgi ve erdem üzeri tartışmalarını anlatır. (Çev.)

önce hareketleri aracılığıyla mı taklit etmeye başlar? Taklit etmeye başlamadan önce kendine örnek aldığı bir modeli mi görür? Yoksa daha iyi görmek için mi taklit eder?

Beş Duyudan Kültüre

Kısa bir süre önce *Beş Duyu* kitabında Aydınlanma döneminde öne sürülen duyumculuğun bilginin kökenini açıklamada yetersiz kaldığını fark ettim. Duyumculuk “Önce duylarda bulunmayan akılda da olamaz” geleneğini tekrar etti: *Nihil est in intellectu quid non prius fuerit in sensu*. Oysa akıl, duyumla başlayan yolun sonunda yerini kavrayış keskinliğine [*sagacité*] bırakır. Bilimin göklere çıkardığı bilgiye ulaşmaktan daha iyi olan bu yol aslında arıtılmış bir tat duyusuna götürür; mükemmel bir koku alma ve kadife gibi hassas bir dokunma duyusu bahşeder; en ince farkları bile görme duyusu, ahenkli işitme duyusu ya da kıvrak bir dil biçer. Kısacası bir ekim işine veya güzel sanata girer. Buna rağmen böylesine bir çiçeklenme nadirdir: Hangimiz derisini, kulak zarını, tat tomurcuklarını sahiden kullanır? Bir elin parmağını geçmeyen kaç kişi etrafı kirleten çirkinlik ve gürültüden, katledilen doğa manzaralarının dehşetinden, kokuşmuş şehirlerden, tadıyla değil adıyla övülen yemeklerden şikâyetçi? Tüm bunları düşününce kitaplıklarda, ekranlarda ve ağlarda soyutlanmış duyusal bilgiden geriye ne kalır? Mavi renginden artık mavi ile hiç alakası olmayan *mavi* sözcüğüne çıkan, duyuları kavramlara götüren o ince yolu hiç kimse görmüyor; biyokimyasal alıcılar ile sinapslararası taşıyıcılar hiçbir zaman protein ve elektrik yükünden etkilenmeyen bir düşünce üretmiyor. Deneyimin makul bir sonucu olarak duyusal arınma yüksek bir kültür yaratır: Estetik estetikte biter, bilgeliğin *sapiensi* tattan [*sapidité*] gelir. Duyumculuk akademik bir tike dönüştürüyor olabilir mi?

Üstelik duyulardan anlama yetisine giden bu yol beden

Geyikler, papağanlar, denizin ve yerin aslanları... erkekler dişilere sahip olmak için mi yoksa tiyatroda veya sirkte olduğu gibi güçlerini kadınlara göstermek için mi savaşırlar? Boks ringlerini ve stadyumları seviyorum, çünkü buralar ayine ve gösterişe, yani savaş ve gösterinin ikili hayvani talihsizliğine indirgeniyor. Nadiren, ama nadiren, insansılık onların ötesine geçmek istemekten doğar.

Çin, 1971.

geri kalanını yok eder, daha doğrusu onu yalnızca beş çevresel sınırı taşıma işlevine indirger. Böylesine bir fizyoloji sadece yürüyen biri için gerekli midir? Eski duyumculukla birlikte bilişsel bilimler ve mantıksal deneycilik bedensiz olacak bir bilginin doğuşunu öne sürer. Koku duyusu olsun diye Con-dillac bedeni heykel biçiminde oyar: esnek, çoğalabilen, sıcak ve canlı etin yerini alan ölü, donmuş, damarları çekilmiş bir mermer... Neden ondan bir mezar taşı ya da taştan bir deniz feneri yapacak kadar nefret ederiz ki?

Bilginin Kökeni Olarak Taklit

Ben de bu soruyu şöyle ifade etmek istiyorum: Dışavurumcu dönüşümleri, hareketleri ve evrimiyle, önce bütün çevresini taklit eden bedende var olmayan hiçbir şey bilgide de olamaz. Bilgimiz başkalarından meydana gelir; başkaları da öğreterek hatırlayan ve dışa vurdukça belirsiz pozitif büyümeler hâlinde çoğalan ama bazen itaatin aptallığıyla önü kapanan kendi bilgimizden öğrenir. Alıcı olduğu kadar hareketli, dolayısıyla edildenden ziyade etken olan beden kemikli, kaslı, damarlı, sinirseldir ve şüphesiz beş duyunun taşıyıcısıdır ancak dışarıdaki bilgileri merkezi bir işlemciye iletmenin yanı sıra başka işlevlere de sahiptir. Beden bu şekilde kendine özgü bir bilişsel mevcudiyet ve işlev bulur. Duyu-anlama yetisi ikilisi yok olur, duyuşsal faaliyeti taklit açığa çıkarır.

Bilginin kökeni bedendedir. Sadece öznel arasındaki bilgi değil nesnel bilgi de ondadır. Beden kendi biçimini, görünümünü, hareketini, yönelimini alana kadar, duruşuyla bir dansa katılmadan hiç kimseyi ve hiçbir şeyi bilemeyiz. Bedensel şema bu şekilde edinilir, dışa vurulur, kısa süreli bir bellekte saklanır, geliştirilir ve arıtılır. Alma, yayma, tutma, iletme: Bunlar mahir bedenın tüm eylemleridir. Bunun sonrasında taklit, yeniden üretimi, temsili, gizil deneyimi, bilimlerin sanatların ve bilgisayar simülasyon teknolojilerinin kutsadığı terimleri

meydana getirir. Balmumu tabletleri, parşömen ve matbaa gibi işaretlerin ezberlenmesi ve taşınmasını sağlayan yeni kayıt teknolojileri bedenin bu işlevlerdeki önceliğini unutmamıza neden oldu; oysa yazısız kültürler hâlâ onları bilir.

Ancak taklit, duyuların faaliyetini gösterdiği kadar çoğu zaman onu baskılar da. Taklidin olumsuz tarafı rekabet, duyuları bir kavradı mı avcı, hayvanların en vahşisine bile yaklaşabilir. Bu sayede Yellowstone Ulusal Parkı'nda aksi hâlde asla ulaşamayacağım bir geyiğe elimledokunmayı başarabildim: Bahar, geyikleri çiftleşmeye hazır dişilerin ortasında birbiriyle kavgaya ya da Parisli aydınların siyasi atışması gibi bir tartışmaya itiyordu. Hızlı taklit teni, yavaş olana göre daha fazla bıktırır; mutlak güce sahip mimikler duyusal tepkileri dondurur ya da cansızlaştırır. Duyular kültürel iyileştirmeye sebep olmayınca –nadiren sebep olur– ya da güzel sanatların birinde ustalaştırmadığında –neredeyse hiç ustalaştırmaz– genelde mimiklerdeki doğruluğu gözlemeye ve onaylamaya yarar. Eş zamanlı olarak jestlerle birleşir.

İlk Evre

Şimdi herkesin bildiği yoldan benim önerdiğim yeni yola çıkalım: yani öğrenmekten bilimlerin icadına giden yola. Beden, erken bebeklik döneminden itibaren yüz buruşturmalarını taklit eder, ağız agular, jestlerle de birlikte simetrim tamamlanır. Yüz böyle şekillenir. Duyguları ve zihin durumlarını başkalarında tanımadan nasıl öğreniriz? Onları deneyimlemeden nasıl tanıyabiliriz? Taklit etmeden mi deneyimleriz? Taklit etmeden mi öğreniriz? Öğrenmeden mi taklit ederiz? Bu döngüler büyür de büyür, bizi de büyütür.

İki insan birbirini sevse de birbirinden nefret de etse yüz yüze böyle bir döngü içine girerek bedenlerini tartarlar. Birliktelik sevgi jestlerini engellemek şöyle dursun bilakis

onları teşvik eder. Ötekilerin aynası onları mecbur edercesine çağırmasaydı bu denli nefret dolu, birbirine düşman, soğuk bedenlerden kaçının şefkatle ilgili bir fikri olurdu? Tutku, bu yüz yüzelikten, kafa kafayalıktan ve el elelikten doğar, edinim ve büyüme sürecinin en büyük kazancı olur. Konuşma; kaslı ve sinirsel bir yankı şeklinde kazanılır: Konuşma için gerekli olan kas inceliği yazı yazmak için kullanılan kaslara ulaşır. Peki neden özellikle bunlar olur? Yüz, ağız ve eller hareketle, dışavurumcu ve becerikli bir şekilde taklit eder. Echo ve Narcissus homunkulusun³ sinirlerinin en yoğun olduğu yerlerden doğar. Bu seçkin sinirler tiyatroyla edinilmiş olabilir mi?

Kuşkusuz balerinlerin hareketlerini, jimnastikçilerin jestlerini ve zanaatların uygulamalarını öğrenebiliriz. Ancak her şeyin esasen dans ve aynayla, sporla ve elin hünerleriyle, anenin çocuğuna öğrettiği kadar çocukların da ona öğrettiği baş başa ilişkiyle, savaşçıların göğüs göğüse çarpışmasıyla, öğretmen ve öğrencinin yanı sıra patron ve çalışanın yüz yüze gelmesiyle, âşıkların karşılıklı duasıyla edinildiğini söylemek daha doğru olur. Tüm toplum eşli dans hâlinedir sanki. Yüz yüze tiyatro yapmaktan daha etkili bir eğitim yoktur. Bütün bireysel sporlar el ele oynanır: Güreş ve sumo, sporcuları soyarak çıplak elleriyle karşı karşıya getirir. Futbol, ragbi, basketbol gibi takım sporlarında ileri pas ya da ofsaytla ayrıca ilişkileri sürdürmeye ve sonuçların habercisi olmaya yarayan top gibi bir yarı nesneyle takımlar arasında hareketli bir sınır ortaya çıkar.

Doğal hâlinde bir şiddet lügatine çıkan bu tanım, karşı tarafın en iyi nasıl taklit ettiğini ve bunun sonucunda taklidin çatışmaya nasıl da hızlı dönüştüğünü gösterir: Karşılık verdiğinizde kopyalarsınız. Âşıklar arasına aşk mı yoksa

Bedenin her bölümündeki duyu sinirlerinin beyindeki haritası anlamına gelir. Bu bölgede el ve yüz gibi ince kontrollü yerlerin alanı daha büyüktür. (Çev.)

cilalanmış nefret mi daha lekeli ayna tutar? Yakup gece boyu meleklerle g re in e ilahî bir peygambere mi dönüşür? Havari efendisini  l me göndermekten vazgeçer mi? Sevildi i kadar nefret de edilen e itmen ve oyuncunun saldırganlıktan kaçınmak için dil ve jestlerin cazibesinden yararlanmak durumunda kalıp şüpheli mağdur kralı oynadıkları sınıf ve tiyatrolarda neler olur? Birini en yüksek sadakatle, gerçekten taklit etmeye çalışın, ona öyle yakla ırsınız ki kendinizi, kopyaladı ınız kişinin yerini almış olarak bulursunuz: Onu bertaraf edersiniz... Böylece savaş, şiddet ba lar. O zaman doğru bilginin kaynağı bu birebir taklitte bulunuyorsa, çatışma her zaman beraberinde gelecektir. Bedenin yüz buru turma ve dansla ba layan jimnastik hareketleri saldırganca kakı maya devam ederken teatral temsil de sa malı ın  ld    trajedi, komedi biçiminde kendisini sürdürür: Savaş; şeylerin ve insanların anası. Sevgi ve nefret öğrenmede birbirine karışır: Bu birleşip ayrılan iki unsurun ilk teorisyenini Empedokles karanlık savaşın ilk filozofu Heraklitos'u tamamlar. Atom bombasından yaşam ve çevreden kaynaklı risklere kadar bu tanımlanabilir kökenin bilimlerimizde bilinen ayak izlerinin devamlı takipçisiyiz. Bilginin antropolojik kökeni bir simülasyonun içinde oluşur. Bu simülasyonda sevgi ve nefret birbirine karı ıp birbirini taklit eder, taklit sevgiyle nefreti karıştırır, nefret sevgiye karışmak için sevgiyi taklit eder ve en sonunda sevgi taklitten nefret eder: Bunlar asıl düğümün ipleri ve çözüm sırrıdır.

Koşullu olarak yaşanan ve söylenen oyun da aynı şekilde kendisini olası konumlara yerleştirir. Bu konumlar kuşkusuz hayal idir yani hâlâ gizildir ancak tüm beden buna gerçek  emalarla yanıt verir. Spor gibi oyun da taklitler ve karşılıklar aracılığıyla bedeni programlar; yazılımı deneyerek bu taklit ve karşılıkları bellekte saklar. Bunun üstüne bir bilgi yoktur.

Sırasıyla: Almak, Öğrenmek, Anlamak⁴

“Bizim gibi o [yanardağ] da dünyevi şeyler üzerine ‘yazar’:
bu onun fırçasıdır.”

Öğrenme süreciyle ilgili kabul gören teoriler nesnelci, inşacı, işbirlikçi, bilişsel ve sosyokültürel modeller şeklinde birbirinden ayrılır. Bu modeller sırasıyla bütün eğitimden bağımsız nesnel bir bilgiye inanmaya; öğrenciyi bu bilginin verilmemiş inşasına katmaya; ortak çalışma için bir birliğe ihtiyaç duymaya; öğrencilerin kabiliyetlerini veya kültürel aidiyetlerini değerlendirmeye bağlı olarak şekillenir. Kişinin anlamadığı şeyi öğrenemeyeceği dogması uyarınca bu sistemlerin hepsinde de öğrenme, öğretilenin net bir şekilde kavranmasını şart koşar. Edinilen tüm bilgiler bir açıklama getirir.

Bu mantıkla işleyen bu aptallığın hüküm sürdüğü tüm ülkelerde eğitimin büyük başarısızlıklar doğurduğu bilgisi dışında pek de bir şey bilmeyiz. Öğrendiğim her şeyi öğrendiğim anda anlamam gerekseydi toplama işleminde, tekil ve çoğulluk kavramlarında uzmanlaşamazdım, üstüne üstlük ailemin evinin karşısındaki nehirlerin birleştiğini anlayamazdım. İlkokulda öğrendiğimiz sayı kavramı aslen ne anlama gelir? Ne kadar basit olursa olsun bu kavramın hâlen en iyi matematikçilere bile kafayı yedirten pek çok zorluğu vardır. Aslında uzmanlaştığımız alanlardan çok daha fazla bilgi öğrenip kötü açıklanan şeyleri de bir o kadar kötü anlarız. Bellek kendisine kalan bilgi yığınının sorumluluğunu alır ve bedendeki ne olduğu belirsiz bir birim onu uzun bir süre sindirir. Altı yaşında ezbere öğrendiklerimi kırk yaşında ancak anladım; eğer anlamadan öğrenmeseydim yani dersi olduğu gibi almasaydım hiçbir şey anlamayacaktım. Kibirli bir tutumla açıklığa aşırı değer vermek Aydınlanma Çağından ve karanlığı kovmak isteyen

Prendre, apprendre, comprendre; üç kafiyeyle sözcüğün kökünde ‘almak’ (*prendre*) fiili var. (Çev.)

Piktogramlar, ideogramlar veya hiyeroglifler mesajı imgelere, sembollere veya hecelere ayırır. Eski zamanlarda donanma, bayraklarla donatılmış kollarda her harfin bir pozisyon aldığı bir semafor uyguluyordu. Bu sistemler iletişim ortamı olan bedenin mimiklerinden mi türetilmiştir? Buradaki ressam-mizah yazarı, bu olası alfabelerden birini yeniden oluşturmak mı istedi?

Keith Haring, *Geçmişe Bakış* (1989).

bir akılcılıktan mı geliyor acaba? Dışlama hareketi bizi bir alışkanlık gibi kavrar. Açıklamada şeffaf olmaya müthiş saygı duysam da akılda kalıcılığı engellemeyen bulanıklıktan da durmadan öğrendiğimizi görüyorum. Işıklar kadar gölgeyi de emeriz. Kısaca bilgi bu ışık ve gölge oyununun sınırlarında devamlı bir çabayla sıkıca tutunur. Bilmediğimizi de bildiğimizi de nadiren biliriz: Zekânın en büyük iki marifeti neyi bilmediğimizi genelde bilmesi ve bildiklerimizi çok az bilmesidir. Newton'un elma bahçesinde ya da Descartes'ın sobayla ısınan odasında aniden gelen aydınlanmalar kadar nadir olan berrak bir fikre gereğinden fazla değer veririz. Çocuklarımızı bu iki dâhi yerine koyarak onların yaratıcı yaşamlarında yaşadıkları iki ayrıcalıklı ândan yola çıkarak yetiştiririz. Sizce eğitimin başarısız olması şaşırtıcı mı? Gecenin son izleri ağaran güne karıştığında alçakgönüllülük şafağın sabrını korumayı öğütler. Bilgi öğlen başlamaz.

Bu ışık ve gölge karışımının asıl öznesi olan beden hatırlar ve unuttur, inandığından daha fazlasını ya da daha azını yapabilir, bildiğinden daha iyisini ya da daha kötüsünü yapabilir. Hem bilmez hem de bilir; bir kara kutu gibi bazen kısmen açılır. O zaman ne mutlu ki birçok şeyi ezbere öğrendim, özellikle insanların, beynin algılamadan da öğrendiğini gösterdikleri o harika ifade yok mu! Bedenim onu çiğneyip haberim olmadan kendine özgü bir hâle getirdi. Kaç kez "Demek 'Kurt ve Kuzu' ya da Cauchy'nin teoremi bu demekti!" diye haykırarak uyandım! Yirmi yıl sonra nihayet anladım. Özetle, kavramak öğrenme sırasında verilen açıklamaya çok da bağlı değildir; değişir, evrim geçirir, kaybolur, geri gelir, ölür veya çiçek açar. Bu, açık akıl ile eğitimin çifte mükemmelliği olan matematik için bile geçerlidir: Almak, öğrenmek, anlamak; işte bilgi edinme bu sırayla gerçekleşir. Bunu ters yüz edecek olursanız takılıp kalırsınız. Çünkü açıklık ilk sayılardan sonsuz bir gölge veya sonsuz bir derinlik yaratır. Çıkın, koşun; inanç sizi bulacak, beden her şeyi çözecek. Bilgi bedenin içineatarak yeniden doğar. Gölgede gizlenen beden simüle edileni yavaşça özümser.

Bedenin Belleği; Dünyanın ve Yaşamın Belleği

“Cambaz... uzamı koordine etmiyor mu?”

Bedene ait olup onu bir dansçıya ya da kunduracıya dönüşmesi için jestleri o kadar da fazla tekrar etmek gerekmez. Duruşun karmaşık zincirleri kaslarla, kemiklerle ve eklemlerle öyle iç içedir ki beden bu karmaşıklığın hatırasını basit bir unutma durumuna gömer. Sonrasında neredeyse hiç farkına varmaksızın bu konum dizilerini özümsemişinden daha hızlı bir şekilde yeniden üretir; taklit eder, saklar ve hatırlar. Bedenin taşıdığı duruşların muazzam hazinesini kim sayar? Bedenleşen hatıralar, programlanan veriler... birincil bilişsel temelimiz burada yatar. Bu geniş sermaye, bu bilinçdışı hazne ne kadar çok artarsa –çünkü bilinçdışı bedendir– başarılı adaptasyonlarla birlikte ağırlığı o kadar az, hafif ve hayalî olur. Bedensel belleğin derinliklerinde yer alan bu yer haritalarından daha değerli ne olabilir? O kadar değerlidir ki ziyafete gittiği mekânı yerle bir eden depremin ardından konukların oturdukları yer sorulduğunda Simonides bu sayede cevap verebilir ve tavanın altında ezilen insanların kimliklerini teşhis edebilir.⁵ Böylece boylu boyunca uzanan beden bir kez daha sanki masanın düzeni kendi uzuvlarına tutulmuşçasına sağında, solunda, önünde ve yakınındaki koltukta kimin uzandığını hemen görür. Hayır, beden bunu başka bir yerin belleği yardımıyla yapmaz; bu işi kopyalayıcı ve veri bankası olarak bizzat kendisi yapar. Ayrıca o kadar değerlidir ki Lascaux’nun duvar ressamlarından, Asurlu kâtiplerden, Ortaçağ keşişlerinden, müzik çevirmeni Jean-Jacques’a⁶ kadar her kültürün tarihinde kopyalamadan daha yaygın bir eser göremezsiniz. Bu yüzden tüm bilgilerin sonuna ulaşarak ve kopyacıların nihai erdemine

Rivayete göre deprem o kadar şiddetlidir ki ölenlerin kimlikleri teşhis edilemez hâldedir. Depremden tek başında kurtulan Simonides herkesin oturduğu yeri gözünde canlandırarak bedenlerin tespitini sağlar. (Çev.)

Jean-Jacques Rousseau (Çev.)

vararak *Bouvard ile Pécuchet*'ye⁷ gülmeden önce bir düşünün. Ancak beden bu kopyalama işini nasıl yapacağını her şeyden önce bilir; şeyleri doğrudan taklit eder.

Çünkü nesnelerin kendisi de birbirini taklit eder ve karşılıklı olarak kopyalar. Taşlar bize ihtiyaç duymayan bir yazıdaki cümlelerin buzda izini sürer; yavaş ilerleyişinin hatırında buz, dağlarda dev morenler ve dik yamaçlı vadiler bırakır; ateş, yıkıntı izlerini küllere bırakır; vadinin dibinde talveg, nehrin akışını durdurur; Hint Okyanusu'nda sıcak bir nokta bir dizi adadan geçerek Deccan Tuzaklarından Reunion adasındaki yanardağa uzun ve dik bir çizgi çizer, aynı düzgünlükte Pasifik Okyanusu'nda Galapagos ve Hawaii Adaları'na da ulaşır; çekilen gelgit kıyıya kumlu kıvrımlardan müzik dizeleri yazar; dalgalanan denizde ve bir süredir sakın olan havanın ısısında rüzgâr esintileri oluşur. Evet, elementler komşu ve uzak şeylerin belleğinde korunarak birbirini taklit eder: Kaya antik manyetizmada, vadi sularda, mercan adası patlamayla, kasırga ısınan cephede korunur. Zaman uzaya kazanır. Dünyanın bedeni bellek rolünü oynar.

Bu yüzden saksakağnalar guguk kuşu doğurmaz; jaguari paltosunda kurdun kürkünden farklı, değişmez bir mesaj okunması ve bir tür içindeki canlıların taklit ve kopyalama işlemiyle özel belleklerini kararlı duruma getirmesi de bu yüzdendir. Bedenleri ne kadar farklı görünürse görünsün cinslerdeki genel biçim net bir şekilde tanınabilir. Böyle bir korunmayı anlamak için DNA'nın mRNA'ya sentezlenme [transkripsiyon], kodlamalar ve biyokimyasal replikasyonların mekanizmasını genetik çözümler. Önceden gezgin ressamların sanatıyla sınırlı olan doğa tarihi biyolojiye dönüşerek bu kopyalama sanatını yeniden üstlenir ancak bu sefer daha farklı bir şekilde; DNA'nın sargılarını okuyarak bunu yapar. Beden ve dünya kadar yaşam da muazzam bir bellek olarak

Flaubert'in romanı. Yarı aydın ve burjuva iki arkadaş üzerinden dönemi zihniyetini eleştirir. (Çev.)

karşımıza çıkar ve tıpkı önceki devrimin kömür madenlerine yaptığı gibi bu belleğin haznelerini de günümüzün teknoloji devrimi sömürür. Belleğin içinde zaman boşluğun katlanan şeritlerinde sabitlenir; boşluk kesilir ve sanki her protein kendine uygun olanı taklit etmişçesine boşluğun içine kenetlenmeler kurar: Maddenin kendisi yaşamın ve bedenin bu evrensel özelliklerine sahiptir. Dünyanın nesnelerinde ve canlılarda yaşam dolu ve atılgan bedensel duruşlarımıza benzer bir bilme davranışı, sanatımızın benzemeye çalışacağı bir tavır ortaya çıkar. Pozisyonlar ilk alfabelerdir: Diderot bu duruş ve tavırları hiyeroglif olarak adlandırır.

Tembel ya da parazitik bizler, şeylere ve canlılara bizden neyi daha iyi yapabilecekse onu yaptırırız. Yanan meşale-nin ilham darbesiyle mağara duvarlarında iz bırakması gibi kurşun kalemın ucu da sayfada izini bırakır. Bir kimyasal bileşim üzerinde belirli parçacıkların patlamasıyla oluşan etki olmasaydı fotoğraf çekebilir miydik? Sanatlar ve teknolojiler yalnızca hareketsiz nesnelerden ve hareketli canlılardan uyarlanan özelliklere dayandığı vakit başarıya ulaşır. Onları taklit etmekten çok taklit davranışını taklit ederiz, kopyalama tarzlarını kopyalarız; hatırlamak için onları değil, belleklerini kullanırız. Teknolojiler nesnelerden bedene ve bedenden de yeni kayıt ortamımıza uzanarak mimiklerden mimik oluşturan bir zincir gibidir.

Çünkü işaretlerin saklanması ve taşınmasını sağlayan teknolojilerden önce bellek ve aktarımın birincil kayıt ortamı olmayı beden sürdürüyordu: Arkaik ekran veya parşömen yüzünden artık bedeni nasıl okuyacağımızı bilemiyor, yazısız arkadaşlarımız yani atalarımızın balmumu ya da bizim kâğıtla yaptığımızı, yazı olmadan yapan dostlarımız gibi okuyamıyoruz. Bu okumada uzmanlaşırsam kırıksıklıklarından bir açık kitap gibi tarihini ve tarihindeki sıkıntıları görür; dansın, arzun ve kültürünün maskeleri ile heykelleri aracılığıyla keşifler ansiklopedisinden çözümleme yapabiliyordum. Biz aracı olan bedeni kaybettik.

Altı Kahraman

O zaman Arleken'in giydiği kumaş neden karışık, benekli, alacalı ya da çizgili desendedir? Herkesi ve efendilerini taklit ettiği için onların biçimlerine ve renklerine bürünür. Giysilerinin derinliği ile pelerinindeki yüzeysel mozaik desen muazzam bedensel bellekle ilgili bir fikir verir. Öte yandan Pierrot'nun⁸ beyazı ışık şeffaflığını açığa çıkarır. Arleken giysilerini çıkardığında bedensel şemada saklanan jestleri (maske veya kılık değiştirme anlamında) yeniden yaratarak hatırlar. Her zaman giyinik kaldığından yani asla çıplak olmadığından belleğinin derinliklerine ulaşamaz, ilk unutmaya inemez. Ancak Arşimet bizi yüzdüren kuvveti keşfettiği banyodan çırpıplak fırladığında fazlaca giyinik Arleken'i icadın belleğe yaptığı gibi tersine çevirir.

Arleken'in sosyal ve köylü bedenini gezdirip prenslere öğüt vermeyi öğreten kölelikle; dünyayı ve insanları tanımak üzere kendisini gemilerin içinde oradan oraya taşıyan, ardı arkası kesilmeyen satışlar ve farklı efendilerle; birkaç dilde konuşuyormuş gibi herkesin anlayabildiği dünyevi ve kurnaz diliyle ama hepsinden öte bedeninin biçimsiz, potansiyel, maymunu, kambur ve teatral çirkinliğiyle Arleken'in maceraları Ezop'un *Fablları* ile bizim masallarımıza mükemmel bir örnek olmuştur. Çünkü fablların ilk babası olarak bilinen Ezop, fablları bir model, vinyet, resim hatta toprağın bir parçası olarak görür, *Fabllar* âdeta Arleken'in bedeninin para birimini açığa çıkarır. *Ezop'un Yaşamı* her fabl yazarının yazması gereken kurucu ahlaki öykü başlığıdır; tarihe adını yazdırmış bu adamın bedeni ve dili hayvanların, bitkilerin, dağların, kralların, kunduracıların bedenlerini ve dilini taklit eder sanki. Fabllar derlemesi Ezop'un bedenine birebir bağlıdır.

Peki Ezop her türe nasıl bu kadar kolay bedenini yansıtabiliyor? Victor Hugo fabl yazarını andıran bir ana karakterine,

İtalyan tiyatrosunun bir başka tiplemesi. Siyah maskeli Arleken'e zıt olarak Pierrot pudralı yüzü ve giysisiyle birlikte beyazlar içindedir. (Çev.)

'Fakir' anlamına gelen Farsça bir kelime olan 'derviş', onları körü körüne küçümseyen Batılıların sandığı gibi, kendi kendine kulak vertigosu verecek şekilde dönmez. Beyaz tenmuresinde Tanrı'nın geri çekilmesini ve devinimi aracılığıyla ebedi dönüşün istikrarını uyandırmak için, vecd içinde, olmayan kadınla olmayan erkeği tüm ölümsüzlük için birleştiren bir vals, ulaşılmaz bir aşkın yeis içinde umduğu şeydir bu dönüş. Terk edilmiş olan, tek başına dans eder.

anlattıklarını özetleyen bir lakap olarak ‘sanki’ anlamına gelen Quasimodo ismini vermişti: sözlerimin yerini alan, kendini onların yerine koyan, onlar gibi davranan, onları canlandıran ve simüle eden hayvanlar, diğer insanlar ve şeyler gibi. Binlerce farklı biçime girerek kilise çanını çalan bu eciş bücüş beden canavar gibi görünür. Bu taklitçi jimnastik fablları, öyküleri, tiyatroyu, totemleri ve fetişleri açıklar ama bunu yaparken bilgi edimine doğru daha da derine iner. Kuşkusuz ortak bir derleme gibi kültürel engellerini bile aşar. Kuşkusuz en azından temelde evrensel ve her bakımdan aşkın olan bu beden bedenlerimizin toplamını ve çağların dibinden fabllarla büyütülen arkaik bilginin çıktığı kuyuyu gösterir. Kısaca Ezop ve Quasimodo’nun çirkinliğinden en son, ölmeden önce fabl ezberleyen ve bilgisiyle Platon’un öğreten bedeni çözmesini sağlayan kitapsız bilgin Sokrates’e varıyoruz.

Kopyalamaya Dönüş: Soyutlamanın Zayıflığı ve Kırılabilirliği

Belki aynı bilgelik yaşamlarının sonuna doğru kitapları ve müziği kopyalamaya karar verince Rousseau, Bouvard ve Pécuchet’ye de varır. Onlar dünyadaki şeylerin, yaşamın derinliklerinin ve beden kırıksıklıklarının küresel işleyişine kök salar. Quasimodo [sanki]: et ve ot gibi, ailelerinin özelliklerini kopyalayan bir kır çiçeği gibi bunu yaparlar, yeniden üretmek için yeniden üretirler, dolayısıyla sevmek için bilirler. O zaman fikirleri terk mi ederler?

Eşsiz ve yapraklanan koşullara ekili olduğundan tür, birey, olgu, manzara, bu protein ya da bir yıldız lafın özü bir tekillik genel fikirlerle anlaşılamaz. Tek yapabileceğimiz; onları tanımlamak, çizmek, kopyalamak, yeniden üretmek, temsil etmek, kısacası noktası noktasına bütün ayrıntılarıyla taklit etmektir. Bu tekilliğin bilgisi kopyalama sanatıyla başlar. O hâlde kopyaların toplamı yani bellek doğal olarak tek bilgi olur.

Anılar, hareketsiz veya teknolojik nesneler, yaşayan bedenler ve de dünya kayıt ortamının veya öznelere nasıl çalıştığını bilir.

Şüphesiz Tanrı'nın genel fikirleri/ideleri yoktur çünkü yarattıklarını en ince ayrıntısına kadar bilir; kafamda saymadığı tek bir saç teli yoktur. Bireylerle, onların ayrıntılarına bağlıdır: Belleği her birini kapsar. Yetersiz bellekleri her şeyi kucaklamadığından insanlar genel ideleri kavrarlar. Koşulları terk ederek, ayrıntıları düzenleyerek çıkarsama ve öngörülerde bulunmalarını sağlayan yasalar bulurlar, yani yetersiz bellekleriyle Tanrı'yı taklit ederler. Bir düşünce tasarrufu olan soyutlama bu eksikliği giderir. Yeterince güçlü bir bellek icat ederseniz tasarruf yapmanıza gerek kalmaz: bilgisayarlar! Bilgisayarlar tekil manzaraları kendi içinde biriktirdiğinden ve bireylerin ayrıntılarını belleklerinde sakladığından dolayı Ortaçağ teolojisinden bir isimlendirme almaya hak kazanır: *Deus ordinator⁹ omnium* [Tanrı her şeyi sayar.] Bilgisayarlar bedenim gibidir.

İkinci Evre:

Şeylerle Birlikte Bedenden Bedene

Taklit bir kişiyi bir başkasıyla yüzleştirirken simülasyon kişiyi bir şeye zincirler. Nesnel deneyimden önce ilkel ve toplu uygulamalar gelir: şeyden önce neden. Top, taş, bilye... bu yarı nesneler oyuncular arasındaki ilişkileri belirlediği için nesneyi önceler ve oluşturur. Evrensel bir muadil olarak para ise tüm ilişkilerin yerini alır. Birbirimizi taklit ederiz, birbirimize karşı çıkarız. Sonra aniden birimiz nedenler alanını terk eder ve bu taklitçi hapishanenin dışında yapayalnız bir şey keşfeder: icat! Beden icadı özümser. Daha sonra nedenlerin arasına geri dönen bu şey yepyeni bir şekilde yeniden yeni karıştıklarının nedeni olur.

Çünkü öğrenme başkalarının bedensel taklidini gerektirirken, hızla alışkanlığa, daha da kötüsü itaate dönüşür.

Fransızcası *ordinateur*; 'bilgisayar' anlamına gelir. (Çev.)

Öğrencileri ve vasat öğretmenleri karşı karşıya getiren bir öğretim köleliği getirir ve kendi kendine düşünme özgürlüğünü yasaklar. Akran baskısı öğretir ancak beslediği kıskançlık aptallar yaratır. Sonuç olarak ansızın icat ortaya çıktığında kendisini nedenlerin dışına, şeylerin taklidine atar: Somutlaşarak ve özelleşerek başkalarının jestlerine ya da seslerine değil, aritmetiğin kökeninde Pisagor'un örse kimin vurduğuyla ilgilenmeden çalışan demircinin çıkardığı sesleri dinlediği müzikal taklide; firavunların gücünün taklidine değil, geometrinin kökeninde Thales'in yaptığı gibi firavunların mutlak güçlerine aldırmandan mezarlarının gölgesine; altın taşlarına bakmadan karşı tiranların güç yarışına değil, Arşimet'in yoğunluğun sahte mi gerçek mi olduğunu görmek için ölçtüğü küvete; ateşi yakanların taklidine değil, Empedokles'in kendisini Etna yanardağına yani teorisindeki elementlerden birine atması gibi alevlerin yanan çukuruna... *Adæquatio rei et intellectus* [aklın şeyle örtüşmesi] *adæquatio rei et corporis* [şeyin bedenle örtüşmesi] ile başlar. Jacques Monod bana sırtı DNA sarmalına dönermişçesine bel ağrısı çektiğini söylerdi. Bu *adæquatio* [örtüşme] aksi hâlde daha uyumlu olan *mimêsis* [taklit] değil de nedir?

Herkes bu tipik bedenler üzerinde öğrenme ve icat arasındaki mesafeyi ölçebilir. Günümüzde nice insan biliminin bize verdiği izlenim buradan kaynaklanır: Bize öğrettiğini iddia ettiği şeyi her daim biliyorduk çünkü kültürümüze ve dilimize katılmamızın tek sebebi olan başka bedenlerin arasında iyi ya da kötü bir şekilde hep birlikte yaşamaya başlamamızdan bu yana, insan bilimlerinin görevi bedenimizi saran tüm taklitleri sürekli açığa çıkarmaktan ibarettir. O zaman pozitif bilimlerin bize verdiği yeniliğin karşıt izlenimi şu olur: Her daim başkalarını taklit etmekten dünyanın simülasyonuna doğru yöneleceğinden dolayı bize ne öğreteceğini asla önceden bilemeyiz, şeyler her daim şaşırtıcı ve gizli olmasıyla insanlıktan ayrılır, her daim siyasi veya tekrarlayıcıdır, arkaik ve orijinaldir. Böylece rotamızın sonunda taklidin sonu yatar: defin ve amaç ya da ölüm ve diriliş anlamında bir son.

“Günümüzde tıbbi görüntüler, seçkin manzaraların harika görünüşünü sunar. [Bir termografi filminde] göğüs kafesinden soldan, özellikle kalpten gelen kırmızı bir ısı yayılırken, etrafındaki soğuk renkler yoğunluğu azalan bir ateşi gösterir. Bu yüce portreler (kelimenin tam anlamıyla böyledir, çünkü bu bireysel mesajlar sessizlikten kaynaklanır), incelikleri ve vuruşlarının sertliğiyle, sanatsal başyapıtlarla rekabet eder. Bilimler dünyamızı ve bedenlerimizi yeniden büyülüyor.”

Diogenes Laertius, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*’nde (Thales, I, 27) şöyle yazar: “Hieronymus, Thales’in piramitlerin boyunu gölgelerine bakarak ölçtüğünü ve bunu gölge boyumuz ile gerçek boyumuzun eşit olduğu anda yaptığını söyler.” Böylece şeylere yönelmemizle taklitçilikle eşdeğer olan benzeşim (*homoteti*) doğdu. İlkel teoremler arasında Thales’in üçgenlerin benzerliğine ilişkin teoremi düşünülen ilk teorem olarak kabul edilince kökenlere hiç olmadığı kadar yakın olduk. Tabii, gölgelerin eşit olduğu zaman bir güneş saatinden okununca da beden bir yandan Gökteki şeyleri taklit ederken, Dünya’daki şeyleri ve yine altında ceset yatan kayaları hiç olmadığı kadar iyi taklit eder oldu. Büyük kaya yığınları ve dik duran beden bir güneş saati olarak düşünülürse her ikisi de Güneş ışığını aynı anda ve aynı şekilde engeller. Gökyüzünün berraklığı altında Dünya’nın gölgelerinin bu uyumuna benzeşim diyelim. Bu öykü sadece teoremin icadında beden rolünü öne çıkarmakla kalmaz aynı zamanda bedenlerin taklit etmesinden bedenlerin nesneleri, hatta nesnelerin öznelerle bakmaksızın kendileri i yeniden üretmesine geçişi de sahneler. Nitekim Gize’deki üç piramit Thales’i geometrici yapan teoremine benzer şekilde kendi aralarında türer. O zaman neden İskenderiye Deniz Feneri’nin ya da Rodos Heykeli’ in altına girmek yerine burada konumlanır? Çünkü

burada Keops nefreti vardır, Herodot'un sayfalarında da geçer yani mesele ölümdür. Ra'nın kör eden ışığı altında Thales'in ya da bir başkasının bedeni, ayakta, sonsuza dek dev taşların altında yatacak olan Firavun'un bedenine karşı galip gelir. Zeki olan zayıf, güçlüyü öldürür. Böylece yeni taklit çatışmaya yeniden katılır.

Bu çatışmaların sonunu bilançoların adaletinde gösteren, 'kollar' ve simetri (taklit için tamamen nesnel bir başka isim) ile donatılmış ilk basit makinelerden biri olan terazi yarı insan biçiminde gibidir: barışı her iki tarafa da kusursuzca sağlayan, eşitlikçi olmayan her adaletsizliği kararlı yapıda sona erdirerek ölçen bir iskelet. Buna rağmen iki kefe farklı ağırlıkları destekleyebilir; eşit hizaya geri dönmek için yalnızca kolların uzunluğu değişmelidir. Bu durumda uyumlu bir organizmada da olduğu gibi bu değişken erişim ile farklı cisimler arasında bir ilişki kurulur. Aynı veya simetrik taklit kolların ve ağırlıkların eşitsizliklerinin telafi edilmesiyle yeniden kurulur. Böylece ilk matematiksel biçimlendirme tam sayılardan sonra orantıları ve analogileri (taklit için başka bir isim daha) kullanır: Bir şeye dördüncü gelen ne ise bu o durumdur. Karşılaştırma yapmak, iki ilişkiyi bağdaştırmak taklitçiliği katı eşitlikten daha geniş bir ilişkiye ve iki terimden daha uzun bir diziye genişletmek anlamına gelir. Eşit olsun ya da olmasın iki kola uygulanan bu ilk oranlar analogisi yalnızca fizik bilimleri ve teknolojilerini değil, aynı zamanda ekonomi alanına takas yasalarını ve adalet modelini getiren mekaniği de bir o kadar ortaya çıkarır. İlkel bir biçim olan terazi böylece birkaç ilkelliği bir araya toplar: Mücadeleleri bitirdikten sonra cebiri, mekanik ve fiziği, ekonomi ve ahlakı, doğru adaleti ve bilginin tam kesinliğini başlatır. Solun sağı taklit ettiği bedenimiz de böyledir. Vertigo bölümünün sonunda akışkanlar mekaniğinin başlangıcı ile ilgili olarak Arşimet'in yaşadığı coşkuyu göreceğiz.

Dengemizi kaybettiğimizde kollarımızın kanat açıklığı bazen dik durmamızı sağlar; böylece denge direği tek başına akrobatın dengesini sağlar: yatay, dikey daireyi sabitler. Bedenimiz statik ve geometrik, denge ve koordinatlarla donatılmış mı? Sirkin hacmi aracılığıyla, etrafında yükselen soyut düz çizgileri gözlemleyin.

Clyde Beatty Sirki, 1958

Astronomi

Gökyüzü kadın, erkek ve hayvanların uzuvlarıyla ekilidir: İkizlerevi Yıldızı omuz, Rigel Yıldızı ayak, Başak ve Herkül Takımyıldızları atlet, Avcı Takımyıldızı... Aslan, Akrep, Oğlak... sanki bedenın parçaları ve jestleri yıldızlara yayılıyor gibidir, gökyüzü ve beden arasında bir taklit vardır. Ovidius¹⁰ bazı ölümcül trajedilerin takımyıldızlarındaki bu et parçalarının biçimlerini ve düzenlerini taklit ederek nasıl çarmıha gerdiğini anlatır. Eğer bu kanlı *Dönüşümler* bize bedenden geyik, kurt, kırlangıç, örümcek, meşe, ıhlamur gibi türlere nesnelere ve yıldızlara, bilginin doğru yollarını taklitler ve rekabetler, aşk ve nefret, çiftler ve dönüşümler aracılığıyla öğrettiyse bütün tezım katlanılmaz resimlerle daha iyi boyanmış olmaz mı? Ya deneycilik Locke ve Condillac'ta olduğundan daha somut olarak Ovidius'ta ortaya çıktıysa? Bunları bana *Eşek Derisi* anlatırsa aşırı felsefi görmem gerekirdi. Latin şair bedenle *Aşk Sanatı*'nı öne sürdükten sonra *Bilme Sanatı*'nı da aynı bedenle yazdığının farkında mıydı? O da tüm fabl yazarları gibi yazısız çağlara dayanan mitlerden esinlenmemiş miydi?

Kendini Aşan Esneklik

Kısa bir süre önce uykuda, yaşlılıkta ve Görünüm Değişiminde açığa çıkan beyazlığın yaptığı gibi bu dönüşüm gücünü de temel bir yumuşaklık mı şartlandırır? Katı ve sağlam olsa da ne ağaç ne de sürüngen bu temel esnekliğe sahiptir: Şimdiye dek kim bir eşeğin saygın olabileceğini gördü? Bu esneklik katıdan yumuşağa geçmemizi sağladığı için bilgiyi başlatır ve şartlandırır. Herhangi bir biçime girmemize yarayan bir

Aşk ve mitoloji temalarında şiirler yazan Romalı şair. Çeşitli mitlerden oluşan *Metamorphoses* (*Dönüşümler*) isimli eseri vardır. (Çev.)

dökümhane gibidir. Akışkanlığı düşük hava veya su gibi bir temel madde ateşin dilleri gibi ayrışmadan bölünebilir. İnılmaz derecede esnek hâle gelen gırtlaklar, diller, bacaklar, kafalar; şarkı söylemeyi, davalarda savunma yapmayı, dans etmeyi veya duygularla rol yapmayı sağlar. Ama bazen bu akışkanlık bedenın bütününu yavaş yavaş doldurur, demler, havalandırır, daha sonra beden faaliyeti kendi seviyesiyle küreselliğe doğru yükselir. Kanımca bu yüzden beden basit esneklikle icat etmeye ulaşmak için daha fazla zekânın ve anlama yetisinin olduğu yöne gider, her organı transa geçirir. Beden melekleri göz alıcı ateşin beyaz, şeffaf, bir belirip bir kaybolan o sadık imgesini gösterir ama şüphesiz ki bunun en iyisi ruhun nefesinin imgesidir; o uçucu tinin nefesidir. Berraklığı beden bütünlüğünü en üst düzey esnekliğe ulaştırır veya sıvısını uçacak sınıra kadar doldurur. Bilgi yalnızca bedenın dönüşümlerinden ortaya çıkmakla kalmaz, ruh ya da tinin her ikisi de bu beyaz uçuculuğu ifade eder. O zaman birlik ruhuna [*esprit de corps*]¹¹ yeni bir anlam mı vermeliyiz? Hayvanlar kendilerini vahşi doğalarından kurtaramayacak kadar değişmez, tekil bir türe ait diye ruhtan yoksun mudur? Tür ya da ruh; aidiyet ya da zekâ, bunun orta yolu yoktur. O zaman hareketli ya da sabit olan dönüşümü yani esneyen süreci ya da cisimleşmiş süreci seçin; tarafınıza, partinize, oluşumunuza ve fikrinize karar verin ve sonunda sözcüğün tam anlamıyla aptallaşın.

Yaşlanmayla birlikte ölüm yavaş yavaş katılaşır, sertleşmeye başlayan omurga ve eklemler artık eski özgürlüğünü tutamaz. Böylece ruh sertleşen bedenden dışarı süzülür, arkasında kaskatı ve buruşuk yüz ifadesini bırakarak bedeni terk eder. Tersini söylemek daha iyi olmaz mıydı? Ölümle esnek ve beyaz o küçük zekânın donmuş sertlikten yaşama çıktığını söylesek?

¹¹ İfadenin birebir karşılığı ‘beden ruhu/tini’ anlamını verir. (Çev.)

İlk Beyaz Ürünler

Eğer zihin bedeninin şeffaflığından, yetilerinden ya da yapma potansiyelinden doğuyorsa ilk fikirler bu gizil güçten aynı nitelikleri sergileyerek ortaya çıkmalıdır. İlk beyaz fikirlerden kolay bir liste hazırlarsak şöyle olur: mantıkta özdeşliğin totolojisi; küme teorisinde boş alt küme; aritmetikte sıfır sayısı; erken dönem geometride çok önceden Anaksimandros'un sınırsız'ıyla temelleri atılan homojen, pürüzsüz, izotropik ve şeffaf uzay; cebirde özel bir değeri olmadığından her değeri alabilecek x bilinmeyen; denklem, eşitlik; kararlı denge, düzgün hareket, kuvvetlerin dinamik veya termodinamik sürekliliği; madde; totolojik yaşam fikri... İşte başlıca bilimlerin şeffaf ve beyaz temelleri... Sosyal bilimlerin gerçek bilgiye ulaşamamasının büyük bir nedeni, hiçbirinin o boş, pürüzsüz ve yarı saydam beyaz kutudan köklenen ve bedeni sınırsız kapasiteyle dönüştüren tek bir temel fikir oluşturmamasıdır. Böylece karşımıza şöyle bir paradoks çıkar: Nasıl olur da bedenle daha yakın olduğu bilinen bilimlere kıyasla, en nesnel pozitif bilimler bedeni daha iyi ve daha yakından ele alır?

Gürültülü, Sesli, Sözlü, Müzikal, Anlaşılır Bir Ara

Daha önce olan her şey tamamen sesin yokluğunda yapıldı, söylendi. Gürültü ve müziğin taklidine saklanmış bir sır var mı? Yüz ifadelerine ve art arda gelen hareketlere bağlı olan eylemsel bilgi [*information procédurale*] ile daha keyfî olan sembolik bilgi [*information symbolique*] arasında geçiş sağlayan gizli bir sır: jestler ile konuşma arasında kurulan bir köprü... İşte sağlırları körlerden ayıran budur. Bu geçiş aynı zamanda körlerin, eller ve beden yoluyla edinilen eylemsel bilgiye bağlı olan sağlırlara göre nasıl daha kolay soyutluğa girebildiklerini açıklar. Beden işaret etmeyi ve göstermeyi ne kadar esnek yaparsa yapsın seslerin plastik sanatının uçucu ve

akıcı büyüüne erişemez. Müziğin danstan önce gelmesinden, ona eşlik etmesinden, uymasından ve peşinden ayrılmamasından daha doğal ne olabilir? Sonra fonograma, solunumların karışımına, arzunun boğuk çılgınlıklarına, acı iniltilerine ve daha sonra da düete, trio ya, kuartet ve koroya doğru anlaşılır bir diyaloga geçer. Eşli dans, aşk ilişkisi, *amœbean*¹² dizesi, sohbet ortaya çıkar.

Yumuşak Trans Hâlinde Dil

Öğreten beden bilgisini hoşça dans ettirir, böylece seyirciler de onun gibi transa girer. Beden jestlerinin gizil taklidiyle birlikte, seyircilerin kasları ve kemikleri, oturmalarına ve hareketsiz olmalarına rağmen, belki de yazılı eserin küçük hoplamalarıyla hareketin başlangıcına doğru çekilir; seyircilerin kafalarına fikirler akın eder. Uyuyanların rüya görürken girdiği aynı hayalî duruşları benimserler: Büyülenen beden dans eden modelin ve anlatısının sergilediği biçimi taklit eder veya taklit ettiğini hayal eder, işte size kurulu bir şema. Gerçek jestleri kontrol eden nöronların ve gözle görülen, yani sadece gizil güçte taklit edilen jestleri kontrol eden nöronların ikisinin de aynı miktarda elektrik ürettiği bilinen bir gerçektir. Pozisyon alan beden gerçekleştirmesi zor olan sayı ve harf, toplama ya da dil ve diğer her şey öğretmenlerin balesidir; alıcıların yalnızca potansiyelde yeniden üretebileceği gerçek bir bale. Kuşkusuz balerinler, trajik ya da komik palyaçolar, hatipler ya da siyasi konuşmacılar da aynı şekilde kilisede ya da sirkte ağız açık seyircilerine ayinleri, duruşları ve duyguları öğretirler. Ancak eğiten beden tüm bunlara ek olarak onları bunun dans ya da gösteri olmadığına inandırmak amacıyla numaralara ya da makyaja başvurmadan, kendisini

saf hâliyle göstermelidir, tıpkı pozitif bilimlerin her türlü gösterişi reddederek performansı kınayan tutucu bir salon-da kendini sergilemesi gibi. Kol ve ses seyircilerin bütün görkeminden yararlanırsa tüm inandırıcılığını kaybeder; bunun aksine öğreten beden her türlü etkiden kaçınırsa öğrenmek hedefini anında kaybeder.

Yumuşak trans, ne demektir bu? İçinde sertliği de barındıran bir yumuşaklığı ifade eder. Köken olarak şiddet bağlamında kullanılan *transir* esasen ölüm sancıları çekmek anlamına gelirdi; kadavra heykeline de *transi* denirdi. Trans organizmayı son anlarında boğazlayan dansı, kaçınılmaz Azrail'in ölümcül şiddetinden çaresizce kaçmaya çalışan hareketleri, yeniden üretir. Görünmez bir düşman çırpınan organizmayı zapt etmeye çalışır: Bu kaçışların, geri çekilmelerin, kırılmaların, kurtulmaların birleşimi eskrim veya boksta sergilenen savunmaları akla getirir. Dans ve konuşma sanatında cezbeden şey yalnızca ölüme karşı girilen görünmez ve unutulmuş mücadele midir? Hayranlık uyandıran sadece palyaçonun ya da aslan terbiyecisinin, trajedi yazarının ve dansçının karşılaştığı riskler midir? Eğiten beden dikkat çekmek için hangi tehlikeleri göze almalıdır? Alçakgönüllü olan beden kendisini sonsuza dek aşan bilginin içine dalar ve bu denize batma riskini göze alarak girer; hatalarla, gürültülerle, saçmalıklarla boğuşur. Genç Yakup, küçük yiğit asker, geceyi kendisinden daha bilge olan Melekle, ölümün ruhuyla güreşerek geçirir, orada dikilenler tinsel rakip görünmediğinden dolayı Yakup'u dans ederken gördüklerini düşünürler.

Bu yüzden yumuşak trans dildedir. Küçücük bir iblis ağız boşluğuna sığınsa gırtlak ile diş etlerine, dudaklara ve damağa karşı dil arasında nasıl da bale yapardı! Yazılı eserin parmakların ve vuruşların örgüleri ve ilmekleri aracılığıyla dans ettirmesi gibi konuşma da bin bir fiziksel bükülme gerçekleştirir. Burada yumuşaktan kasıt, transın indirgenmiş aracı bir ölçekli model ile bütün boyut ve güç ölçeğini indirmesi; somuttan soyuta geçermiş gibi bedenden küçük bir organına

Solda kravat taktığına göre bir adam; sağda atkı ve bone gördüğümüze göre bir kadın. Yine de erkek, bir büyükannenin takabileceği bir şapkanın altında kadınsı saçlara sahipken, kısa saçlı dişi bir askerin duruşunu benimsiyor. Partnerlerimizin tavrını kopyalarız, muhataplarımızın aksanını ve rakiplerimizin hareketlerini taklit ederiz... Taklit, kimliğe o kadar hâkimdir ki, burada cinsiyet değiştirme sürecindeki iki geveze buluruz! Erkeğin arkasında bir kadın, kadının arkasında bir erkeği resmeden sanatçı yanılmıyor.

ulaşmasıdır. Bedenin eylemlerinin ve pozisyonlarının minyatürleştirilmesi, şey ile onun mantıksal veya biçimsel şeması arasında kalır. İtalyanlar ve Fransızlar tüm işaret yelpazesini ortaya çıkarmak için konuşurken el kol hareketleri yaparlar: Büyükten orta dansa, balerinden dile ve sonra anlamın gerçek yumuşaklığına doğru küçük dansa inerler. Tıpkı platformun tahtalarına basarken, tefe vururken veya kastanyetleri takarken *sardana* dansı topukların bileklerin ve başparmağın oluşturduğu ritim ve sarsılmalar gibi, havanın göğüs kafesi ve gırtlaktan sesli ve gürültülü bir şekilde emilip dışarı atılması da bu dilin dansının figürlerine, engellerine ve barajlarına göre kırılır, devam eder ya da ayarlanır. Vokaller, itirazlar, ağlamalar, itiraflar, konuşulan cümleler beden dönüşümlerini minyatürleştirerek modeller. Mesele hâlen ölümle dans mıdır? Sesler baskı yapan hangi tehlikeden kaçır? İlk bedenimiz sevdiği dişi bedeninden ilk kayboluşunda ilk üzüntüsünü haykırır; böylece nihai beden nihai kaybında geçtiği tüm aşkların yasını tutar. O zaman bu ketum ama dilsiz olmayan jimnastiklerin sizi sessiz gözleriyle dudaklarınıza yaklaşan sürününgizilgücünüzü linç etmesinden nasıl da koruduğunu öğrenin: Kalabalığın önünde birkaç dakika konuşun.

Bu bedensel simülasyonlar ve sonra ağızdaki bu dans figürleri eskiden nesneleri ve hayvanları taklit eden yazı simgelerinin, hiyerogliflerin yanına mı iner? Bu ardışık minyatürleştirmeler hücre organellerindeki asit ve proteinlerin sergilediği balelere, kristalli ve moleküllü atom bileşimlerine kadar gider mi? Boyut skalasının her düzeyinde kodlanan hangi koreografilerin şifresi çözülmelidir?

Özduyumsal [proprioseptif] tanımlamaları aşarak nesnel biyolojiye geldiğime göre neden bu noktada beyin ile beyincik arasındaki ilişkiyi beyincğin jestleri beyinin de düşünceleri yönetmesi şeklinde almayayım? Duruşsal tepkilerden ve hareket koordinasyonundan sorumlu olan beyincik ön transmitter [sinir taşıyıcısı] rolü üstlenir. Bedenin duruşsal tepkileri ile beyin arasındaki geçişi sağlayan beyincik bilgi yaratılışının gerektirdiği geçiş kapı açar mı?

Taklit ve Çatışma

Öğrenmenin kökeninden bu yana taklide yoldaşlık eden şiddetin doğuştan gelen bir günah gibi bilginin en son ve en iyi başarılarında geçmesi; Hiroşima'nın, Seveso'nun çocukları ile öjeni¹³ girişimlerine baktığımızda bizi şaşırtmamalıdır. Bilginin şiddeti, sanıldığı üzere, onun iktidarla ilişkilerinin sonucu olmaktan çok, doğuşunun sonucudur: Şiddet kuyruklu yıldızın kuyruğu gibi bilgiye bağlıdır. Ağustos 1945'te Batı ile Uzak Doğu arasındaki çatışmayı sona erdiren Nagazaki patlaması, Kabil'le olan rekabetinin sonunda Habil'in öldürülmesinden yola çıkarak yorumlanmalıdır: İnsan kardeşini yerini alacak kadar yakından taklit etmeden neyi nasıl öğrenir? Bazen sa-vaştan galip gelen mağlup olanın ikizi olur, aldıkları darbeler onları özdeş kılar. Hiçbir şey karşılıksız değildir; ilerleme, icat ve keşif dâhil her şeyin bir bedeli vardır. Hiçbir şeyin yokluktan gelmediği bu demir yasadan bilgi neden kaçsın? Bilmenin doğuşunda taklit nasıl yaygınlaşırsa çatışma da bilgi tarafında büyür. Düşman çetelerin pek çok zafer savaşında olduğu gibi Nevada çölündeki Manhattan Projesi'nden sorumlu dünyanın divaları nükleer fizikçiler de aynı hırsla karşı tarafa saldırdılar. Düşmanlıkları öyle bir noktaya geldi ki iki Japon limanının bombalanmasına rağmen araştırmalarını binlerce kat daha ölümcül bombalar üretmeye çekerken hiç tereddüt etmediler. Rekabet, taklitçiliğin bir diğer adı, bilim alanları da dâhil olmak üzere her yerde bizi her türlü tehlikeyle karşı karşıya getirir.

Başkalarının mimiklerini kopyalayarak onları sever ya da onlardan nefret ederiz, buna ek olarak Yunan şafağından bu yana şeyleri de taklit ederiz ve bundan da aynı sonuçları çıkarmamız gerekir: Onlara hizmet eder ve yok ederiz. Bu nedenle aynı etik, insanlar için olduğu gibi şeyler için de

¹³ Hasta ve sakat insanların ıslah edilerek sağlıklı insanların çoğaltılmasına dayanan uygulama. (Çev.)

geçerlidir: İnsanlar kadar bilgimiz de dünyayı korumalı ve bizi bu dünyayla karşı karşıya getiren çatışmaya son vermeye hizmet etmelidir. Dolayısıyla *Doğayla Sözleşme*'de de belirttiğim üzere yasa ile ahlak eşdeğerdir.

Üç Başlangıç

Yunanistan'ın mucizevi zamanları olarak bilinen 6. yüzyılda benzerliklerin soyut geometrisi; enlemlerinin ölçümünü güneş saatinden alan Dünya'nın coğrafyasını astronomi ve mekanik gibi taklit eden somut bedenden doğdu. Rönesans zamanında 1543 yılı civarında üç harita ortaya çıktı: Kopernik'in hazırladığı gökyüzü haritası; coğrafyacı Mercator'un tasarladığı bir başka kara haritası ve Vesalius'un çizdiği yeni bir beden. Bugün modern çağa bedeni, yeryüzünü ve gökyüzünü tanıtan üç sayfayı açıyoruz: Fotonları bize milyarlarca yıl ve milyonlarca ışık yılı içerisinde ulaşan bir Evren ile yukarıdaki uydusundan aşağıda en iç hareketlerine kadar her santimi keşfedilen bir Dünya'da volkanların nefes alışını ve derin denizlerin yavaşça açılışını izliyoruz. En son ya da ilk önce bedenin biyokimyasal ve genetik yapısını açıklıyoruz.

Bizi bu üç manzara geleceğe taşır. Yeniden başladığını varsayabileceğimiz bu üç an içinde insan bedeninin varlığı uyum içinde argümanlarımızı özetler.

Bilgisayar Bilimi Tez Modeli

Sonuç olarak bedenin dönüşümleri ile öğrenmenin taklitçiliğinin bir yazılım gibi çalıştığına dayanan hipotezi öne sürmek istiyorum. Makinede yazılımın donanımla yaptığı gibi jestler de anatomik düzenekler ile fizyolojik, biyokimyasal işlevlerle aynı ilişkiyi taşır.

Vinç ile beton mikserini birbirine karıştırmayız. Bir İngiliz anahtarı ile boru anahtarı arasındaki farkı biçimleri ve işlevleri sayesinde ayırt edebiliriz. Bir alet, basit bir makine, motor ya da otomat önce bir topografya sunar, parçalar belirli bir kullanım için belirli bir şekle ayarlanır. Bu parçalar –organlar– bir araya gelip çalışmak için el vincinin kaslı kolu, çekme atı, buhar, elektrik, sıvı veya nükleer yakıt gibi bir kuvvet alır ve üretir. Sabit topografyaları tıpkı hayvanlarda olduğu gibi her dış dürtüye tepki verir. Makinelerin topoloji-enerji ikilisiyle, hayvanların içgüdü veya kullanım tepkisini belirleyen anatomi-fizyoloji yani biçim ve kuvvet ikilisiyle sınırlı olduğunu kabul edersek Descartes aslında hayvanları makine olarak tanımlamakta haklıydı. Burada da model organizmayı taklit eder.

Enformasyon, Yazılım ve Program

Ancak biçim-kuvvet ikilisiyle işlev arasına bir aracı getirilerek yeni makinelerimiz bilgisayarlar ve bedene ortak bir yenilik getirilmiş olur. Şeylerin ve işaretlerin düzenine bağlı sonsuz küçük enerji olan enformasyon en azından belli etmeden bu yeni aracı kurum rolünü oynar. Bilgisayar için yazılım, makineyi programlamaya uyan enformasyon dizisine verilen bir addır yani parçalarının donanımı değişmeden davranışını değiştirmeye, böylece eski makineyi yeni bir makineye dönüştürmeye yarar. Bu durumda söz konusu makinenin evrensel olduğunu söyleyebiliriz. Tıpkı bu kitapta bedenın jest ve mimiklerle dönüşmesi gibi yazılım da donanımı dönüştürür. Dolayısıyla aranan aracı enformasyon; yazılım ve programdan oluşur. Ruhun bedenle ya da anlama yetisinin somatikle birleşmesi yazılımın donanımla ilişkisi kadar anlaşılması kolay aynı zamanda zordur.

Donanım Bilgileri, Yazılım Bilgileri

En başa, makinenin uzamsal düzenine dönecek olursak biçimini değiştirmeden değişemeyecek enformasyona donanım bilgileri diyelim; canlıların sabit, içgüdülü anatomisiyle ilişkilendirildiğinde bu tanım uyumludur. Öte yandan enformasyon bu anatomide herhangi bir değişiklik olmaksızın değişebiliyorsa buna yazılım bilgileri denir. Bedensel taklit uzuvların uzamsal konumunun, düzende herhangi bir değişiklik olmaksızın değişmesini sağlar böylece temel donanım bilgilerine bir miktar yazılım bilgisi –antrenmanın jest haznesini çoğaltacağı veya çeşitlendireceği şekilde– ekler.

Yazılım makinenin davranışını yöneten ve kendi değişiklikleriyle bu davranışın değiştirilmesini sağlayan bir dizi bilgi gerektirir. Taklit de bedenın davranışını aynı şekilde yöneten ve değiştiren bilgiler taşır. Yazılım makineyi programlanabilir ya da her şeyden önce davranışını dışarıdan dönüştürülebilir kılar. Taklit bedeni uyum sağlayabilir ve sınırsız şekilde esneyebilir hâle getirir.

Bedenin organları ın donanımı da anatomisi de organik sistemlerinin fizyolojisi de bedenın aldığı pozisyonlarla hiçbir şekilde değişmez; dolayısıyla bedenın materyal bilgisi de değişmez. Bu pozisyonlara girmeden önce ya da pozisyonlara girdikten sonra bedenın önceden konumlanmış olduğu veya yeniden konumlandığı söylenebilir. Evet, esneklik ve kahramanlık ya da mimik ve cesaretin en sert çeşitleriyle bile değişmez.

Yanlışlık olmaması için spor yapan, oynayan veya dans eden bedenın değişken jest haznesi, tekrar ediyorum, bedenın anatomisini veya fizyolojisini değiştirmeden de önemli miktarda bilgi iletir. Bu nedenle beden yazılım bilgileriyle dolup taşar. Bununun ardından da bu bilgiler taklidin şeyin kaynağına götürmesine (ayak ile ayak izinin yürüyen bed-

İnsan bedeninin üstlenebileceği muazzam sayıdaki pozisyon hiç sayıldı mı? Bedenin anatomisi bu çeşitli duruşları şart koştuğu için, bunun kesin olarak önceden belirlenmiş olduğu söylenebilir. Dolayısıyla 'önceden konumlanma' aynı zamanda beden ve dilin en sık kullanılan kelimeleri için de geçerlidir.

nin adımını göstermesi gibi) ya da şey ile kendisi arasında keyfi bir ilişki kurmasına (bir sayısında bir parmağımızı kaldırmamız gibi) bağlı olarak eylemsel ve sembolik bilgi şeklinde ikiye bölünür.

İçkin Fikirler

Programları kaydederek dışarıdan belleğine geçirmesi bakımından bilgisayarlar diğer tüm makinelerden farklıdır. Bunun sonucunda program ve veri farkını kimse ayırt edemez. Aynı şekilde bütünleşik bedensel şemalar hâlinde çok büyük miktarda hareket dizilerini kaydetme kabiliyetine sahip olması bakımından insan bedeni de içgüdüsel hayvan anatomilerinden farklıdır. Bunun sonucunda dışarının taklidi ile kişisel alışkanlıklar arasındaki farkı kimse ayırt edemez. Her iki durumda da bu yeti kendilerini değiştiren veya başkalarını üreten programların yaratılışını mümkün kılar. Gerçekten tarihsel olarak nitelendirilebilecek bu süreç bilgisayara evrensel makine statüsünü bahşederken insan bedenine de evrensel bilgiye ulaşma olasılığının kapılarını açar. Benim göstermek istediğim de tam olarak bu.

O zaman duyu verisi olarak adlandırılan dış veriler ile yerleştirilen programların iç izleri arasındaki ayrımı kim yapacak? Bu noktada, dış etkilerin savunucuları duyumcular ile daima doğuştan var olan fikirlerin/idelerin savunucuları doğuştancıların bilginin kökenine dair yaptığı kavganın boşuna olduğu anlaşılabilir, çünkü evrensellik bu makine modellerinde olduğu kadar bizim için de yalnızca taklitte öğrenilen ve yeniden üretilen şemaların esnekçe birleştiği devamlı süreçten kaynaklanır.

Kökenin Yanlışlanması

Hayır; taklit, zaten kendisine sahip olan birini taklit ettiğin-

den dolayı bilginin kökenini kendisi başlatamaz şeklinde bir itirazda da bulunulabilir. O zaman taklidi olan nasıl taklidi edindi? Taklit ederek. İyi de o kimi taklit etti? Yine aynı soruyu yönelteceğimiz bir başkasını. Bu böyle sonsuza kadar gider. Aynı tabloyu makinelerde de görürüz. Bilgisayarları üretmeye ve kullanmaya başladığımızdan beri bu makineleri geçmişten bugüne dönüştürerek getiren yazılımlarımız var. Eğer beklenmedik bir olay tüm programları ve yazılımları yok ederse yıkımın noktasından başlayıp geçmişten bugüne ulaşan o tarihi yeniden başlatamayız. Her şeye sıfırdan başlamanız gerekir çünkü tüm öğrenme sürecini unutmuş oluruz.

Bunların hepsi bilgi için de geçerlidir: Zamanın başlangıcından beri akan taklitler süreci sırasında meydana gelen her şeyi kaybetmiş oluruz. Beklenmedik bir olay bizi yarın, örneğin, dilden yoksun bırakırsa her şeye sıfırdan başlamak zorunda kalırız ve dildeki yetkinliğimizi geri kazanmak arkamızda, gölgelerin arasında kaybolan tarihe eşdeğer bir zamana mal olur. Dolayısıyla bu uzun tarih taklidi yavaş yavaş geliştirir: Sonsuzluğa geçiş yalnızca mantıksal akıl yürütme için geçerlidir. Taklitçinin bazen hareketleriyle taklit edileni geliştirdiğine şahit olan ve bedeni kaydeden bir anılar topluluğu yapan bu sabırlı uyum süreci için geçerli değildir. Beden anıları öyle iyi kaydeder ki kimi filozoflar bugün hâlen bilginin ve dilin doğuştan geldiğine inanır. Zamanın sabırlı emeğini değerlendirmekten aciz bizler ezberlemenin dönüşen işini unutuyoruz.

Meditasyon, İlaç¹⁴

Taklitle başladığında bilgi bedene geri dönüp onu esnek hâle getirir ve zekâyla eşli bir dansta onu gençleştirir. İçten ve derinden yapılan her meditasyon bir ilaç üretir: Düşünce

¹⁴ *Méditation, médication* (Çev.)

sağlık verir, araştırma sıhhatli bir neşe getirir ve güzellik o cömert ve yatıştırıcı ışııyla icadı aydınlatır, bunun aksine fikir yokluğu; çirkinliği, hantallığı, kıskançlığı, hastalığı ve yaşlılığı ortaya çıkarır.

Erken bebeklik döneminde dengeli beslenmek, yaşam kalitesi ve temizlik, fiziksel olarak daha az yoran emek, ilaç bilimi ve özellikle koruyucu tıp son zamanlarda önceki nesillere göre daha genç bir yaşlı vatandaş üretti. Hadi, genç kalmanın üç yolundan bahsedelim: ilki, saç boyama ya da estetik cerrahi gibi kozmetik yöntemlere başvurmak. Ancak kısa bir süre sonra göğüsler bir daha sarkmaya, kırışıklıklar yeniden belirginleşmeye, simsiyah saçlar tekrar aklaşmaya ve her hareketle gıdık ileri geri sallanmaya başlar. Aptal kocakarılar ya da komik yaşlı osuruklar genç gibi davranmaya çalışsa da kimse bedenin düşüşünden kaçamaz. Reklamlarla yayılan bu pahalı yöntem çok da etkili değil anlaşılan. İkinci yolumuz fiziksel egzersiz ve diyet gerektirir: erken yatıp erken kalkmak; şeker, yağ, alkol ve tütünü bırakmak; günde iki saat yürümek; boyunduruğun altından asla çıkmamak. Daha az bilinen, daha ucuz ve daha etkili olan bu yol da bir ahlak gerektirir. Genci in de yaşlısının da bunaklıktan, beyin sulanmasından mustarip olduğu son yola gelelim. Amerika'dan gelen, dünyayı zihinsel ve bedensel bitkinliğe sokmak için üretilen televizyon filmlerini 30 yıldır her akşam izleyen özürlü budalalar ile akşamlarını ağır kitaplar okuyarak geçiren, düşüncenin mükemmelliği içinde yaşayan, kakhaha atan sivri zekâları insan kolaylıkla ayırt edebilir, hatta yarın daha da iyi ayırt edecektir. Aptallık tekrar ve hüznle; yaşam dolu zekâ ise neşeli yenilikle ölçülür. En güzel medeniyetler kakhahalarla başlar. Neden bunu söylemeye çekiniyoruz? Kültür tek başına zekâ egzersizlerinin yokluğu sonucu oluşan bunaklıktan korur. Hem etkili hem de bedava olan bu son yol, gençlik dinamizmini korumanın yolu bilinmiyor, ne şaşırtıcı değil mi! Doktor arkadaş; seni, beni, hepimizi aniden yaşamlarımızı karartacak yaşlılıkla tehdit

eden bitkinlik salgınına karşı hastalarınıza ilaç olarak akıl yürütmeyle tatlandırılan okunması ağır bir sayfa yazar mısınız?

Platon'un adı geniş omuzlu anlamına gelir; Corneille yazmaya oturmadan önce kalın yünlü battaniyeler içinde terlerdi; Diderot ve Rousseau önce birlikte, sonraları ayrı ayrı her gün yürürdü. Chateaubriand çarmıkları usta denizcilerden daha hızlı tırmanırdı. Düşünceyi size verdiği sağlıkla rahat tanıyacaksınız. Düşünce ve sağlık, kardeşleri ölümsüzlük ile sohbet ediyor.

4 VERTİGO

“İp cambazlarının gökyüzüne yazdıkları salınımlarla
titreşen müziği okuyun.”

Dağ zirvesinin sırtı bazen uzun, keskin bir bıçak ağzına doğru uzanır; sivrilen keskinliği, dağcılığın tanrılarının yılın her mevsiminde nam kazandığı o dik duvarlara bakar. Bu yüksek bıçak sırtında durmakta genelde zorlanırım, dik daire¹ o denli baş döndürücüdür. Gerçek vertigonun çektiği ıstıraplar yataktaki, düz zeminde yaşanabilse de dağlara çıkmama bahanesi olarak vertigo ismi özünde sadece paniği çağırıştırır. Yüksek konumlarda olduğu kadar düz yerlerde de sık görülen bu denge rahatsızlığı, patolojik ve nadirdir; korkarak tünemiş bedeninin olağan bir kaygısı olan yükseklik korkusundan farklıdır.

Dik Duruş: Omurlarda Diklik

Yeri geldiğinde hem uçurumları hem de boyumuzu tanımlamak için kullanılan dik [*vertical*] sıfatı gibi benzer dizilen *vertigo* sözcüğü aynı zamanda bedenimizi taşıyan omurgadaki omurlar [*vertebrae*] sözcüğüne benzer. Bu üç terimin kökünde yer alan *vers* eki [-e doğru] şaşırtıcı iki anlama sahiptir. Örneğin Paris’e gidiyorum [*Je vais vers Paris*] cümlesindeki gibi bir yönelme anlamını taşıyabilirken aynı zamanda buna neredeyse zıt olabilecek dönme hareketi anlamına da gelir: *Vers* köken olarak Latince

Dik daire kavramı “Bisiklet: Pek Çok Tekerleğimiz Var” kısmında ve devamında ayrıntılı anlatılmaktadır. (Çev.)

Eski eşler birbirlerine daha çok benziyorlar, çünkü uzun süre birbirlerini izledikten sonra, şüphesiz her akşam aynı salak televizyon görüntüleri karşısında zihinlerini uyuşturuyorlar.

Egzotik yolculukların, dolayısıyla eski uyarlamaların izlerini sırtlarında saklayan bu insanlar, artık zihinlerinin gevşemesini ve bedenlerinin bunalıcı yaşlanmasını hızlandırmak için tekrarlayan ekrandan ricada bulunuyorlar.

dönme eylemi anlamını veren *vertodan* gelir; omurlarımız yani vertebralarımız sayesinde gerçekleştirdiğimiz eylemi ifade eder. Bu durumda nasıl olur da aynı sözcük hem düz bir yöne gitmeyi hem de dönmeyi niteleyebilir? İskelet yılan gibi kıvrımlarla sarılı sert asaya, Hermes'in asasına benziyor olabilir mi? Ya da herkese kendi özelliklerini bahşeden DNA zincirine? Aynı şekilde şeyler gerçekten kararlı şekilde bir yöne doğru giderken biz fark etmeden nasıl gittiği yönden dönüş yapabiliyor? Dik duruşumuz ile omurların dönüş hareketleri arasındaki tuhaf ilişki nedir? Baş dönmelerini ayaktayken mi yaşarız?

Ne yazık ki ilk adımlarını atan, konuşamayan çocuklara izlenimlerini sorarak bunların cevaplarını öğrenemediğimiz gibi, insansı atalarımızın dört elden iki ayağa geçtiği anı da hatırlayamayız. Acaba çocukların sadece birkaç hafta uğraştığı belayı atalarımız tüm yaşamları boyunca çekerek sürekli sendelemiş midir? Kendimizi dik duruşa çekme çabamız neden bizi bir girdaba sürükleyip sonra yere fırlatır? Eğilerek dört el üzerinde yürüdüğümüzde kapalı olan sırtın açısını bu yük-selme azar azar açtığı için mi? Kendimizi nasıl dikleştirdik?

Yüz Metre

800 bin metre koşmuş eski ve amatör bir atlet olarak hıza hayranım, pratikte hiçbir zaman başarılı olamadığım bir alan olsa da... Silah patlar patlamaz başlayan yarışa uyum sürecim hâlen kâbuslarıma girer: Bir kez olsun güzel isimli rakiplerimin sırtlarından başka bir şey görmemişimdir. Bu arada 100 metre ne kadar sürer? En iyi ihtimalle 10, en kötü ihtimalle 13 ya da 14 saniye diyebilirsiniz; bundan sonrasını kimse saymaz zaten. Ama hayır, dört milyon yıl. Şaka değil!

Gayet ciddiym. Her şeyden önce, başlangıçta sırtları yarı yatay pozisyonda, ön uzuvlar pistin yüzeyine dayalı, bir diz yerde öteki öne bükülü vaziyette yere çömelen atletlerin sanki dört ayak üzerindeymiş gibi durmasını gerektiren doğal ya

da başka geçerli bir neden var mıdır? Buna “Koşmaya daha iyi başlamak için” cevabını verebilirsiniz. Doğru tabii ama bir de yarışın daha ilk başladığı anlarda bedenın yarı bükük hâline bakın: Hepimiz böyle başladık. Tabii ki altından yapılma taklit madalyaları kazandıran bu kısa Olimpiyat yarışını kastetmiyorum. Daha başka bir saatle tutulan; dört ayaklı pozisyon dan dik duran insansı ya da insan hâline geldiğimiz süreyi sayan; koşucuların benimsediğı, podyuma gururla çıktığı yarıştan bahsediyorum. Atalarımız podyum basamaklarında dik ve hareketsiz duramazdı. Dolayısıyla son derece yavaş, ama aynı zamanda o 10 saniyelik şimşegi art arda geçen koşucular olarak ayağı kalktık. Onları kameraya alın ve görüntülerini en yavaş ayarda oynatın: Hayretler içerisinde saf paleoantropolojiye tanıklık edersiniz.

Yaşamlarının çoğunu ağaçlarda geçiren atalarımız aslında başlangıçta hem dört hem de iki ayağı üzerinde hareket edebiliyordu. Örneğin Lucy’nin² kalıntılarında gördüğümüz üzere, kol eklemlerinin dizdekiler kadar güçlü olabileceğı şüphesini yaşatan atalarımız o dönemlerde yürüyebiliyor muydu? Emin değiliz. Esasen atalarımız yürümekten ziyade, atletlerimizin silahın ilk sesiyle kalkıp koşmaya başladığı yarı bükük pozisyon gibi, sarsılan küçük tekne gibi insana benzeyen maymunlarla aynı şekilde sırt ve baş hafif öne eğik, çömelmiş hâlde yavaş yavaş adımlıyordu; ön ve arka uzuvların hareketleri henüz düz ilerlemiyordu. Rüya görmüyorum: Spor hekimliğı uzmanı Dr. Sylvain Dionnet, Futbolcularda Lucy Sendromu [*Le Syndrôme de Lucy chez les Footballeurs*] (Paris Üniversitesi-VII, 1992) tezinde muayene ettiğı futbolcuların yarısından fazlasında iliotibial kasların gerilmiş olduğunu, beden ilk doğrulduğunda bu kasların kısaldığını dolayısıyla kısa ve hızlı koşuya uyum sağlayamadıklarını savundu. Hemen hızlıca kalkın: Yavaş yavaş terk ettiğiniz ilkel profiline yani kameraya aldığımız

1974 yılında Etiyopya’da bulunan yaklaşık 3,2 milyon yaşında Australopithecus afarensis fosiline verilen ad. (Ed.)

ve hayranlıkla izlediğimiz kademeli dikleşmeye geri döneceksiniz. Kazanan da kaybeden de dikliğe ulaşır.

Takoz çıkışından podyuma uzanan bu 100 metreyi depar, hızlanma, açılma ve bitiş çizgisi aşamalarıyla geçen hızın şampiyonları insanın başlangıcından bu yana süren bütün ve kadim belleğimizi kısaltarak bizi yeniden yaşatırlar, coşku yaratırlar: Milyonlarca yıllık evrim 10 saniyelik bir şimşeğe sığar. Kazananlara bakın, ne kadar da gururlu görünüyorlar podyumun üzerinde: *hominin* herkes gibi dimdik ayakta.

Bisiklet: Pek Çok Tekerleğimiz Var

“Bir modelin aynadaki hareketlerini taklit ederek ve duruşlarını yeniden oluşturarak dans etme sanatını öğreniyoruz.

Bir hareket yaptığımızda ya da yapıldığını gördüğümüzde sinir sistemi hemen hemen aynı şekilde tepki verir; bilim ‘ayna nöronlar’dan bile söz eder.”

Aynı zamanda bu ilkel durumlarımızı çocukken ya da ileri yaşta ayağa kalkmayı ve bisiklete binmeyi öğrendiğimiz zamanlarda da hatırlayabileceğimizi düşünüyorum. Ne garip bir alet bu bisiklet... dururken de giderken de dönüş yaparken de kararlılığını ve dikliğini koruyabilir, hatta arttırır. Dik duruşun; iki ayak ve aralık bacaklar üzerinde şu bahsettiğimiz destek poligonunun oluşmasıyla sabitlendiğine inananlar ile bizi bir sütun üzerinde desteklenmiş heykel gibi görenler –burada sütun ayaklarımız yerine geçer– dar lastikli bir tekerlek yani bir dairenin üzerinde sağlanan hareketin dengeye nasıl meydan okuduğunu anlayabilir mi? Yakında bu tekerlere bağlanan seleye rahatça yerleşeceğiz!

Şimdi yürüyün, koşun ya da dans edin ve uylukta, baldırda, dizde, ayak bileğinde çoklu ve esnek eklemlerle gerçekleşen hareketlerin topuktan tarak kemiklerine ve ayak parmaklarına doğru ayağın altına kadar yayıldığını fark edin. Bütün ayak

kemer i içe değil, dışa bükülen bir yay gibi oynar. Bacaklarımız hareketsiz, bekler vaziyetteyse kaskatı durur; yürürse de topuk kemiğinden başlayıp parmak uçlarında koparak esnek lastikler üzerinde yuvarlanarak ilerler. Hareketimiz; salıncağın, beşığın, oyuncak atın veya sandalyenin sallanmasına benzer. Şüphesiz biz iki düz taban üzerinde dikiliriz ama ayaklar kendi doğasındaki kemer olmaktan çok yay işlevi gördüğü için iki küçük daire çevreli bölümler üzerinde hareket ederiz. Yürüme ve koşmayla birlikte gelen yoğun hazlar nereden gelir? Zıplamadan atılan her adımın parmak uçlarında yükselmek için tabandan geçerek esnek ve devamlı şekilde yuvarlanmasından kaynaklanır: Uçuş tahtası görevi gören ayaklar bu gezintileri mest olma vaadine dönüştürür.

Ayrıca her zaman düz yüzeylerde yürümediğimiz ya da koşmadığımız için dağ sırtı, tümsekler, düzensiz kaldırım taşlarıyla döşenen eğimler yukarıda bahsedilen düşey daireleri ayak bileğinin bükülmesi riskini alarak oyuna getirir. Yön değiştirdiğimiz yolun kıvrımlarını hesaba katmadan ayaktan başlayarak kendimizi iki ya da dört teker üzerine, bisiklet kadrosuna monte edilmiş olarak buluruz. Diz ve kalçayı aks ya da jant göbeği gibi düşünürsek bacaklar jant tellerini oluşturur: Zenginlerin de diyeceği gibi pusula işlevi görür ve yürür³ Şimdiden bisiklete ya da yine iki tekerliyken XIV. Louis dönemindeki adıyla *brouette* [el arabası] anlamına gelen *birouette*'e bindik bile. Kaçını saymamız gerekir? Bedenin aşağısı tekerden çıkan demetlere daha doğrusu ağlara gömülüdür: Yüzlerce rulman topu üzerinde kayar. Gariptir ki *vertical* [dik] sıfatını hariç tutarak *vertigo* ile *vertebra* [omur] terimleriyle ifade edilen dönme hareketleri alt uzuvlarda ve ayak tabanlarının altında gücü artar. Kendimizi düz ve sert; krallar, kraliçeler gibi sanırız. Ama hayır! Sert dalgalı denizlerde suya batmadan yüzen küçük tekneleriz.

arquer du compas, dit-on dans les grandes maisons; uzun süre yürümek (*arquer*) ile zenginler (*grandes maisons*) arasında ironi yapılmış olabilir. (Çev.)

En küçük sürtünmelerin imalattan kaynaklı nedenlerini ortaya koymak zor olsa da bisikletin en basit hâliyle ortaya çıkması için sadece koşma ya da yürüme bilgisine ihtiyacı vardı. Orada da zaten çok sayıda tekerlek vardı.

Halatları Çözmek: İcat

Bu yüzden kadim zamanlardan beri zaten altımızda fazlasıyla taşıdığımız için tekerleği icat etmek zorunda kalmadık. Bedenlerimizde var olması onu keşfetme zorunluluğundan bile bizi muaf tuttu. Peki, icat veya keşif söz konusu değilken tekerlek nasıl var oldu? Halatları çözüp denize açılma sürecinden geçerek.

Beden delinmiş bir sepet veya fıçı gibi içini akıtır. Organlarımız bazen şekillerini ve işlevlerini boşaltır, dışarıya döker. Evet, uzuvlarımız halatlarını çözer yani kendilerine benzer aygıtlara dönüşmek üzere bizi bırakır.⁴ Böylece eller; avuç içlerini (kaşık ya da kürek), parmaklarını (çatal ve dirgen), işaret ve başparmaklarını (yemek çubuğu ya da pense) ve daha pek çok aracını kendilerini başka egzersizlere adanması için fora eder ve başka işlenmiş nesnelerde somutlaşır: kolların dışarıda kaldıraç veya silahlara dönüşmesi gibi. Uzuvların jest ve hareketleri aletleri veya makineleri dışarıya çıkarır. Bu sayede bellek, haznelerini sayfalara, kitaplara ve kütüphanelere boşaltır; hayalgücü, imgelerini kâğıda, tuvale veya ekrana bırakır; zekâ, işlemlerini güneş saatine veya hesap makinesine devreder..

Evet, bedenimiz kendini atar ve hafifletir. Sahiden, bedenimiz nasıl yeni maceralara atılabildi; zaten çeşitli yükleri evrimin yol kenarlarında bırakmamış mıydı, en başından beri bunu yapmayı bilmiyor muydu? Diğer icatlar halatla-

Fransızcasında halatları çözmek (*appareillage*), aygıt (*appareil*) ve benzer (*pareil*) arasında söz oyunu yapılmış. (Çev.)

*Kare masanın etrafında, on iki Havari bir çember oluşturur.
Hararetli bir konuşma, onları grup grup birleştirir ve ayırır.*

*Aralarında var olan Kelam yine de aralarında dolaşıyor:
enkarne [bedenlenmiş], görünür ve onlardan biri olarak, resmin
zirvesinde, ancak diyalogları gibi gürültülü ve görünmez şekilde.
Zaten tenden anlama bir dönüştürüm [transubstantiation] geçer.
Yine de masanın üst köşesine konulan ekmek ve şarap aralarında
dolaşacak ve yakında topluluk bağlarının vasıtası olacak. Sırayla
aynı Kelamın etine ve kanına dönüşmeleri şaşırtıcı mı?*

Son Akşam Yemeği. 17. yüzyılın ikinci yarısı. Lille.

rın çözümlmesiyle yeniden keşfedilen bakirlikten doğar. Yazı anılarımızı parşömenlere döktüğü anda soyut geometriyi keşfettik; matbaacılık bizi hatırlama zorunluluğundan kurtardığı anda fiziksel deneyleri icat ettik. Sanki Darvencilik yavaş yavaş bizden gelmiş ve evrim bu nesneler arasında süzölmüş gibi, bu dışsallaştırılan aygıtlar dış-Darvinci evrim dediğim bir özet tarihi üretir. Hayvanlara gelecek olursak, onlar kendilerini edinilmiş ya da içgüdüsel düzenlerinden çıkartmayan ve bu yüzden tekrara mahkûm eden kapalı kalede, aptallık duvarları içinde yaşar. Buna karşılık bu perde duvardan arınan insan, çıplak kalan delikli hayvan sızıntı yapar, kapasitesini uzaya döker: Halatları çözmek derken bunu kastediyorum. İşte o zaman doğaya dağılan uzuvlarımız, teknolojik nesneler doğar. Araç organı uzatmaz, nesneleştirir.

Böylece aşağı beden yumurta bırakır gibi tekerler çıkarır. Bu halkaları arabalarda, el arabalarında ve bisikletlerde bir daha buluruz. Duruş yürüyen çemberlerimize tanıklık eder, sonra araba lastikleri ve uçak iniş takımları manzarada farklı hareketlerle ilerleyen adımlarımızın bir daha izlerini sürer. Bedenlerimizi, bizzat kendi eserleri olan makinelerle açıklarız.

Öğrenmek halatları çözme sürecini tersine çevirir. Aşağı bedenın dünyaya fırlattığı, sonrasında açılan talihiyle ve dışarıda gelişen evrimiyle bedenın aitliğinden çıkan o tekerleri yeniden bulmak yeterlidir. Bisiklete binmeyi öğrenmek jant ve pedal ile bisikletin tekerlerini hissetmekten, bu eylemle birlikte bu araçlar olmadan asla yürüyemediğimizi ya da koşamadığımızı anlamaktan geçer. Çünkü nesneleştirmeden çok önce bacakların dairesel eziyetleriyle oluşan dik duruşu ve tempoyu hareket dengesiyle icat ettik. Dolayısıyla her öğrenme eylemimiz icatlarımızın yolunu yavaş yavaş tırmanır: Deha darbeleriyle bedenlerimizden çıkar. İcatlar bedene geri döndüğünde aileye, okula kavuşur.

Dönüştürmenin⁵ Gizemi

Yaş ve şartlara bağlı olarak yürümeyi, koşmayı, teniste servis atmayı, dik durmayı, yüz ifadelerini, sevginin nazik dokunuşunu öğreniriz. Taklit, antrenman yani eğitim ve deneyim etimize yeni jest dizileri yerleştirir. Beden bu jestleri öyle özümser ki bazen şemalarını daha iyi bir şekilde yeniden üretebilmek ya da yaratıcı bir şekilde değiştirmek için jestlerin varlığını unuttur. Bu izlenimi ifade etmek için ‘hazmetme’ gibi sindiren imgeler kullanmaktan hiç çekinmeyiz: Öğrendiklerimizi bir araya getiririz. İçmek, yemek yemek, nefes almak gibi mecburi, bilinçli ve kasıtlı eylemler hareketsiz olanı organizmanın yaşayan bilinçsizliğine dâhil eder: Sindirimle orantılı olarak belirli nesnelerden özne üretir. Hayati olduğu kadar gündelik de olan, beslenmede olduğu kadar öğrenmede de bedeni ilgilendiren bu süreci, ifade edecek bir geçişli fiilimiz olmadığı için, dışarıda fark ettiği şeyleri ve hareketleri ‘özneleştirdiği’ yani nesneyi öznel kıldığı şeklinde tanımlamak istiyorum. O hâlde bu nesneler nasıl özneleştirilir? Yiyecek içecek standında çiğneme,⁶ ilham, taklit ve öğrenme ile... Hava, enerjinin ateşi, katı toprak ve sular sadece etime ve kanıma değil etrafımdaki jest ve duruşlara ama her şeyden önce bedenime lütuf, okşama ve zevk olarak dönen senin bedenine dönüşür.

Fizyoloji, termodinamik ya da biyokimya bize hareket etme, büyüme, yaşlanma, düzensizliğe ve ölümün gücüne karşı inatla mücadele etme gibi yaşamın çeşitlemeleri içinde belirli bir sabitliği korumak için organizmanın çevresiyle enerji ve bilgi alışverişinde olduğunu öğretir. Bundan daha doğru, daha derin bir kural yoktur. Ölümcül dengeden sapan sarsılmalarımızı yemek yerken ve içerken az, dinlerken ve nefes alırken çok ve gerçekten severken ölümsüzleştiririz. Ancak

Şarap ve ekmeğin İsa'nın kanına ve etine dönüşmesi. (Çev.)

İsa'nın bedenini temsilen ekmeğin yenmesi. (Çev.)

sadece hayatta kalmak için enerji alışverişinde ya da gülmek için bilgi alışverişinde bulunmayız.

Bir şeyler aldığımızda onları kendimize ait yaparız; az önce bahsedilen ifadeyle, özneleştiririz. Böylece yaşamın sonuna doğru beden tamamen kendine ait olur. Bakir tenimin nesnelerden yoksun olduğu ama yaşlı bedenimin yüksüz nesnelerin çokluğu altında zar zor ağırlaştığı zamanları artık hatırlamıyorum. Bilgimin çoğu bakirlikten bembeyaz olan bu tenin kara kutusunda bilinçsiz kaldığından dolayı ben sadece beden bedene öğretirim. Yaşamımı özneleştirerek mi geçirdim? İlgisi bile yok, aksine, yalnızca coşkun enerji ve bilgi denilen bu nadir gevezelik akışıyla değil her şeyle alışveriş hâlinde oldum, bunu tüm samimiyetimle söylüyorum. Pek çok insan gibi ben de nesneler ürettim, evet, evler, kitaplar, uygulanan planlar; nesneleştirilen bedenimin her yere dağılan uzuvları...

Alışverişte bulunduğumuz için aldığımızı aynı zamanda geri vermek durumundayız. Öğrenmeyi ve nefes almayı olduğu kadar yemek yemeyi ve içmeyi de kapsayan özneleştirme süreci bedenimizi dünyaya ektiğimiz nesneleştirme sürecine bir denge simetrisi gibi tekabül eder: Aslında üretiriz. Çalışma olarak bilinen ve neredeyse her zaman tekrarlanan bu üretimde icat nadir anlarda ortaya çıkar. Beden kendi dışına, biçimlerinden ya da hareketlerinden birine, tekil bir işleve, gizli bir şemaya düşer. Mükemmel... Balyoz, kaldıraç, değirmen, gemi veya bir sonat, bilgisayar, kuram veya şiir gibi dünyevi bir nesne biçiminde yumruk çekice, dirsek jant göbeğine, kafa küçük bir hesap makinesine dönüşür. Bu organlar çevrede büyük bir patlama yaratarak meydana gelir, dehşet miktarda sert veya yumuşak enerjiyle beslenir, içtikçe tükenmeyen bir kaynak olur çıkar. Taklit ve öğrenme yoluyla bu garip pınarda yenilenir. Bedensel hatlarına indirgenebilen büyük bir icat dünyayı bir tohum gibi ektiği için hızla yayılır ve çoğalır. İşte Thebai efsanesi de bu şekilde anlaşılabilir. Anlamadığı bir şeyi nasıl yapacağını biliyormuşçasına ilk kadının insan

Bisiklete binerken aranan eski maceraların yerini bugün tekerlekli patenlerin harikaları alıyor. Binlerce genç sokağı sessiz, hızlı ve havadar hareketlerin zarif neşesiyle sunuyor. Ne yazık ki, büyük-babalarımızda şapkaları alt üst eden düşüşleri yumuşatmakla görevli dizlik, kask ve eldivenlerden yoksundu.

Tandem Sürüşü, yak. 1900.

ırkını yaratmak için annesinin uzuvlarını arkasına atarak dünyaya ektiği efsane...

Yalnızca insana özgü olan yaratıcı üretim öğrenmeyi denge-ler, engeller, eşitler, dengesini korur: Öğrenme dünyadaki bazı nesneleri özneleştirirken yaratıcı üretim bedenini tamamını veya bir kısmını nesneleştirir. Beden bedeni üretir; üretilen beden de dünyayı. Beden, özne üretmeyi bilir, nesneler üretebilir. Özümseyerek kendimizi yaratırız, kendimizi yaratmamızla da yenilik üretiriz. Sürüye sadece öğrenmeyi öğreten bir eğitim onları maymuna çevirir, insanlardan, o yaratıcı hayvanlardan uzaklaştırır. Hakiki yaşam dengenin iki kolunu, özneleştirmeyi de nesneleştirmeyi de gerektirir. Bir şeyleri doğurabiliriz, içimizde bile eti nasıl doğuracağımızı biliriz.

Kuşkusuz yeni bir şey söylemiyorum, ilahî bir söz zaten bu gizemi benden önce, daha iyi ifade etti: “Bu benim bedenim; bu benim kanımdır.” Bu iki cümle dünyevi nesnelerin, ekmek veya şarabın, İsa’nın etine ve kanına dönüştürüldüğünü belirtir. O zaman hepiniz bunu alın ve yiyin, hepiniz bunu alın ve için: Bu dönüştürmenin adını özneleştirme koydum. Buna karşılık İsa’nın etinin ve kanının ekmek parçasına ve şarap kadehine dönüştürülmesi nesneleştirmedir. İnsanlar Tanrı gibi nesneleri öznelere, öznelere de nesnelere dönüştürür. İlk eylem yaşamı kurar ve geliştirir, ikinci eylem dünyaya kültürü getirir.

Bakirlik

Davranış şemalarına hapsolmuş hayvanlar öğrenmenin ilerlemeyen evriminde takılı kalır. Beyinlerindeki veri tıkanıklığı neredeyse hareketsiz olan bilişsel evrimlerini frenler. Onlar da kardeş türlerimiz gibi eğitilmiş çevrelerde sıklıkla karşılaştığımız, bazen bilgi fazlalığıyla sersemleşen aptallara benzer. Bilgi elbette bilimle birlikte artar ancak yok olma noktasına varır, ne kadar bilgiliyse o kadar az biliriz. Böylece zaman

zaman yığınlarımızı şeylere boşaltarak, akıtarak bu azalmayı engellemenin bir yolunu bulduk. Bedensel şemalarımızı jestlerin, duruşların ve hareketlerin tasarrufuna ve nesneleştirilen davranış kaynaklarına dönüşen halat çözümlemelerine bırakırız. Yük boşaltımının devamında belleğimizi yazıya, matbaaya ve bilgisayara dökmemizle beyin arıtılır. O hâlde evrim bedeninin dışında bu araçlarla devam eder. Doğumdan sonra beden yeniden bakir olur ve yeniyi yeniden üretebilir: bakir(e) ve anne, çelişki yok.

Ilinx: Deniz Tutması ve Deniz Bırakması

Başladığımız yere, vertigoya geri dönelim mi? Vertigo öğrenmemize engel mi olur yoksa tam tersine doğrulmaya başladığımız ilk anların eski bir tanığı olarak bize eşlik mi eder? Bacakların ve ayakların yuvarlarından tekerlerin ve pedalların yuvarlaklığına geçtiğimizde yaşadığımız şiddetli baş dönmesi bir geçit olduğu için ve nihayetinde bedeninin bu sancıyı aşılabilecek bir engel olduğunu anlaması için mi vardır? Böyle bir vertigo kendisini bedene sevdendirir mi yoksa acı mı çektirir?

Buna acı diyebilir misiniz gerçekten? Neden bu denli ender yaşanan bir sıkıntıyı sıklıkla acı olarak nitelersiniz? Omurların rahat dairesel dönüşlerini bu sefer ayaklara değil arka bölgeye bağlayan atlıkarıncanın veya salıncağın verdiği zevki unutur musunuz o zaman? Roger Caillois bu sallanma ve dönme hareketlerini ilinx oyunları [baş döndüren oyunlar] olarak adlandırır. Bu oyunların hepsinde de *vers* [-e doğru] ekini görürüm, duyarım. Yoğun bir zevkle gelen sevişmelerin dalgalanmaları müzik veya denizle ilgili teknik ve uygulamalar yaratır mı ya da hiç değilse bunlara öncülük eder mi? Bilirsiniz, denizle sarhoş olan erkekler kadar kadınlar da vals ve tempolu dans tutkunudur. Kadınlar uçuşan etekleri ve

yükselen coşkularıyla Baküs rahibeleri⁷ gibi kendilerini ritmik taşıyıcılara kaptırır, sallanan gemiyle sarhoş olan erkekler deniz tutmasıyla kusan birkaç yeşil yüzün arasında sevinç ışığı saçar. Hızlı savrulmalara karşı yönden şaşmayan gemi pusulaları gibi biz de en sabit dengemizi bu girdaplara mı yoksa girdaplardaki dik dairelere mi borçluyuz?

Buna acı diyebilir misiniz gerçekten? Biz denizcileri düşünelim. Sallanan ve yalpalanan gemide güzel bir sabah iki teker üzerinde kanatlanarak haberci tanrı Hermes gibi coşku ve mutluluk veren sağlığa erişmeden önce denize alıştıran o ıstıraplı süreçte ne de çok bayıldık. Beklenmedik acayiplikler ve kam mekanizmalarıyla dolu tekerlerimiz... En iyi anlamına dönüş yapan vertigo sanki rüzgârın yönlendirdiği denizlerin dalgalı yumuşaklığı zarıfçe kalça, diz ve ayak bileği eklemlerini yağlar gibi dik daireye, geçmişe göre daha kolay bir duruşa katkıda bulunur. Evet, hızlı ve beklenmedik dönüşler dengeyi iyileştirir. Dilimiz dik daireyi ve iki duyusunu konuştuğunda bunu hisseder. Bu arıtılan dengenin keyifli yükseldiği şarkıyı kim söyleyecek? Her yöne dönen ama merkezi sabit olan pusulalar gibi kendi dengemizi sağlarız. İnsansı ve çocuğun ilkel duruşlarını geliştirerek devamlı tekrarlarız.

Akışkan Türbülanslardan Hava Girdaplarına

Aptalca, basmakalıplıkta inat ederek katı kristaller üzerinde bükülmez çubuklar gibi yeryüzünde esnemenen, tamamen kaskatı hâlde bulunduğumuza inandığımız için asla akışkanlar mekaniği üzerine düşünmeyiz. Oysa eğri katıyı akışkanlaştırır. Gemi türbinini kesinkes deneyimlememiş olsaydık bacakların ve ayakların tekerlerinde yürüdüğümüzün farkına varırmıydık? Bu arada halatları çözerken aygıt ya da denizcilerin

Dionysos (şarap tanrısı) Roma mitolojisinde Baküs olarak geçer. (Çev.)

Miraç yokluğu aralar. Mucizelerin bol olduğu zamanlarda, bulunuş, hatta trajik olan, dünyayı cennete dönüştürdü. Artık bu uzun süreli yokluk, boş bir evrende yaşamın azizliğini ya da kahramanlığını gerektirir. Ardından dünyanın büyüğü bozulmaya başladı.

Giotto (1266-1337), *The Ascension* (c. 1303-1305).
Cappella degli Scrovegni, Padua.

tabiriyle *palangayı* değiştirdiğimizi söylemeyi unutmuşum.⁸ Yani yürümeden bisiklete geçerken temelde hiçbir şey değişmez, tekerden tekere, birinden öteki eşine geçilir. Yelken alıp kendimizi gemilerin erotik dairesel hareketlerine bıraktığımızda da bedenimizin daha esnek ve akışkana dönüşmesi dışında hiçbir şey değişmez.

Hatta hava türbölanslarının, yine, yarım daire kanallarımızı yani iç kulak labirentini ve vagus sinirini geçici olarak kontrol altına alıp huzur kaçıran düzensizlik içinde estiği alçak rakımlarda beden kendisini bir uçağa emanet ettiğinde daha da esnekleşir ve akışkanlaşır. Küçük bir uçaktan dünyanın, kişinin veya kadının bedeninin bu koşullar altında nasıl algılandığını öğrenmek için “kuzeyden gelen fırtınadan” çıkmış olmak yeterlidir. Ama lanet olsun ki organizma basit ritmik hareketlerden sallanma ve yalpalanma ile karmaşıklığı birleşen dönemsel dalgalanmalara doğru adım adım nasıl gidileceğini sonra da bir enerjiyle kendisini bu kırılgan kuşun kaotik salınımlarına doğru fırlatmasını bilir.

Düzen ile Düzensizlik: Yaşama Doğru

Organizma bunları yapabilir, yapmak da ister çünkü kalpten beyne bütün yapısında bu titreşimleri ilişkilendirir. Çalışma sonunda laboratuvar masasında aval aval duran kalp sakin ve düzenli ritimlerle atar, göğüsün tam ortasında yaşarken ise hayatta kalmamızı sağlar, gri maddeden çıkan sesler kadar ani ve kestirilemez kaosun attığı voltalarla bütünleşir. Bir saatin dünyanın düzen ve düzensizlikten doğduğunu ifade etmek için saçma bir barometreye komşu olduğunu düşünmek gibi bedenimde de sinüs eğrilerinin altında aval aval yatıran elektrokardiyografi ile zekânın uyanmasıyla kaos çıkaran elektroensefalogram arasındaki akranlığı seviyorum. Peki,

burada duygunun yeri neresidir? Sıkıcı, tekdüze bir kalbin pır pır edeceğinden şüpheliyim. Ne mutlu ki bilim böyle bir intizamın sağlık için tehlikeli olduğunu gösteriyor: Sağlığımızı sadece kaotik bir kalbe borçluyuz.

Böylece dört ayaklı pozisyon ya da dik duruş gibi dengenin kolayca kurulduğu düzenden daha sarsıntılı bir ortamda keşfedilen yuvarlak yürüyüş, sarsılan bisiklet, yalpalanan gemi, türbülanslı uçak gibi ince dengeler çeşitlemelerine varırız. Bu şekilde öğrenmeyle yaşanan macera yaşamın merkezine giden güzel bir yolculuğa eşittir. Neden mi? Kararlı yapıda olmasına rağmen enkaz olan tekneler saymakla bitmez, bu bir yana. Ancak Saint Pierre-et-Miquelon'da morina balıkçıları Kuzey Atlantik rüzgârında yalpalanan kayıklarında alabora riskini göze alarak dalgaların öfkesine çok daha iyi dayanabilir. Çünkü gemi ne kadar yer değiştirirse batma ihtimali o kadar azdır; gemi kendisini dalgaların yüksekliğine, beklenmedik çekmelerine, şiddetine göre ayarlar. Sarsıldıkça dengesi sabitlenir, yalpalandıkça emniyeti artar. Hiç kuşkusuz denizlere açılmamış Antik Çağ bilgelerinin *ataraxia* olarak adlandırdığı çalkantı yokluğunda bedenimiz böylece kendisi i batırır. Âdet döngüsü, yırtılan zar, hamilelik, doğum, emzirme ve adet döngüsünün geri dönüşü... bu karanlık ve kaotik fırtınalar kısa varlıklı erkek cinsiyetine yabancısıdır: Döken kadınların⁹ daha uzun yaşamasının bir sırrı. Nasıl mı?

Bu sırrın açıklaması 'değişken' [*versatile*] ve 'dökmek'te [*verser*] gizli. Yaşayan beden aslen nasıl tanımlanmalı? Göreceli ve geçici biçimli değişmezliğinden ufak sonra daha şiddetli sapmalar geçirerek başta düzenli yuvarlanmalardan kaosa çekilen, tehlikelerle sonsuz yoklukta ölmeden önce dengesini güçlendiren beden olarak... Beden çeşitlemelerle kararlı hâle gelir, kararsızlıklarla dengelenir, düzensizliklerle yapılır, bozulmalarla düzene girer; en sonunda değişmeyen değişken canlı ileri [-e doğru/*vers*] gider: Bedenin kararlı,

femmes verseuses, verser (dökmek); *vers* (-e doğru) ekini içeriyor. (Çev.)

yönelimli, dönen, ritmik ve en sonunda kaotik biçimde akan zamanı; kalbin, kafanın, saatin, barometrenin, düzenli ve düzenli olmayanın zamanını –böylece Schrödinger’in yaşam biliminde öngördüğü bu kristal düzensizlik [*apériodicité*] buraya, kendi özduyumsal deneyimimize çıkıyor– sinüsün, türbülansın ve bilmediğimiz daha nice zamanları da içinde barındırır. Bilge doktorlar Hermes’in asasını amblem olarak benimser: yılanlar ve asa. İşte kadın bedeninin beklentileri...

Yaşamdan Ruha Doğru

Üniversite yüksek atlama şampiyonluğumdan daha çarpıcı bir anım var mı? Uzun, cılız ve yakışıklı Malili dev Tiam Papa Gallo suratındaki o gülümsemeyle beni sürekli hiç uğraşmadan hırpalardı, bense onu hiç kıskanmadan, Fransa’da ilk defa iki metre sınırını aşma rekorunu gözlerimin önünde kıran bu meleğin yanında kendimi zayıf ama heybetli bir solucan gibi görürdüm. O, ince bacakları üzerinde üç dört adım yuvarlayarak uçardı, bense sürünürdüm. Neden sana Kutlu Şimşek¹⁰ demeyi akıl edemedim ki? Sevgili eski dostum Tiam, eğer çektiğin sıkıntıların ardından yaşam beni okuyacak kadar güzel olursa şunu bil ki o lütuflu öğle sonralarında bana insan bedeninin coşkulu ve akıcı şeffaflığını öğrettin. Ragbideki *line-out*’tan voleybolun smaçlarına, basketbol savunmalarından kalecinin havadaki kurtarışlarına, hücum paslarından trambolinin üzerindeki uçuşlara... zıplamanın olmadığı bir spor söyleyin bana. Havaya yükselmek için mi icat edildi tüm bunlar?

Son 50 yıldır tükettiğimiz ilaçlarla obez domuzlara dönüştüğümüzden, bedenimizin yerçekiminden ona uyarak kurtulduğunu unutuyoruz. Mideye indirilen fazlalık tını bastırır. Mezara yaklaşırken beden mahir nefeslerle örülü olduğunu

¹⁰ *Tenten Tibet’te* kitabındaki Budist keşiş. (Çev.)

büyük bir sevinçle hatırlıyorum. Elbette, tuttuğu desteği kaybettiğinde beden yaşamını tehlikeye attığı o duvarlardan düşer, aşağı kayar ama yüzlerce baş döndüren dönüşlerle dengenin yollarını öğrendikten sonra nasıl havalanacağını bilir. Düşük yoğunluklu, delinen kanalların, boruların, ağların içinde ince akışların tekerler üzerinde dolaştığı, yüzdüğü, dans ettiği, hız yaptığı, havai et suya yakın yoğunluğuyla yüzer, hatta hiç sorun yaşamadan havalanır. Her yerde, delikli ve dopdoludur, göğüste oksijenin mutluluğuyla, kemiğin ışığıyla bedenün üst tarafında yeni daireler olarak eklenir: Omuzlar, kollar, boyun, kafanın arkası, kanat boyu şeklinde ortaya çıkar, yukarıda, aşağı bedende olduğundan daha çok bulunur. Ten ilhamla havaya yayılır, görme duyusuyla ışığa nüfuz eder, ısıyla derisi esnekleşir, esnek kaslarla taşınır, sınırlarla özenle gerilir, sesle yüceltilir ve dikleşmeyle havaya yükselmeye davet edilir. İşte tersine dönerek dike doğru dönüşen ten...

Akış dediğimizde bilim insanlarına öykünürüz; *nefes* bizi düşük çeneli ya da daha kötüsü spiritüalist gibi görünmemize neden olabilir ama her ne olursa olsun ikisinde de aynı dolaşımlardan bahsederiz. Sıvı ve gaz fabrikaları, moleküller, elektrik veya kimyasal sinyaller, açık ve incecik zarlarımız ile akıcı dünya arasındaki alışverişler karmaşık döngüleri getirir. Döngülerin akışkanlığı aşağı uzuvlara bağlı katı tekerlerin hantallığını incelikle devralır. Az önce de bahsettiğim üzere karışımların ve belirsiz iletişimlerin yarattığı girdaplara kıyasla ansızın meydana gelen yalınlık bu döngülerde derme çatmadır. Tekerler üzerine tünemiş ya da yükselmiş olarak yüzlerce döngü üstünde bir yükseklikte kendimizi artık daha ustaca sürerken buluruz. Bu çoklu döngüler birlikte çalışır, geçici ve devamlı yeniden alınan dengeye doğru birleşir ancak bu döngüler oksijen, alkol, endorfin, çağrı ya da bilgi akımları ile salıncaklardan veya valslerden bile daha fazla sarhoş eder. Jimnastik, dans ve yüksek atlamayla sersemleyen insanlardan ziyade kola ve gazetelerle uyuşturulan insanlar biliriz. Bizi yere doğru çeken vertigoyla nasıl duruşun dikliğini bulmuş-

sak aynı şekilde iç çevreye ait bu sayısız ince girdaplar ya da çevremizle yapılan saymakla bitmeyen alışverişler arasında hesaplanamaz çoklukların üzerinde süzülen bir sabitlik gibi hareketsiz kanatlarıyla görünmez türbülanslara yaslanan bir kuşun havada asılı kalışını elde ederiz.

Birleşimleriyle gittikçe daha hassas incelikler çıkaran dış çemberlerle dolu delik deşik bedenden dik ruh belirir, doğar, fışkırır ya da hafifleyen etten uçan tin ortaya çıkar. Canlılık ya da dillerimize rüzgârların nefesi olarak çevrilen ruh, hafif buhar, bedenın en dolaysız özduyumsal deneyiminden oluşur: Önce katı dolaşımlardan ve yürüyüşlerden, sonra alınan enerjilerin dengeli alışverişlerinden ya da metabolizmanın sayısız döngüsünden ortaya çıkar. Işığımız yaşam boyu rüyaların ince dokusunda yaşayabilelim diye sislere tinsel sinyaller atar. İşaretlerin arasında geçen zamanımın ardından sis gibi yukarıdan kaybolurum.

Terk Ediş

“Acımızı dile getirmeden önce, ellerimizle acıyan yeri gösteririz. Beden, yönünü ve anlamını kavradığı için haykırarak konuşan kısma doğru kutuplaşır. Dilin kökeni acı çekmekte mi yatar?”

Annenin rahminden çıktığın günü hatırlar mısın? Hangi tiz çağrı seni sıcak banyondan, uykulu yalnızlığından çekti? Bu çıkış iki kez yeniden başlar: Çocuklukta icat edilen yeni bir yaşam ve 15 ile 25 yaşları arasında belirleyici iradenizin etrafına kurulan garip yerler, zamanlar, sosyal çevreler. Cesaretini topla arkadaşım, ben de geçidi geçmen için sana kolumu ödünç vereyim. Elim seninkini arar ama bulamaz. Artık benden çok uzakta, bir dağ selini görürsün karşında, bense dağın ağzına deniz seviyesinden bakarım. Şimdi diğer aşamaya geçme sırası bende.

Şans bazen anlamsız tesadüflere anlam verir: kendini trampolinin zevklerine adanmış bu genç adam, ayaklarını göğe çevirerek çatının kenarlarına ulaşır; bir durak tabelasının önünde: Evinde! Dikdörtgenin ana köşegeninin köşesine gömülmüş, gelişmemiş tarafında beden, evini yüksekte inşa eder.

Trampoline, Bordeaux, 1987.

Bu sarı süpürge, berrak gökyüzündeki bu karaçamlar, rüzgârın bas sesindeki bu yoğun sessizlik, ufukta tepe hatlarının güzelliği, uzayın havada asılı meditasyonu, yağmurun melankolisi, kalbin sırrı, bedenin acılarından çıkan dik bir coşku, içine dalmamla beni kendimden geçiren dünyanın uçsuz bucaksızlığı; yaşam yürek burkan birkaç ayrılığın ardından beni yavaş yavaş sıvı dolu mağaraya embriyo olarak koydu. Sen kendi yaşamını doğururken yaşam kendisini benden teslim ediyor. Senden çıktığında ben de ondan çıkacağım. Garip bir çıkış bu, ölüm bizi dıştan kovuyor. İnsan dışarıyı nasıl terk eder? Birbirinden ayrılan şeylerden nasıl ayrılır?

Tıpkı doğum vakti yaklaşan bebeğin anne iskeletinin çağrılarına ve nabzına, ana uyarıdan önce saatin vuruşlarına uyması gibi ben de dünyanın tahliyem için olan gayretlerinin gıcirtısını çoktan duymaya başladım. Gerçekten de kayalarda ve bitki örtüsü arasında hiç bu kadar yumuşak renk tonları görmemiştim, esintide ve çiçek tozlarının örtüsü arasında böylesine gizli bir ahenk duymamıştım, bahar rüzgârlarıyla ve su burgaçlarıyla hiç böyle okşanmamıştım. Evren ile organizma arasındaki beden bedene olan o dingin denge sonatın sonunda kuğu şarkısını, müzikal akorun mutlak mükemmelliğini çıkarmalı. Sapmalar sessizliğe indirgendiğinde acı huzursuzluğu atılımlarda bulunur, yabancı denizlerin adalarına sürüklenir, cesaretin tırmandığı ya da yükselen neşenin alçaldığı eğim düzleştiğinde manzara saf bir ılımlılıkla ruhla yeniden birleşir, nesnel ve bedensel ruh her şeye ulaşır. Bilgiler, durağanlıklarıyla tamamlanır, dış ve iç derinlikleri ayırt edilemez olur. Yokluğum, bütünün ortasında, kül gibi saçılmış, açık dış cephede gizlenecek. Yoğunluğunuzu benimkinin kaybolduğu bu dünyadan alın.

Bedenleşmeyi diledikten sonra, Kutsal Kitap'ta da yazdığı üzere, seyreltilen göklere yükselen İsa'nın derslerini mucize olmadan böyle yaşıyoruz.

Bilgi Vertigoları

“Belirsiz olarak doğdun; birey olarak yaşarsın; tür olarak yaşlanacaksınız.”

Ayağın biçimi, etkin dairesel gelişimi, kendilerini ilinx oyunlarına ve ritmik sanatlara adayanların veya pedallı makinelere bırakanların acıları ve zevkleri, kuşkusuz, ama her şeyden önce sörf yelkeninin, yelken kanatın, paraşütün saf harikaları... Dilimizin zihin diye tarif ettiği lütuf alanında ne kadar da fazla çıraklık var. Korkuyla, dengemizi sertliğe, dik açığa ve kareye borçlu olduğumuza inanırız; otururken, uzanırken, hareketsiz ya da gevşemişken ayakta ve hareketli hâlimize göre daha rahat hissederiz. Yürüme eylemi dairelerin yayları üzerine binmek olduğunu gösterdiğinde ve diğer ulaşım lar bizi ilk acıdan sonra coşkuya soktuğunda ansızın hatamızı anlarız. Girdaplar, tökezleyen küçük çocuklara ve acemi yetişkinlere bu vertigoyu verir. Başlangıçta kötü ama bir süre sonra hoş olmaya başlayan bu vertigoyu bisiklete binmeyi, vals dansını veya dalgaların tekrarlanan kıvrımında açılan tekneyi yeniden öğrendiğimizde yeniden keşfederiz. Piyadeler gibi ağır ağır yürürken birden kendimizi bisikletlerin üzerinde, müzikte ya da denizde buluruz, eskiden sakarlığımızı yaya olarak sürüklerken şimdiye göre daha kötü işlediğimizi keşfederiz. O hâlde yürüyüş; pedalın, valsın, gemi omurgasının veya hava türbülansının hareketinden bir durum olarak karşımıza çıkar. Şarkıda da dediği gibi geminin bacakları çıkacak mı, anneciğim, yoksa bir mucize eseri suda mı yürüyeceğiz?¹¹

Katı dengeden ikinci bir duruma doğru, paradoksal ve saf bir başka durgunluğa devamlı geçişin tanığı olarak bu

Maman, les p'tits bateaux isimli çocuk şarkısının ilk kıtası şu şekilde: *Maman, les p'tits bateaux/ Qui vont sur l'eau/ Ont-ils des jambes?/ Mais oui, mon gros bêtal/ S'ils n'en avaient pas/ Ils ne march'raient pas; Anneciğim, küçük gemiler/ Suda gider/ Bacakları var mı gemilerin?/ Koca şapşalım, var tabii/ Bacakları olmasaydı yürüyemezdi ki* (Çev.)

bedensel vertigo nihayetinde beklenmedik hareketlerle farklı bir biçimde kararlı hâle gelir, yönümüzü şaşırtan dünyaya her girişinde, alışkanlıklarımızı [*habitudes*] keşfederek tersten şaşırtan, bedenin karmaşık yönelimlerini [*habitus*] sürdüren, öngörülemeyen yeni bir mantıkla deneyimlenir. Bilgi ve zekânın hakiki sarhoşluğu, mucit keşfin mistik coşkusu; bisikletin, salıncağın, uçağın, üst güvertenin, saçlardaki rüzgârın, yeniden birleşen âşıkların sallanma ve yalpalanma sevincini beraberinde getirir.

Geometrinin Bir Kökeni

O hâlde bedeninizi zekânın vertigosuna açın. Örneğin Öklid'in *Tanımlarında* ilk satırlarda aksiyomlar ve postulatlar dizilerinden de önce Yunan dili en basitinden alçak noktaların en aşağısında gitgide daha karmaşık ve ince dengeler kurar. Devamlı eğimlerle giderek daha yüksek ve baş döndürücü olur, düz ve dört ayaklı masaya, sonra da daire ve çapına doğru; bir eşkenar dörtgenin noktasına, tepedeki dik ve dönen eksenine, en paradoksal bir duruş hâli alır. İnsan neredeyse bu ilk satırların en hızlı bu yüzden de en soyut biçimde *homo erectus*un yüzlerce kez doğrularak yürümeyi sonra koşmayı öğrenen çocuktan, tırmanmaya başlayan dağcıdan, göğüslediği cesareten, görünüm değiştiren İsa'dan, piramidin gölgesinde dikilip teoremini keşfeden Thales'ten ve 100 metre koşan atletten aldığı uzun tarihi 10 düzgün sözcükle anlattığını ve özetlediğini düşünür: Yaşam, başlangıcından bu yana kararsız ve nadir yeni dengeler icat etmeyi sürdürür.

Bu yapıyı mekaniğin rasyonelliği barındırdığı için geometriyi öncelediği fikrinden yola çıkarak özenle anlatan *Geometrinin Kökenleri* [*Les Origines de la géometrie*] (251-259) bu en dolaysız şekilde ama cehalet yüzünden (bu arada söz konusu cehaletin bedenin akademik dille bazen ikizkenar

ve kenarları eş olmayan üçgenlerin ya da dizlerin açılarını ifade etmek için bacaklar anlamında kullanılmasıyla ortaya çıktığını belirtmek gerekir) en gizli biçimde gerçekleşen ortaya çıkışlar ya da belirmelerden kaynaklı bir dikkat değişimiyle yürüme ve duruş deneyimini aynı yükseklikle, aynı öğrenmeyle ve eşkenar dörtgenin en uç noktasında, düzlükten baş döndüren daireye giden aynı geçişle es geçmişti. Bu arada aklıma gelmişken, Epikürcüler ve Lucretius için fizik, benim de önceden belirttiğim üzere, şeyleri meydana getiren girdapların engel olduğu muazzam bir dik düşüşle başlar. Bedenden yaşama, yaşamdan zihne ve sonunda bilimlerin hakikatine doğru giden yol açılır.

Matematiksel Beden ve Tuvaz:

Uzay ve Zaman

Arşın, parmak, adım ve ayak... bu eski ölçü birimleri sanki her şeyi ölçmeye muktedir beden üzerinden ifade edilirdi. Bedenin aldığı sinyalleri değerlendirmek için kurduğu mükemmel yolun farkında olan çağdaş fizyoloji bu antik sezgiyi doğrular. Bu ölçü birimlerinin ayrı bir kolaylığı vardır. Bunun aksine örneğin Dünya'nın ölçüsünü veya bir atomun dalga boyunu benimseyen metrik sistem özne-bedeni terk eder: Bilim özneli nesnel ile değiştirir. Eski ölçü birimlerinden biri olan ve yaklaşık iki metreye denk düşen tuvaz, Latince *tendere*'nin, yani *germek* fiilinin [*tendre*], dişil sıfat-fiil hâli *tensa*'dan gelir. *Germek* fiili [Fr. *tendre*; Lat. *tendere*] alabildiğine uzanarak her şeyi kapsarcasına Fransızcada uzatmak ve genişletmek sözcüklerini türetmiştir. Bu demek oluyor ki, öznel ölçüm tuvaz, nesnel ölçüm anlamdaki aynı sözcük olan uzatmak ile ifade edilir. Ancak uzuv gerilmeleri i kas ve eklemlerden gerçekleştirdiğimize göre o zaman bu sözcükler söz konusu ölçülerin özne-bedenen ortaya çıktığını göstermez mi? Nasıl karar vereceğiz?

Latinedeki *tendere* aynı zamanda Yunancada bir zamanlar zamanın kaynağı olarak *τεμνω* [*temno*] ile aşık atan *τεινω* [*teino*], yani yine *germek* [*tendre*] ya da *tutmak* [*tenir*] anlamına gelir: Dönemin bilginleri Yunancada bu iki yarışan sözcük konusunda devamlı süreyi uzatan etimoloji ile süreyi devamlı olmayan elemanlara bölen etimoloji arasında kaldıklarını dile getirirdi. Yani eski anlamıyla bu köken eşzamanlı olarak uzay ve zamanı ifade eder. Uzay gerilmeler ve süreklilikleri gösterse de bunlar uzayı zamandan çok iyi ayıran özellikler değildir. Bir cismin kapsadığı *miktar* [*contenance*] kapasite veya hacim anlamına gelir; *şimdi* [*maintenant*] ise şimdiki ânı işaretlemeyi değil avucun içinde tutmayı belirtir: Bu iki kardeş sözcük¹² hakikaten de aynı atadan, *τεν*'den [*ten*] gelir. Gerilme [*tension*] katılık ya da esneklik, kalıcılık [*tenacité*] ya da dikkat [*attention*]¹³ olarak tanımlanabilirken o zaman hangi önyargılı fikirler kimi filozofları genişletmenin yoğunluğu kapsamasına karşı çıkmaya ikna etti?

Bir tensör istenildiği kadar çok boyutta tanımlanabildiği için bedenın koştığı ve gerindiği uzay-zamanın bizzat kendisi olarak da düşünülebilir. Birinci dereceden tensör, vektör, hareketi çizdiğinden dolayı istediği şekilde hareketleri bir bir taramaz mı? Einstein uzay-zamanı kısmen tensör hesabı sayesinde keşfetti böylece bu hesap matematiğın yönettiği katı bir dilde, uzay-zamansal bir sezgi tuvalında kendini yeniden bulmuş olur. Dil, sanılanın aksine beynin değil bedenimizin tensör gibi çalıştığını uzun zamandır biliyormuş gibi dallarını ve köklerini yayar. Bedenin her duruşu; denge, hareketler, esnemeler ve bükülmelerle birlikte çeşitlemelerinin ölçümlerini de varsaydığından ve bunlarda uzmanlaştığından bu vektörel fonksiyonlar tensör bütünleşmesi şeklinde genelleştirilmelidir.

contenance ve *maintenant* içinde *tenir* (tutmak) fiilini barındırır. (Çev.)

¹³ Türkçede kalıcılık ve dikkat; gerilme anlamını karşılamaz. (Çev.)

*Adımlar yavaşlar, tekerler durayazar: zaman, saman yığınlarıyla
ahenkli hâle gelir, şimdi ufukta uzanır; hasat bitti, buğday ve tes-
limat; sürme ve öğrenme başlar; annelik çiçekleri, engin dinginlik.*

Jean-Pierre Laurens, *The Spouse in Mourning*.
Musee du Petit Palais, Paris.

Eğilirsem bardağa ulaşamam ama sandalyemden kalkmadan kolumu tekrar uzattığımda kulpunu kolaylıkla yakalayabiliyim; hatta bileğimi biraz daha çevirdim mi tersduran gövdesini kavrayabilirim. Boru anahtarıyla ulaşması zor civatayı sıkabilmem için omzumu bükmem gerekir. Aynı şekilde tırmanırken ulaşamayacağımız bir tutunma bölgesine nasıl ulaşırız? Çalarken parmakları açılan bir piyanist serçe parmağının mi notasını vurabilmesi için oktav geçişini nasıl unuttur? Serbest düşüşe geçerken paraşüt açıldığında yaşadığımız ani şokla ne kadar büyürüz?

Hayvanın hareketle ayırt edildiği söylenir. Buna insanın uysal esnekliği de dâhildir ancak diğer hayvanlarla paylaştığımız incelikli kapasitesi yüzünden bu esneklik yalnızca dönüşümler, çalışma, hatta duygu ifadeleriyle birlikte uzuvlarımıza ve kaslarımıza birkaç santimetre ekler, elbette arşın değil, ayrıca uzuv ve kas eklemlerine en üst hareket noktasında birkaç dakikalık açıda ekler: Artı değere güvenebiliriz. Yumuşak ve sağlam uzuv ve kaslarımız esnemek bir yana kırılmadan ya da kopmadan bükülebilir, gerilebilir ve uzayabilir. Ayrıca esnerken ve dönerken belli bir toleransa sahibizdir. Bir geminin ip ya da halat gerginliğinden daha iyi gerilerek aşkın bir gerilmeden faydalanırız. Bu aşırı esneklik olmadan dağın yüzeyinde ulaşamayacağımız tutunma yerlerine ulaşamaz, buraları tutuş biçimimizi şekillendiremezdik. Bu tolerans payı olmadan kim dans edebilir, nasıl yoga yapılabilir? El becerisi de işte veya sanatta kendi payını alır. Gerginlik, esnemek insanlığın ayırt edici bir özelliğidir, hakkıdır. Yunanlıların ‘uzanan’ anlamına gelen Procrustes’i, efsanevi haydutu, mitolojiye göre kurbanlarını farklı bir yatağa yatırır, boyu yatağa kısa gelenleri baştan aşağı çekerek, fazla gelenlerin de dışarıya çıkan kısımlarını keserek kurbanlarının üzerinde gücünün sınırlarını zorlardı. Böylece Procrustes eziyetin ve işkencenin simgesi oldu. Bedenimiz de aşklar ve işkenceler arasında kendi sınırlarını deneyimler.

Uzatma gibi *çaba* sözcüğü de etimolojik olarak bu fazlalığı ifade eder.¹⁴ Esneme çabası çeken kuvvetten öte, bu ilave uzunluk ve açıdan yararlanır: Çeşitli ama sınırlı, sınırlı ama çeşitli, git gide, biraz daha... Gücümüzü kullanmakla yetinmeyip bu fazlalığı da kullanan çabamız... Onun sayesinde yapamadığımızı yapıyor, ulaşılmaza ulaşıyor, sorunlu yerleşeni dışarı çekiyor, içinden geçilemezi temizliyor ve eğimin etrafından geçiyoruz. İşte beden sapkın ya da ilahi fazlalığı embriyo gibi gelişen bu artı değeri öğretir bize. Onu nasıl aşacağını ve başka yerlere nasıl gidileceğini bilir. Bu, potansiyelimizin ve gücümüzün güzel bir kanıtıdır.

Beden ne yapabilir? Daha fazlasını? Kim bilir? İdmanın sözcüğün tam anlamıyla genişlediği aralığa, Procrustes'in ve piyanistin aralığı gibi, bağlı olarak cevap hem evet hem hayır olabilir: Mi'ye ulaşacak mısınız? Hayır ve evet. Cevap evet ise yaşam patlar, neşe yükselir. Ancak ahlak ve fazlalığı aşma vaazında bulunmadan önce imkânsız aşklara acı noktasına varacak kadar esneyen kaslar ve tutkularla bile asla erişemeyeceğinizi hatırlayın. Peki ya zihin, kişinin doldurup doldurmayacağını bilmediği bu yarıktan doğmuşsa?

Siz siz olun, matematiksel bedeninize hayran olun: Dik uzanan, eğilen, fırl fırl dönen iskelet; eksenler, noktalar, düzlemler ve simetrilerle uyumlu bir uzatmada önemli rol oynar; iç kulağın yarım daire kanalları, denge ve hareketle ilgili bilgileri üç dik düzleme yansıtır; kaslarda ve eklemlerdeki alıcılar konumu ölçmekten çok söz konusu büyüklüğün birinci, ikinci ve üçüncü türevlerini oluşturan hız, ivme ve sarsıntıları ölçer. Bu diferansiyel elemanlar kümesi, sınır ağların beyne doğru yükselişiyle orantılı olarak bütünleşir. Böylece beden Öklid geometrisini, Kartezyen ve kutupsal koordinatları, sonsuz küçükler analizleri, tensör hesabı gibi vektör alanlarını hesaba katıyormuş gibi çalışır.

Thales'i Büyük Piramidin dibinde meridyen güneşine bakarken dimdik ve ayakta tarif ederken bedeninin en gizli

¹⁴ Ses tekrarlarıyla söz oyunu yapılmış: *uzatma* (*extension*); *çaba* (*effort* - köken olarak *ex* [dışına/dışında] ve *forcier* [güç] sözcükleri in birleşiminden gelir); fazlalık (*excédent*); ifade etmek (*exprimer*). (Çev.)

isteklerine nasıl da itaat ettiğini anlamış mıydım? Sanki bedenini güneş tanrısı Ra radyografik ışığıyla deler gibi iskeletin şeffaflığını, işitme organını, baldır kaslarının sakinleşen gerilmelerini yeterince gözlemlemiş miydim? Öğle vakti gerilmiş uyluklarından tam zırh içinde Öklid uzatımının çıktığını hissetti mi? Leibniz'in sonsuz küçük sezgilerini ters rüzgârların onu Thames Nehri'nin ağzında günlerce alıkoyduğu, yuvarlanmaların gevezeliğine algoritmasına çalıştığı uzun bekleyişinin koşullarıyla ilişkilendirmeye kim cesaret edebilirdi? Öngörülebilir ve öngörülemez binlerce yer değiştiren eğilime atılan kas alıcıları iki ya da üç dereceli diferansiyelleri değerlendirdiyordu: Thales'in bile... Hayır, *küçük algılar* yeni hesabı bedene uygulamaz, yeni hesap bu algılardan doğar.

Matematiği icat etmek ister misiniz? Bedeninize, şeytani Platon'a danışın: büyük filozof *Menon*'da geçen cahil kölenin geometri bildiğini unuttuğunu iddia ederken İdealar kuramı da yazarından ve 2000 yıllık köle ruhlu taklitçilikten apaçık ortada olan bir hakikati sakladı: Tüm bedenler geometri bilir ama bildiğinden habersizdir. Bedenin zenginliklerine kör olduğumuz için onları görenlerin ne yaptığını bile göremiyoruz: Yaratıcılar keşiflerini mükemmel bir içduyuma borçlu.

İşe Yararlılık ve Kiplik

Poincaré bu gerçeği basitçe açıklar. Katı nesnelerin bedenimizle uyumlu olduğu bir dünyayla olan ilişkilerimize uyum sağlayarak daha işe yarar olduğundan belirli bir geometri veya matematik türü icat ettiğimizi iddia eder. Öklid geometrisi iskeletten, izdüşümsel geometri görüşten ve topoloji deriden çıkar. Kesinlikle. Kesinlikle bir mekân kendisine çıkan yollar kümesini, takas yapar gibi, etrafına bağlar. Bunu söyleyerek Poincaré yalnızca belirli bir geometri grubunu tanımlar. Oysa amacımız sadece yerlere doğru gitmek değildir: Aynı zamanda yerlerde bulunan şeyleri taklit ederiz; oynarız; kaçtıklarında yakalamaya çalışırız; yeriz çünkü lezzetlidir, okşarız çünkü hoştur, tehditkâr olunca onlardan kaçınmaya ya da arzudan

titreyerek onları cezbetmeye çalışırız. Pek çok davranış, pek çok gerilme ve hareket, pek çok dönüşüm... Beden sadece hareket etmek için değişmez, başka binlerce olası eylem için dönüşür. İmkânsızlık söz konusu olunca başarısız olur ama sonra bu duruma tepki verir. Kaybederse gerekene boyun eğer, ona katlanır, üzerinde düşünür hatta daha iyisi, onu üretir.

Dolayısıyla *nasıl* sorusu (Fr. *comment*; Lat. *quo modo*) ile pozitivist sorgulamanın popüler bir çeşidi olarak Poincaré'nin işe yararlılığı kendi içinde bir kipler felsefesi gizler:¹⁵ olasılık, olanaksızlık, gereklilik, olumsuzluk. Bedenimiz yalnızca Condillac'ın heykeli gibi sabit değildir, devamlı hareket eder: Önceden de söylediğim üzere görme yalnızca hareketli ziyaretlerle anlaşılabilir; Molyneux'nün kör adamı küpün veya kürenin yüzeyinde parmaklarını uzun bir süre hareket ettirerek şekilleri tanıdı. Bedenimiz yalnızca hareket etmekle kalmaz, devamlı beklenmedik binlerce biçime girer: dönüşür. Sabitlikten öte hareket eder; hareketten öte değişir; bazen gerekli, genelde olası, bazen de olanaksız olan bu öne kestirilemeyen dönüşümler ancak olumsal olarak tanımlanabilir. Bu noktada yine dört kiplik kategorisiyle karşılaşırız. Nasıl ki beden Poincaré tarzı hareketleri sonsuz defa genelleştiriyorsa kiplik de Poincaré'nin işe yararlılığını genelleştirir. Dengedeyken beden sabitliğe ya da gerçekliğe indirgenemez: Gizilden daha az gerçek olarak potansiyeli hedefler, daha iyisi kipte yaşar. Orada-olmaktan öte hareket eder; sadece buradan oraya gitmez, şekil değiştirir, şeklini bozar, dönüşür, sıklaşarak esner, biçime girer, biçim değiştirir, başkalaşır... Çok şekilli, çok biçimli beden... onu kabiliyetli diye tanımlarsanız ancak bu çeşitlemeleri durdurabilirsiniz. Beden kabiliyetlidir. Bu kapasite belirsiz bir integral gibi, duruş ve yüz buruşturma, hareket ve pozisyonlardan oluşan bir açık kümeyi özetler. Bedeni memnuniyetle her pozisyonu hazırlayan bir ön koşul, bir ön pozisyon olarak tanımlayabilirim. Buraya kadar sadece *vers*'i [-e doğru] değerlendirdik. Sonuç olarak matematiğin diğer dallarının az ya da çok, o ya da bu konumla, o ya da

bu hareketle, o ya da bu gerilmeyle bağlantılı olduğu doğru olarak kalırsa kendimi bu akışkan kapasiteye tekabül eden evrensel matematiğe/dile [*mathesis universalis*] yakın bulurum. Evet, Platon İdeaların hüküm sürdüğü akledilir cenneti icat ederken sahiden yanılmıştı: En az beden kadar somut olan soyut matematik de kip düzenine girer.

Tek bir pozisyonlar dizisinin içinde dondurulduğunda bedenin gerçek ve somut olduğuna inanırız. Bu şekilde tüm programların evrensel kümesi olarak zihni yaratırız. Ancak insan bedeni her olası dönüşüme kabiliyetli olarak, kesin ve yalın bir şekilde tanımlanabilir. Eğer dönüşümleri kusursuz uygulayamazsa onları nasıl taklit edeceğini ya da canlandıracağını bilir. Böylece eskiden çok övülen, her zaman olası kümelere yol açtığından dolayı matematiksel icada derin kökler salan, doğru düşünme tarafından bugün bu denli nefret edilen zihin-beden ikiliği, insan bedeninin kiplere giriş kapasitesi sayesinde çözülmüş olur. Bilgisayarlarda da aynı şekilde zihin-beden ikiliğini uzaktan, yeniden üretiyor görünen yazılım-donanım ayrımı vardır. Ancak kesin konuşmak gerekirse yazılım da donanım kadar maddeseldir. Bu ayrım tamamen bir donanım parçası için yazılımın çeşitlenmesinden ibarettir. Böylece beden istenildiği kadar çok sayıda yazılım, duruş, bükülme, pozisyon ve hareket alarak bunları kullanabilir.

Tüm bunlardan da iyisi, beden gibi evrim de kip düzeni olarak karşımıza çıkar: Olanaksız olan olasılardan arasında kendisini sınıflandırır ve zorunsuz olanı zorunlu gibi gösterir. Devamlı olası, olanaksız, zorunlu ve zorunsuz arasında oynadığı için bilimlerin hepsi aynı çerçeveye girer: Yaşam beden gibi, bilimler de canlı bedenler gibi kiplidir.

Sonsöz: Uçuran Batmazlık

2000 yıllık tarih boyunca Arşimet'in en ünlü keşfinin basit öyküsünün değişmeden bize ulaşması için genelde yanlış olan zenginlikleri gizlemesi gerekir.

Çıplak mühendis, banyosunda; yüzen bedeni, bir başına, küçük bir küvette yüzen oyuncak tekne gibi, hacmiyle suda inip çıkıyor; küçük sallantı ve yalpalanmalara teslim olan çıplak uzuvları ufak gayretlerle yüzeyde kalmaya çalışıyor. O incelikli zamanlarda kimsenin şüphe etmediği yararsız varlıklı kavrama işini kim görüyor? Hayır, burada yalnızca çırılçıplak bir beden, şeffaf sıvı ve çok geçmeden sular aracılığıyla oluşturulan bir denge teoremi var.

Buldum, diye bağırıyor Arşimet. Halen çıplak, dışarı fırlıyor, sokakta bağırarak koşuyor; kaskatı, giyinik, siyasi, hareketsiz ve ayakta dikilen insanlar hayretler içerisinde agorada su ve ışık akan bu çıplak bedene, hakiki değeriyle gözlerini kamaştıran yalnız bir bedene bakmadan bakıyor; anne rahminden çıktığı günkü gibi çıplak, çocuk gibi sıçrayan, aparatsız, küvette, yerde ve havada bu beden batıyor ama yüzeye çıkıyor, yalpalanıyor ama yüzüyor, boğulmanın vertigosuna yem oluyor ama bu dikey kuvvetle sulardan kurtuluyor, ayağa kalkıyor ve küvetinden çıkıyor, yürüyor, koşuyor, nemli ayaklarının izlerini kumlara bırakıyor; nihayet, neşeyle sıçrayarak, rüzgârda uçuyor, bu buluşun meleksi fiilini takip ediyor: *Eureka!*

Eureka! Suda yalpalanan bedeni kaldıran dikey kuvveti buldum, diye bağırıyor. Ama suyun yanında hangi güç dik bedeni itiyor? “*Eureka!*” diyorum ben de, işte size genelleştirilmiş Arşimet teoremi: Özgün yaşama ve doğrudan öğrenmenin cesaretine dürüstçe dalan her beden onlardan yukarıya, dikeye, keşfe doğru yönelen bedene eşdeğer bir kuvvet alır. Dönmeler ve vertigo arasında yalnızca çıplakken bir şeyler bulabiliriz. Neşeyle yükseliriz.

Kim deney yapar? Beden. Kim icat eder? Beden. Peki, kutsal görü onu yıkayıp havaya kaldırdığında kim melek sarhoşluğundan yüzer, koşar ve uçar? Beden, evet, yine beden. Çıplak beden. Mantık ve belleğe sarılı beden, ikisi de mekanik –madem öyle onları makinelere bırakalım– kanatlı zekâ beden olmadan aptallığı ve ağırlığıyla kalır.

Yükseliş: Beden halatları işte şimdi çözdü.

Dizin

A

acı 24, 42, 43, 44, 46, 48, 91, 117, 118, 126, 133
adaptasyon 49, 77
ahlak 22, 32, 53, 96, 102, 133
aidiyet 56, 62, 89
akıl 25, 68, 76, 101, 103, 122; ~ has-
talıkları 25; ~ yürütme 101, 103
akışkanlar mekanığı 86, 118
akışkanlık 89
aksiyomlar 128
algı 18
alışkanlıklar 56, 128
anatomi 97, 98
anlama yetisi 70, 89, 97
anne rahmi 61
antik manyetizma 78
antik: ~ sezgi 129; ~ totemizmler 59
Aritmi 34
arkaik dört elli hayvan 13
arzular 53
aşk ilişkisi 91
ayakta duran insan 15
ayakta durma dengesi 34
Aydınlanma Çağı 68, 74
aylak insan 50
azizlik 25, 59

B

beden 3, 4, 5, 14, 15, 16, 18, 20, 26, 28, 32, 44, 45, 46, 53, 54, 55, 56, 62, 64, 70, 71, 78, 83, 89, 90, 91, 101, 110, 113, 114, 116, 121, 129, 133, 135, 137; ~ bütünlüğü 89; ~ deneyimi 44; ~ egzersizleri 16; ~ eylemleri 39; ~in anatomisini veya fizyolojisi 98; ~in Belleği 77; ~in cevheri 64; ~in duruşsal tepkileri

94; ~in eylemleri 94; ~in gelişimi 53; ~in iç düzeni 19; ~in karanlığı 45; ~in materyal bilgisi 98; ~in organları 98; ~in varoluşu 64; beyaz ~ 19

bedenleşme 36, 62, 126

bedensel: ~ başarı 43; ~ bellek 80; ~ bilinçsizlik 46; ~ duruşlar 79; ~ hatlar 114; ~ simülasyonlar 94; ~ şema 70, 117; ~ taklit 83, 98; bütünsellik ~ şemalar 100

bellek 38, 77, 78, 79, 82, 83, 108, 110, 117

benlik 46

benzerliklerin soyut geometrisi 96

benzeşim 85

Beş Duyu 16, 34, 61, 68

bilgelik 30, 32, 68, 82

bilgi 25, 67, 76, 89, 116, 127, 128; ~nin antropolojik kökeni 73

bilinç 16, 29, 45, 46, 48; ~altı 35; ~dışı beden 77; ~ kaybı 45

bilinçsizlik 45, 46, 64, 113

bilışsel: ~ bilimler 70; ~ evrimler 116; ~ mevcudiyet ve işlev 70; ~ ve sosyokültürel modeller 74

birlik 49, 50, 89; ~ ruhu 89

bitkiler âlemi 61

biyokimyasal: ~ alıcılar 68; ~ replikasyon 78

bulaşıcı hastalıklar 43

bükülme 92, 136

bütünsel faaliyetler 18

C

canlı: ~ bedenler 136; ~ göz 19

canlılık 53, 124

cesaret 21, 28, 38, 52, 53, 134

cinsel organlar 21, 26, 28

D

Darwin'in yasaları 28

deney 137

deneyim 25, 34, 40, 113

denge 15, 25, 33, 34, 46, 48, 49, 90,
104, 114, 126, 130, 133, 137; ~ te-
oremi 137

dış dünya 67

diferansiyel elemanlar kümesi 133

dik duruş 121

dili işiten ruh 34

dişi cinsel organı 29

DNA sarmalı 84, 106

doğa tarihi 61

doğum öncesi konum 15

dokunma 19, 33, 67, 68

donanım 98, 136

dört ayaklı: ~ canlı 28; ~ pozisyon
29, 121

dört elli hayvan 15, 26

duran beden 28, 34, 85

duruş 64, 79, 121, 128, 129, 135,
136

duruşsal tepkiler 94

duygu 21, 132

duyu 16, 34, 61, 67, 68, 70

duyum 68; ~ verisi 100

duyumculuk 68, 70

duyusal: ~ arınma 68; ~ bilgi 68; ~
tepkiler 71

dünya fenomenleri 16

düz çerçeve 14

E

edilgen zevk 24

ego 16

eğiten beden 92

eklemler 19, 33, 65, 89

elektroensefalogram 120

elektrokardiyografi 120

embriyojenez 53

enerji alışverişi 114

enformasyon 97, 98

entropi 53

erdem(ler) 49, 52, 53, 67; etkin ~ 32;
fiziksel ve ahlaki ~ 39

erkek bedeni 62

erken bebeklik dönemi 71, 102

esneklik 26, 32, 40, 88, 98, 130, 132

evren 19, 35, 96, 126

evrensel: ~ bilgi 100; ~ hazne 53; ~
matematik 136; ~ özellikler 79; ~
sevgi 59

evrensellik 100

evrim 40, 76, 108, 112, 117, 136

evrimsel tarih 32

eylem(ler) 16, 25, 64, 113, 116, 135

eylemsel ve sembolik bilgi 100

F

faşizm 39

fibula 32

fiziksel bükülme 92

fizyoloji 70, 97, 129

fonogram 91

G

gece korkusu 22

genel fikirler 83

geometrik adlandırmalar 14

gerginlik 26

gerilme 130

gibon 13

görme 19; ~ duyası 68, 123

Görünüm Değişimi 62, 88

gözler 26

güvenlik arzusu 13

güzellik 30, 102

H

hakikat riski 16

halk sağlığı 44

hareket 14, 15, 21, 28, 29, 33, 46, 48,
53, 54, 64, 90, 94, 100, 107, 109,
112, 113, 132, 135, 136; ~ kabili-
yeti 40; ~ koordinasyonu 94

hareketli göz 18

hayalgücü 110

hayvan türleri 59

hayvanlar âlemi 58, 61

hiyeroglif 79

hominin 34, 108

homo erectus 13, 128

homo sapiens 56

I

içduyum 134
içgüdü 42, 97
içgüdüsel: ~ düzenler 112; ~ hayvan anatomileri 100
ideolojiler 43
iki ayağı üzerinde duran insan 15
ikiyüzlü ve yalancı söylem 18
iktidarlar 54
ilkel: ~ atalar 67; ~ durumlar 108; ~ duruşlar 118; ~ mimari 14; ~ moleküller 53; ~ teoremler 85
ilk insan 67
ilk sığınak 14
imgeler 61, 110, 113
insan: ~ bedeni 40, 62, 96, 100, 122, 136; ~ bilimleri 84; ~ evrimi 40; ~ öncesi durum 14; ~ ticareti 39; ~ türü 29; ~ zekâsı 21
insanlığın başkalaşimleri 54
intihar 24
irade 45
işitme: ~ duyusu 68; ~yi sağlayan kulak kepçesi 16

J

jest(ler) 19, 38, 45, 54, 55, 64, 71, 77, 80, 88, 90, 91, 94, 96, 97, 98, 110, 113, 117

K

kabuk 28, 29
kaburgalar 53
kafatası 21
kalkaneus kemikli ayaklar 32
katı: ~ denge 127; ~ dolaşimler 124
kavrayışlılık 68
kaygı hissi 13
kimyasal bileşim 79
koku duyusu 70
konsantrasyon 38
korku 13, 22, 24
koro 91
korporatizm 56
kristal düzensizlik 122
kurban edilmenin etnolojisi 39
kültür 30, 59, 68, 71, 102, 116
kültürel: ~ aidiyetler 74; ~ engeller 82
küme teorisi 90

küre 14

küresel beden görüşü 19

L

linx oyunları 127
Lucy Sendromu 107
lumpen-proleter ekonomi 39

M

mantıksal: ~ deneycilik 70; ~ veya biçimsel şema 94
matematiksel biçimlendirme 86
medeniyet 30
mediasten bölgesi 35
mekanığın rasyonelliği 128
metabolizma 18, 52, 53, 54, 124
mevcudiyet 46, 70
mimêsis 84
mimik 55, 79, 98
mistisizm 25
mitler 67
modern: ~ çağ 96; ~ dik duran i 13

N

nesnel: ~ bilgi 70; ~ biyoloji 94; ~ deneyim 83
nihai: ~ beden 94; ~ erdemler 32

O

oranlar analojisi 86
organik sistemler 98
organizma 14, 19, 22, 35, 53, 86, 92, 113, 120, 126
organlar 110
ortaklık 49

Ö

öğrenme 45, 74, 116
öğreten beden 82, 91, 92
ölü beden 19
ölümcül günahlar 49
öngörüler 83
ötekiler 16, 61
özduyumsal: ~ deneyim 122; ~ [proprioseptif] tanımlamalar 94
özgürlük 15, 54
özne 16, 29, 61, 113, 116, 129: ronları 16

P

palanga 120
pantomimler 64
patolojiler 46
postulatlar 128
pozisyon 107, 121, 135, 136
pozitif bilimler 84, 90, 92
prozodi 34

R

radıyografik ışık 134
rahmin değışken kılıfı 14
risk 13
ritmik: ~ hareket 19; ~ sanatlar 127
ruh 62, 97

S

saf doğa 15
sapiens 33, 56, 68
sembolik bilgi 90, 100
sendromlar 62
sentezlenme 78
seyirciler 91
seyir durumu 18
sezgi 38, 130
simbiyotik/ortak yaşayan canlılar 43
simülasyon 16, 56, 61, 70, 73, 83, 84;
~ teknolojileri 70
sinapslararası taşıyıcılar 68
sınır(ler) 18, 30, 35, 40, 45, 72, 94; ~
ağları 133; ~ taşıyıcısı 94; ~ ve kas
sistemi 25
sinüs eğrileri 120
siyaset teorileri 54
solunum 18
somatikle birleşme 97
sonsuzluk 66
sosyal: ~ bilimler 90; ~ Darwinizm 39,
44
sosyokültürel modeller 74
soyutlama 83
söylem 18
spor faaliyetleri 39
stres yönetimi 38

T

takım: ~ ruhu 39; ~ sporları 39
taklit 16, 28, 52, 55, 56, 59, 68, 70,
71, 72, 73, 77, 78, 79, 80, 82, 83,

84, 85, 86, 88, 91, 94, 95, 96, 97,
98, 100, 101, 107, 113, 134, 136
talus 32
teatral: ~ korku 22; ~ temsil 73
tehlike 15
tekilliğin bilgisi 82
teknoloji 32
temel duyuşsal zevkler 34
temel ve hayvani ilişki 14
teoloji 62
teorik ruh 19
tırmanış 18, 20, 26, 30
tinsel sinyaller 124
topluluk 16
topluluk 16
toplumsal koruma 44
topluluk sözleşme 42
trans organizma 92
trio 91

U

uykunun bilinçsizliği 64
uyuk kasları 29
uyuklar 21
uyum 19, 26, 40, 96, 98, 101, 106,
107, 134
uzamsal düzen 98
uzay-zaman 130
uzuv 46, 106, 110, 112; ~ gerilmeleri
129

V

vertigo 86, 104, 109, 117, 118, 123,
128, 137

Y

yapay zekâ 21
yaratıcılık 61
yaratıcı üretim 116
yaratılış 25
yasa 38, 96
yaşam 24, 53, 56, 128, 136; ~ alanı
29, 34, 46; ~ atılımı 52; ~ bilim-
leri 54
Yazılı Beden 20
yazılım 96, 97, 98, 136
yeni kayıt teknolojileri 71
yer 14, 46, 48, 49, 53, 60, 64, 77, yer-
çekimi 15, 26, 38, 48

yeryüzü 19
yumuşak trans 92
yuva 14, 28, 29, 58, 61
yürüme eylemi 127
yüzeyler 14
yüz kasılmaları 22

Z
zekâ 36, 89, 102, 110, 137; ~nın ver-
tigosu 128
zıt erdemler 39
zihin: ~-beden ikiliği 136; ~ durumla-
rı 71; ~in denetimi 45

“Bir sürünge veya köstebekken karanlık ve soğuk deliklerin içerisinde çoktan bir cesede dönüşmüş hâlde saklı uzanırım. Ama aynı zamanda yuvanın veya yaşam kaynağının nemli toprağında ve kuru kayalarındayım, buralara karışan ağaç kökleriyim. Aynı zamanda çimen, fare, ağaç kabuğu, boğa, arı, glayöl çiçeğiğim.

Bitkiler âlemi gibi hareketsiz, hayvanlar âlemi gibi canlı, element kadar ilkel... çözülmüş, sıvılaşmış ve dönüşümün çekiçi ve fırınıyla dövülmüş ben, diğer şeylerden ve dünyadaki diğer insanlardan başka bir şey değilim. O zaman ancak o zaman anlıyorum.”

Bilginin kökeni bedendedir. Sadece özneler arasındaki bilgi değil nesnel bilgi de ondadır. Beden kendi biçimini, görünümünü, hareketini, yönelimini alana kadar, duruşuyla bir dansa katılmadan hiç kimseyi ve hiçbir şeyi bilemeyiz.

Bedenin taşıdığı duruşların muazzam hazinesini kim sayar? Bedensel belleğin derinliklerinde yer alan bu yer haritalarından daha değerli ne olabilir? Kim deney yapar? Beden. Kim icat eder? Beden. Peki, kutsal sezgi onu yıkayıp havaya kaldırdığında kim melek sarhoşluğunda yüzer, koşar ve uçar? Beden, evet, yine beden. Çıplak beden.

Fransız filozof Michel Serres bu eserinde bizleri, beden ve doğa üzerine yaşantıyla ördüğü bir düşünöme davet ediyor.

FOL DAĞ VE
FILOZOF

KİTAP NO / 265 BASKI / 1

 /folkitap /folkitap /folkitap

ISBN 978-625-8242-60-7

9 786258 242607

